

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ASGER KARSTENSEN

ET LIV
i
POLITIK

GYLDENDAL

ET LIV I POLITIK

Atty Karstun

ASGER KARSTENSEN

ET LIV I POLITIK

KØBENHAVN

GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG
1940

COPYRIGHT 1940 BY GYLDENDALSKE
BOGHANDEL NORDISK FORLAG - COPENHAGEN

—
OPLAG: 2000 EKSEMPLARER

—
PRINTED IN DENMARK
GYLDENDALS FORLAGSTRYKKERI
KØBENHAVN

FORORD

JEG har aldrig været nogen Tilhænger af den gamle Sæntens: „Om de Døde skal man kun tale godt“. Langt mere slutter jeg mig til, hvad Johan Knudsen herom siger: „Et Menneske udsletter ikke sin Brøde, fordi han dør“.

Jeg forudskikker dette som eet af mine Ledemotiver i det efterfølgende, hvori der ikke lyder lutter Lovord om salig henfarne Politikere.

Men jeg har gjort mig Flid for ikke at sige mere om dem, end jeg har sagt, mens de levede. Og hvor jeg har lovet ikke at nævne Kilder, holder jeg mine Løfter ogsaa nu, hvor de paagældende er borte (jeg nævner dette i Forbindelse med Beretningen om min Viden i Albertisagen).

Da jeg ikke har ønsket at føre mine Skildringer af politiske Personligheder og Forhold ind paa de sidste Aar, hvorved mine Udtalelser jo kun vilde blive et Indlæg i den stændende Strid, drejer de sig helt igennem om Fortidens Begivenheder og Personligheder. — Og her har Døden unægtelig gjort en rig Høst.

En af dem, der har fulgt min offentlige Virksomhed gennem Aarene, og som har kunnet hjælpe mig i Fremstillingen af de Begivenheder, jeg omtaler, er min gamle Ven og politiske Stalbroder Godsejer *Johan Knudsen*, hvem jeg skylder Tak for saa meget — ogsaa for hans Assistance ved dette Arbejde.

1940.

Asger Karstensen.

Tidligste Barndom.

MIN Fader *Jens Karstensen* var personel Kapellan hos Faderen Provst *Kristen Karstensen* i Gelsted-Rørup Præstekald mellem Aarup og Middelfart. I Kapellanboligen, der benævnedes „Lillehus“, kom jeg til Verden 22/3 1874

Min Slægt er baade paa fædrene og mødrene Side sønderjysk — min Fa'rfader var Bondesøn fra Kjær i Ulkebøl Sogn paa Als, hvor Sønderjyderne for faa Aar siden rejste et Mindesmærke for ham udfor hans Fødegaard. Han havde en digterisk Aare og har skrevet en Række af de sønderjyske Sange, som i Tiden fra 1864 hyppigt blev sungne, naar Sønderjyderne samledes. Der var „Længe nok har jeg Bondepige været“, „Eja! hvor man nu tumler med Sønderjydens Land“, Als' Nationalsang „Af Østersøens Vove“ og flere andre.

Min Mo'rfader, Sognepræst *Hans Christian Lassen*, var Stedsøn af en Væver i Landsbyen Felsted, der ligger mellem Sønderborg og Aabenraa. Medens Omkostningerne til min Fa'rfaders Studeringer klaredes af hans Forældre, bestred Hertuginen af Augustenborg *Louise Augusta* (Karoline Mathildes og Struensees Datter) alle Udgifter ved min Mo'rfaders Uddannelse lige fra Skoletiden og til Universitetet; hun førte ham ind i Datidens „ansete Krese“ i København og foranledigede hans Karrière som Præst.

Min Fa'rfader blev ganske ung først Præst i Dybbøl, senere i Broager, hvor han tillige blev Provst. Min Mo'rfader blev Præst i Adelby Syd for Flensborg. Forbindelsen mellem min Mo'rfader og Hertuginen har været Genstand for megen Opmærksomhed. Min Mo'rbroder, Højesteretsjustitiarius *Niels Lassen*, forudsatte, at der var „en bestemt Tilknøtning af illegitim Art“.

Min Mo'rfader var tør som Prædikant, men en administrativ og juridisk Dygtighed. I de vanskelige Aar mellem de to slesvigske Krige blev han søgt af Befolkningen i hele Angel i alle Slags verdslige Anliggender, der nok interesserede Præstemanden fuldt saa meget som de gejstlige. Disse hans Egenskaber gik i Arv til min Mo'rbroder Niels Lassen og til min Moder *Pouline Karstensen*, der var udpræget politisk og administrativt interesseret.

Min Fa'rfader var en god Prædikant, en korrekt Embedsmand, højkirkelig, stærkt greben af den sønderjyske Bondes nationale Kamp. Min Fader var ogsaa nationalt indstillet; som frivillig gik han med i Krigen 1864.

Han meddelte sine Forældre sin Beslutning herom (han var eneste Barn ligesom jeg selv) ved at sende dem sit Fotografi, paa hvis Bagside han skrev følgende Digt:

Til mine elskede Forældre!

Blodperler rødmer den jyske Sne,
slet sømmer sig længere Venten.
Til Kamp, til Sejr — til Død maaske,
det blev Ærens Vej for Studenten!

Vinteren 64.

Efter 64 fik mine Bedsteforældre to Kald igen ikke langt fra hinanden: Karstensen Gelsted-Rørup og Lassen Bogense.

De to Slægter var højst forskellige, et Forhold som gjorde Livet i mit Hjem bevæget og tilsidst tragisk. Men ogsaa min konservative og højkirkelige Fa'rfader og min venstresindede og grundtvigske Fader havde i de ca. 15 Aar, hvor sidstnævnte var Personelkapellan i Gelsted, grumme mange Kampe. Atter og atter maatte min Moder stifte Forlig, hvilket ikke var saa let. Fader, der var meget ekscentrisk fra Ungdommen af og til op i Tiden, en Ekscentricitet, som i hans senere Aar gik over til en Sindslidelse, der gav sig højst uligevægtige Udslag, var sikkert den, der overfor min Fa'rfader var den udæskende. Moder fortalte mig som Eksempel paa Faders Optræden, at en Søndag sagde Fa'rfader fra Prædikestolen til Menigheden i Gelsted: „I kan,

hvad I skal“. Næste Søndag talte Fader over Ordene: „I skal, hvad I kan — mere forlanger Herren ikke af jer“.

Dette havde paa et hængende Haar fremkaldt et Brud mellem dem, men Moder afværgede det.

I Præstegaarden kom der mange Sønderjyder, som Fader kritikløst tog imod. De skulde bespises, bo i Præstegaarden og have Penge. Min Fa'rfader var overfor disse Tildragelser yderst skeptisk. „Blot Jens kunde lære at forstaa, at ikke alle Sønderjyder er Engle,“ sagde den Gamle.

Fader stod i en Aarrække *Kl. Berntsen* nær. Berntsen talte sammen med ham ved Folkemøder i Gelsted Præstegaardskov. Egentlig velset hos min Fa'rfader og min Moder var disse Møder ikke. Den Art Folkelighed stod ikke godt til den akademiske Aandsretning, hvortil de to hver paa sin Vis sluttede sig, uden at de dog paa nogen Maade stod fjernt fra Befolkningen, de kom i Berøring med — tværtimod!

Moder fik sat igennem, at jeg skulde have Lærerinde, og at to af Naboernes Børn skulde læse sammen med mig. Det var *Dines Rasmussen* og *Johannes Nielsen* — den første blev Forretningsmand i Silkeborg, den anden er Gaardmand i Gelsted.

Min første Lærerinde Frk. *Cathinka Hildebrandt*, en Datter af Godsejeren til Grauballegaard ved Silkeborg, var dygtig og myndig, i Stand til — om fornødent — at føre en proper Næve. Det gik med Føje mest ud over mig, der var en noget uregerlig Krabat. Havde jeg været særlig slem, knappede hun Permissionerne ned paa mig og gav mig en Endefuld. Og en Dag hensatte hun mig med Bukserne omkring Haserne i Skammekrogen udenfor Klasseværelset. Fader saa' mig i denne ynkelige Situation, hvorpaa han sagde til Frk. Hildebrandt: „Giv ham Prygl, naar han fortjener det, ogsaa paa hans Bag, men efter Pryglene bør han ikke udstilles med Bukserne nede. Det øver en slet Indflydelse paa et Barns — navnlig en Drengs Sind.“

Men „Hildebrandt“, som hun er bleven kaldt sit Liv igennem, ogsaa efter sit Ægteskab med Læge *Gleerup* i Aarup,

var en dygtig Lærerinde og mit Hjems gode og trofaste Ven. Til hun for faa Aar siden døde, optraadte hun stadig som min Lærerinde, der stillede min Person paa Plads, ogsaa nu og da politisk.

Livet i Landsbyen dengang (omkring 1880) var yderst primitivt. En skarp Adskillelse var der selskabelig mellem dem, der drak tæt, og dem, som foretrak et sobert Liv — den Deling holdt sig ogsaa gennem 90'erne i de danske Landsbyer. Vi Drengene kendte alle Landsbyens Dramaer, hvori „Lærken“ spillede Hovedrollen. Vi kunde følge et saadant Dramas Forløb fra tidlig Morgen til sen Aften. Jeg husker, hvor spændende det var, men det smertede mig paa den anden Side ligesom ved en sviende Følelse, der kunde vare, til jeg om Aftenen faldt i Søvn.

Jernbanen og Ildebrande vakte hos os Drengene en mystisk Interesse. Vi kunde alle Lokomotivernes Numre paa vore Fingre. Vi fulgte Togenes, navnlig Godstogenes, trælsomme Slæb for at naa op over Gelsted Bakke, og vi fyldtes med Forfærdelse ved Tanken om, at Iltogene i deres Fart ned ad Bakken skulde løbe af Sporet. Og saa Ildebrandenes Gru! Da vi flyttede fra Kapellanboligens teglhængte „Lillehus“ til Præstegaarden, boede vi under Straatag. Hver Aften var jeg bange — og de ikke faa Brande, jeg oplevede, fyldte mig med Rædsel. Særlig Tordenvejrene øvede deres nervepirrende Indflydelse paa mit Sind. Den, der ikke har oplevet det ude i den danske Landsby, vil ikke kunne forstaa det. Man kunde under Tordenvejrets Opmarsch føle sig syg. Det ildevarslende Mørke i Horisonten og de hvide Lyn, der jog over Himlen, fremkaldte en næsten andagtsfuld Gysen. Under natligt Uvejr sad vi alle oppe, iført Overtøj, og Kirkebøgerne var lagt i Vadsække. Fader gik i Reglen ude i Naturen, medens Himmel og Jord stod i eet. Engang imellem saa' han ind til os andre, der krøb sammen inde i Storstuen, som rummede alle de øvrige i Præstegaarden. Jeg husker særlig et Tordenvejr omkring 1880, som rasede over Fyn fra Kl. ca. 9 Aften til næste Eftermiddag. Uhyggen knyttede sig ikke til Lynene, som oplyste Gaardspladsen, men til Lyn-Pau-

serne, hvor Gaarden laa i ildevarslende Mørke: hvad vilde der nu ske? Om Natten saa' man fra Gelsted Kirkebakke, saavidt jeg husker min Faders Beretning, omkring 40 Brand-skær. Ogsaa lige op ad os brændte det — men aldrig i Gelsted By.

Fra Ildebrandsrædselen gik min Interesse videre — til Skorstenene.

Siden hine Barndomsaar har Skorstene altid interesseret mig — ikke i Forhold til Røg og Ild, men paa Grund af deres Ydre — deres Fysiognomi, om man vil. Der var gamle erfarne, vejrbitte Skorstene, som vaagede over Huset, og som i min Fantasi forekom mig at have Mæle. De fortalte mig Husets Krønike gennem Aarene, om Elskov og Død, om Bryllupsfærd og Børnefødsler, om Sorger og Glæder. Der var kække Skorstenspiber, der stak Næsen op over Rygningen ligesom parate til at byde Verden Trods. Og der var forknytte, lidt hældende Skorstene, der ligesom bad om Forladelse for deres Eksistens. — Jeg ser den Dag i Dag ikke noget Hus paa Landet, uden at mit Blik fæstner sig ved dets Skorstene. Særlig en nykalket, hvid Skorsten, som staar overfor et optrækkende Tordenvejrs blytunge Luft, gør den Dag i Dag et stærkt Indtryk paa mig. Og Erindringer om min Barndoms Ildebrands- og Tordenvejrs-Rædsler stiger lyslevende frem. Saa stærke og saa oprindelige er Barndommens Indtryk.

Jeg havde det Fortrin frem for mine Kammerater, at jeg havde en stor Have at byde paa. I den havde jeg min egen Have, hvori jeg dyrkede Korn til mine Duer, der gav mig en hel god Fortjeneste, 2—3 Kr. pr. Md., til Trods for, at jeg betalte Kornet, de spiste. — Nede i den skovbevoksede Del af Gelsted Præstegaardshave holdt jeg, 7—8 Aar gl., forøvrigt mit første Folkemøde med mine Kammerater og min Moder som Tilhørere. Det var efter Mønstret fra Kl. Berntsens og min Faders Folkemøder i Gelsted Præsteskov. Det var min Moders første, naturligvis den Gang utilsigtede, Stimulering af min medfødte Trang til at optræde og arrangere.

Stormene fyldte mig med stor Interesse, naar de *piskede*

Træerne og undertiden rev dem op med Rod. En saadan fældet Skov-Kæmpes afsjælede Legeme gik jeg de følgende Dage rundt om med en egenartet Andagt. I Stormvejr ilede jeg til de Træer, som jeg mente var særlig truede. Jeg stillede mig med Øret op til Stammerne for at fornemme, hvorledes de skælvede under Stormstødenes Vælde.

I Gelsted fik jeg som 7—8 Aars Knægt en Sommeraften min første *social*e Anfægtelse: jeg var kommen for sent hjem og skulde derfor normalt ikke have Aftensmad. Men min elskede Jomfru *Frechmann*, der i mere end 60 Aar var i Huset hos min Slægt, og min anden Skytsgudinde, „*lille Sophie*“, der ogsaa i mange, mange Aar udførte sin fortjenstfulde Gerning i Præstegaarden, sendte mig et lækkert Fad med Kyllingesteg og andet godt ud paa Grønsværet ved den dybe „Sorte Dam“ i Haven. „Hvorfor faar jeg saadan Mad, medens mine Kammerater ikke faar det?“ Tanken herom forfulgte mig hele min Barndom og Ungdom igennem og forklarer maaske et og andet om min sociale Indstilling.

Til Forstaaelse af Datidens sociale Tilstande skal jeg anføre, hvad et velstillet Præstehjem betød i Retning af Juleuddelinger og Beløb, ydede til de mange, som henvendte sig. I Gelsted Præstegaard var der sat et stort Apparat i Gang i dette Formaals Tjeneste, bl. a. slagtedes der ved Juletid i stort Omfang og Portionerne uddeltes til en lang Række fattige Hjem; min Fa'rfader var personlig Sjælen i det hele, hvilket gjorde ham godt lidt mellem Smaafolk. Daglig blev der givet Penge til Folk, som ønskede „en Skilling“ — det blev til grumme mange „Skillinger“.

Aaret efter Fa'rfaders Død 1882 forlod mine Forældre Gelsted, Fader overtog Embedet som Præst i Taars paa Lolland (ved Sakskøbing).

Som Minde om Barndomsdagene i Gelsted har jeg bl. a. et blivende Indtryk af den for mit Øje ejendommelige lyseblaa Sommerhimmel med de usædvanlig skarpt markerede „hvide Skyer“, der kunde staa længe paa den vestfynske Himmel uden tilsyneladende at forandre Plads.

Den Dag i Dag mener jeg, at dette er en særlig *Vends-*

herred-Himmel. Da jeg hos mine Svigerforældre i Hvidkilde Godsforvalterbolig 25 Aar senere saa' et Maleri med bleg-blaa Himmel og hvide Skyer, udbrød jeg: „Det er en vestfynsk Himmel.“ Ganske rigtigt: det var Himlen over Mid-delfart, malet af en talentfuld Kunstmaler *J. C. Schrøder.*

Den politiske Interesse bryder frem.

Min Fader var, som han udtrykte sig, „dansk Venstre-mand“, men ivrig Forsvarsven, *meget dybt mærket* af Ne-derlaget 1864, hvilket blev som en Slagskygge over hans Liv; Moder var Højre. I Estrups Dage, særlig ind under og lige efter Kampprovisoriet 1885, gik Bølgerne i Taars Præ-stegaard højt, og jeg var med mine 11 Aar en lidenskabe-lig Lytter. Naar der var fremmede i Præstegaarden, særlig naar den ivrige „Højrelæge“ *Axel Halvorsen* fra Saks-købing kom, trak jeg min Moder i Kjolen og hviskede til hende: „Tal Politik.“

Men mine Hovedindtryk fik jeg igen paa dette Omraade fra Livet i Landsbyen mellem Drengene og deres Forældre og lidt længere hen i mine Drengaar: i Diskussioner for-trinsvis med de ældre. Dengang var Højre stærkt i Saks-købing By og paa Guldborg Land, men et stort Mindretal var lidenskabelige Modstandere af Estrup. Vi kom i 1883 til Taars. Estrups Kampprovisorium udstedtes i April 1885. Mellem 1883 og 85 opførte min Fader nye Lader i Præste-gaarden — de gamle var ved at falde sammen. Jeg færdedes mellem Haandværkerne, hvoraf een, Tømrer *Arildsen*, var en ivrig „Antiprovisorist“. Han fik mig til at blive glødende Frihedsmand og Republikaner! Senere drøftede jeg omtrent daglig Politik med Smed *Hansen* i Killerup og med den se-nere Folketingsmand *P. Petersen*, Killerup, der gav mig en forsvarlig Ørefigen, da jeg havde forladt det republikanske Standpunkt og sluttede mig til min Moders, der var, hvad man kan kalde en god Estrup'er.

Medens jeg var Republikaner, besøgte jeg i København min Mo'rbroder, daværende Kriminalretsassessor Niels Lassen, en Embedsmand af den korrekte Skole. Vi mødte i Vimmelskafte Kong Christian d. 9., og min Onkel tog Hatten af, medens min Tante og Kusine nejede dybt. Jeg beholdt Hatten paa, og da min Onkel paatalte, at jeg ikke hilste Landets Konge, svarede jeg: „Jeg er Republikaner!“

Min Omvendelse til Højre var, som nævnt, i første Linie min Moders Værk. God til at læse har jeg aldrig været, jeg har altid opfattet langsomt med Øjnene og hurtigt med Øret. Det blev derfor i Reglen min Moder, som læste „Dagbladet“s og „Loll. Falst. Stiftstidende“s politiske Artikler op for mig. Hun havde megen Sans for polemiske Finesser og vakte hos mig allerede fra de Aar Interessen for Polemiken. Fader brød sig derimod ikke om slikt „Djævelskab“ og forlod gerne Stuen, naar Moder holdt sine Oplæsninger.

Dramatiske Ting oplevede man i disse Provisorieaar. Engang tirrede min Ven Smeden i Killerup en af Estrups Gendarm (,,de lyseblaa“, som de blev kaldt) ved at foranstalte „Riffelskud“ i Smedien, da Gendarmen nærmede sig denne. „Skudet“ var voldsomt, men det hidrørte ikke fra en Bøsse, men fra Ambolten. Smeden gjorde nogle tynde Jernstænger hvidglødende, medens jeg trak i Blæsebælgen. Saa spyttede han paa Ambolten og satte det glødende Metal over Spytklatten, hvorpaa han slog paa Jernet med sin Hammer. Der-ved eksploderede Væsken med et Knald som et Geværskud. Gendarmen sprang af Hesten og undersøgte Smedien; men der var ingen Bøsse. Da den „lyseblaa“ Ordenshaandhæver paany steg til Hest, drønedede et nyt Skud af samme Slags fra Smedien. Ny Undersøgelse og tilsidst en Rapport.

Venstremændene søgte Killerupsmeden, Højremændene Smeden i Taars; dette sidste gjaldt Forpagteren paa Berritzgaard, der førte sine Heste og Redskaber lige forbi Killerupsmeden til den anden Smedie, der laa ret langt borte.

Jeg startede en konservativ Drengeforening for Sakskebøing og Omegn, blandt hvis Medlemmer var den senere Formand for Arbejdsgiverforeningen, nu afdøde Fabrikant *Jul. Mad-*

sen, der altsaa blev sin Højreopfattelse tro gennem Livet. Vor Forening holdt Udflugter, og jeg talte Pokker et Øre af. Samtidig udgav jeg en Avis, som i en skrækkelig Orto-grafi omtalte Dagens Politik. Jeg holdt ogsaa „Medlemsbladet for Danmarks Højreforeninger“ (Carl Ploug), af hvilket jeg læste op bl. a. for de gamle Kvinder paa „Hospitalet“, et Alderdomshjem, der laa lige op ad Præstegaarden. Jeg abonnerede formedelst, tror jeg, 25 Øre pr. Kvartal paa nogle Ekspl. af dette Medlemsblad, som jeg delte om. Pengene til denne min første Blad-Agitation tjente jeg ved mine Duer.

Delingen i det konservative Guldborgland var den, at de egenlige Gaardmænd og Dele af Haandværkerne var Venstre (det samme var forøvrigt Tilfældet i Begyndelsen af 90'erne i Storehedengekresen, hvor Fader afsluttede sin Embedsgerning). Det var „Smaafolkene“, som stemte Højre, naturligvis i en tydelig Relation til Herregaardene og den offentlige Afstemning, hvor ofte Forpagteren, Forvalteren og nu og da selve Herremanden øvede Kontrol ved Valgbor-dene. Det hele foregik tit under raa Opgør paa Gæstgiver-gaarde, ved Auktioner og ved andre Sammenkomster. Hyp-pige Slagsmaal fyldte mig med Uhygge, selv om jeg som Til-skuer fulgte med ud fra min lidenskabelige Interesse, der naturligvis nu og da i nogen Grad indblandede mig i Haand-gemænget, saaledes at ogsaa jeg fik mine Knubs.

Under min Skolegang i Latinskolen i Nykøbing (Falster) gav min politiske Interesse sig ikke stærke udadvendte Ud-slag. Men jeg kresede i ensomme Stunder om „Stiftstiden-de“s og „Folketidende“s Kontorer. I Timevis saa' jeg f. Eks. Rs. *Claussen* sidde og skrive i Jernbanegade paa „Folketidende“s Kontor. Jeg saa' paa Jernbanestationen *Slengerik* og *Aage Jordan* i alvorlig Samtale. Jeg saa de øv-rige politiske Personer skifte Tog og fulgte dem ubemærket, ikke for at lytte, men blot for — om jeg maa sige — at „ind-aande Luften“ omkring dem. Hver Lørdag var jeg hjemme. Her læste min Moder Ugens Aviser op for mig. Og jeg af-lagde i Reglen min Ven Killerupsmeden en Visit, naar jeg

Lørdag Eftermiddag gik fra Saksjøbing til Taars Præstegaard forbi hans Smedie. Da kunde det gaa haardt til.

Naa — det var dengang! Da jeg var Folketingsmand 1918—20 for Saksjøbing- og Maribokresen, stemte min brave Ven for Livet — „Killerupsmeden“ — som Venstre-mand paa mig. Som han sagde: „Tosset var du som Knægt, men sjov var du, og Demokrat har du altid været.“

Jeg tror, Smeden havde Ret. Mine Forældre lærte mig aldrig at gøre Forskel paa Mennesker.

Min langelandske Barndom og Ungdom.

Saa gik min Faders Præstevandring fra Taars til Tryggev-Fodslette Præstekald paa Sydlangeland — mit elskede Langeland! Jeg var dengang 12 Aar.

Det blev for mig en Omplantning, som har spillet den største Rolle i mit Liv, ikke alene politisk, men ogsaa for mit Livssyn. Politik kom for mig allerede i min Barndom til at staa som Udtryk for mit Forhold til Mennesker — men dette blev saa indføjjet i en Ramme af et Livssyn, i hvilket megen Skepsis blev et syrnende Islæt, som vel i nogen Maade har afstukket min Bane.

Min Moder og jeg kom ved Efteraarstid sejlene paa en af de smaa Dampere, der gik fra Svendborg til Rudkøbing. Det var diset Vejr, og det kuperede langelandske Landskab steg langsomt frem over de graa-blaa Bølger; tilsidst saa' vi Rudkøbings smukke Kirkespir og Bymøllen — den Dobbel-Silhouet, som jeg haaber maa staa til sene Tider.

Jeg vidste, at jeg skulde lande paa *Edv. Brandes' Ø* — havde Lolland med Rs. Claussen været interessant, var dog det gennem Brandes omstridte Langeland langt mere spændende.

Min Debut politisk set fandt Sted lige efter min Ankomst ved en Barnedaab hos Grd. *Chr. Hansen*, Nørreballe, hvor jeg geraadede i en politisk Diskussion med bogstavelig talt hele Selskabets maskuline Del. Jeg overdriever ikke, naar jeg

siger, at *denne* Diskussion er bleven en af mine berømmeligste: denne 12-aarige Præstesøn, som kastede sig ud i den vildeste Kamp med hele den tilstedeværende Menighed — foruden min Moder var vel kun Værten og hans Nabo højresindet. Saa der var ikke noget at tage fejl af.

Efter dette Oprin gik det hele Slag i Slag, til jeg 18 Aar gammel forlod Tryggelev.

Der skete mange Ting i de Dage. Jeg tror at kunne sige, at jeg var udviklet langt forud for min Tid politisk og samfundsmæssigt set. I alt i Byen deltog jeg, og ofte kom jeg i de heftigste Konflikter. Om Aftenen i Borgestuen hos *Christian* og *Sophie* — vore fortræffelige Medhjælpere i Præstegaarden — skrev jeg politiske Artikler, hvor jeg myrdede Edv. Brandes mindst een Gang hver Aften. Jeg har endnu een af disse „Protokoller“, hvor jeg udløste min store politiske Lidenskab. Men samtidig optog jeg Landsbyens Problemer til heftig Drøftelse. Enkelte grimme sociale Billeder, der *ikke* svarede til det paa Øen officielt udstillede „demokratiske“ Standpunkt, spillede en næsten fantastisk Rolle i mit Barndoms- og Ungdomsliv. Jeg nævner eet Forhold, som jeg faktisk tror blev afgørende for, at jeg blev paa konservativ Side. Navne skal ikke nævnes, men Sagen var følgende: Hos en ekstra-demokratisk Arbejdsgiver tjente en gammel Mand, der laa i et af Datidens rædselsfulde Tyenderum. I „Demokratisk Forening“ havde den paagældende Arbejdsgiver et Par Aftener i Forvejen med mig som Tilhører talt om Demokratiets Hjertelag overfor de Smaa i Modsætning til Højres. Denne Tale gjorde et stærkt Indtryk paa mig, og jeg fortalte min Moder mine Anfægtelser.

Saa skete der — lige efter det paagældende Møde — dette, at det gamle Tyende fik Lungebetændelse, men han fik Lov til at skøtte sig selv. Jeg fortalte det til min Moder, og hun tog straks Affære, plejede den gamle, bragte ham varmt at drikke, fik Læge hentet og bjergede hans Liv. Dette var Højrekvinden i Praksis overfor den paa Mødet optrædende Demokrat og Smaamandsven. Aldrig kan jeg glemme det Indtryk, denne Tildragelse gjorde paa mig.

Saa gik Tiden med Leg og Politik — Leg med Drengene og Pigerne og Politik med de Voksne. Ogsaa her lavede jeg Drengeforening, senere, 16 Aar gammel, en Skytteforening — selv kunde jeg ikke skyde, men hvad gjorde det? Jeg havde jo fortrinsvis politiske Hensigter. Min første „egentlige“ Tale holdt jeg ved Tryggelev-Fodslette Skytteforenings Præmieskydningsfest ca. 1890 — jeg var da 15—16 Aar gammel — i Købmand *Madsens* Forsamlingslokale i Nordenbro. Jeg havde nøje indstuderet, hvad jeg vilde sige, men da jeg stod paa Talerstolen, glemte jeg det hele, men slap alligevel, sagde man, godt fra det, ja, Købmand Madsen kildrede min Forfængelighed ved at sige: „Asger har en stor Fremtid for sig som Taler“.

Saa lavede jeg Gymnastik- og Fægteskole (jeg var uden Begreb om Gymnastik og Fægtning — men ogsaa her laa Politik bagved!), og jeg startede Blad. — Men først og fremmest arbejdede jeg for *Axel Damkiers* Højreavis „Ølandenes Dagblad“; alligevel havde jeg ogsaa den Gang nogen Svaghed for det ret uafhængige Venstreblad „Langelands Avis“. Dette Blads Redaktør *Axel Rosenstand* var ikke nær saa storsnudet overfor min journalistiske Produktion som *Axel Damkier*. *Rosenstand* kunde underholde sig med mig i lange Tider, og Følgen var, at han fik nogle „Polemiker“, som jeg skabte, og som *Damkier* altsaa ikke fik. Det kunde gaa haardt til i de Dage. Min konservative Ven i Sognet Bagersvend *Jørgen Rasmussen* blev beskyldt for i Løbet af 8 Dage Aften efter Aften at have slaaet Ruder ud paa Tryggelev Gæstgivergaard — et meningsløst politisk Angreb, men han blev anholdt, og jeg blev „ikke som Deltager men som Medvider“ taget i Forhør paa Rudkøbings Raadhus. Under dette beviste jeg — bistaat af min fortræffelige Huslærer, cand. theol. *Nikolaj Strøm* (der iøvrigt var rædselsslagen over min Tone overfor Borgmester *Lind*) —, at *Rasmussen* ikke kunde have slaaet Ruderne ind de omtalte Aftner, da han havde opholdt sig langt borte fra Gæstgivergaarden sammen med min Huslærer og mig. Efter Forhøret over mig blev *Rasmussen* frigivet, og som en Løbeild spredtes det over Sydlan-

geland, at denne Udgang skyldtes mig eller som jeg hed: „den lange Præstesøn i Tryggelev“.

Næst min Moder skylder jeg min Huslærer Nikolaj Strøm mest. Han var et usædvanligt uselvisk Menneske. Med Ære tog han efter sit treaarige Ophold i Tryggelev Præstegaard den utvivlsomt ledende Stilling ved Nørre Nissum Seminarium, der tilhørte Indre Mission. Han banede Vejen for mig til Artium.

Min Faders sjælelige Sygdom tog til under Langelandsgerningen — med Rette kunde der øves Kritik. Men Menigheden slog Kres om ham, og det var vi alle dybt taknemmelige for.

Men de mørke Skygger i Præstegaarden, der i mit 16. Aar slog ind ogsaa over mit Liv, modnede mig stærkt og gjorde, at jeg egentlig aldrig efter den Tid har haft det, man kalder Ungdom.

Den Dag i Dag lever jeg i Minderne fra den Tid, i Tidsafsnit efter Tidsafsnit, Tildragelse efter Tildragelse.

Udover Præstehjemmet har jeg bevaret Mindet om mange, der omgærdede det, særlig det stærkt „Bergianske“ sydlangelandske Hjem, som Grd. *Jørgen Madsen* skabte i Landsbyen Hesselbjerg, og den stoute sydlangelandske Demokrat *Juliane Keilgaard* i Fodslette, den langelandske Radikalismes aandelige Skaber.

Paa Birkerød Kostskole. — Den første Studentertid.

Til Birkerød kom jeg 1891. Jeg havde et mærkeligt Hoved: kvik i Geometri og Matematik, men slet i Regning, meget maadelig i Sprog og god i Dansk og Historie — sen og hurtig paa een Gang, sort og hvidt imellem hinanden — *sikkert* en besværlig Elev med faa Eksamenschancer. Jeg tryglede min Moder om at blive matematisk Student. Hun vilde imidlertid have, at jeg skulde tage den gammel-sproglige Eksamen med Græsk og Latin og hele Kammermusiken — som jeg ikke kunde!

Jeg bøjede mig for hendes Ønske.

Engang i 1920'erne traf jeg en af mine Græsklærere, som oprindeligt havde været radikal, men som nu var bleven høj-konservativ og nationalistisk, og som altsaa ikke var mig gunstig stemt. Jeg traf ham under et af mine Besøg hos H. P. Hanssen i Aabenraa, hvilket ikke formildede ham. Han sad med en Repræsentant for „Flensborg Avis“, som han vel nok vilde glæde ved at dukke mig. „De har aldrig været nogen fremmelig Elev, Asger Karstensen,“ sagde han. — „Og De har aldrig været nogen fremmelig Lærer,“ svarede jeg omgaaende. Der blev ikke vekslet flere Replikker om dette pinlige Emne.

Jeg kom til Birkerød Kostskole som en Indrømmelse til Fader, der var nøje knyttet til *Kristian* og *Johan Mantzius* — den første Skuespilleren (Karl Mantzius' Fader) og den sidste Skolebestyreren for og Grundlæggeren af Birkerød Kostskole. Den grundtvigske Retning, som Skolen skiltede med, stod daarligt til det Herredømme, de velhavende Københavner-Elever førte over de mere borgerlige — paa Værelserne, i Skolegaarden og paa Boldpladsen; støttet blev dette Stykke københavnske Bourgeois af visse frisindede og grundtvigske Lærere.

Jeg saa' i Sammenknytningen af den stærkt fremhævede Grundtvigianisme og dette mere end tolererede Bourgeoisiførerskab en Kontrast, som æggede min Oppositionsaand og hurtigt gjorde mig til Fløjmand i Oppositionen, der omfattede de borgerlige Hjemms Elever, hvis Tal dengang var voksende, og som i de derpaa følgende Aar vandt frem til at føre an.

Den utvivlsomt betydelige Pædagog *Johan Mantzius* døde et halvt Aar, før jeg kom paa Skolen. Hans Efterfølger *L. Koefoed* var af et meget lille Format. Han var i høj Grad utilfreds med mig, og under forskellige Skærmydsler, som jeg havde med ham, arbejdede han systematisk for, at jeg skulde forlade Skolen og tage min Studentereksamen fra Kursus i København. Navnlig tirrede jeg ham ved at rette Spørgsmaal til ham i de Religionstimer, som han ledede, paa en ret forfærdende Maade. Jeg fik tilsidst Lov til at blive fri for

at møde i hans Timer, ligesom jeg fik Lov til at holde mig borte fra Højskolelærer *Holger Begtrup's* Foredrag over nordisk Mytologi.

I heftigere og heftigere Forhandlinger med Bestyrer Koefoed paaberaabte jeg mig Skolens Hævdelse af Elevernes Frihed og dens stærkt fremhævede Respekt for „den enkeltes Individualitet“. Mellem det københavnske Hold af Elever, der i min Skoletid væsenlig bestod af Gymnasiasterne, og mig, kom det Aaret efter min Ankomst til Skolen, altsaa i 1892, til en større Afslutnings-Scene: jeg blev ført ud paa Fodboldbanen og pryglet i Paasyn af en større Gruppe sammensvorne. Dermed forspildte disse Rester fra Fortiden deres sidste Chance for at give Tonen an.

Men Modsætningen mellem Skoleprogrammet og Skoleaanden fyldte mig stadig med Oppositionslyst. Og det hang sammen med en Trang hos mig til at slaa ned paa religiøs og demokratisk Udstillingstrang. Denne min Lidenskab blev altsaa stærkt næret under mit Ophold paa Birkerød Skole, og dette er igen bleven Spiren til væsenlige Sider af mit politiske Væsen.

Alt paa Skolen forandredes til det bedre, da Koefoed efterfulgtes af den fine og overlegne Personlighed *Johs. Plesner*, den senere Direktør for Blindeinstituttet. Under hans Regime blev jeg Student med 2. Karakter 1894. I min Studenterferie opholdt jeg mig en Tid hos min Skolekammerat, senere Godsejer Ferdinand *Mourier-Petersen*, en Søn af Godsejeren til Gl. Ryomgaard ved Grenaa. Det var et fint og kultiveret Hjem, et af de gode Godsejerhjem. Den gamle Godsejer hørte til den Estrupske Kres; Estrups Gaard: Skaføgaard laa ikke langt derfra. Selv var min Kammerats Fader Estrup'er.

En Dag før Frokosten sad mine Kammerater og jeg i Samtale med Godsejeren. Vi kom ind paa Politik, og jeg talte Antisocialisme. Pludselig rejste den ældre Herre sig i Stolen og sagde: „*I vil, mine unge Herrer, komme til at opleve en Tid, hvor Haandens Arbejdere bliver ganske anderledes lønnet, end de hidtil er blevet. Her er grumme meget at raade Bod paa.*“ Denne Udtalelse gjorde et stærkt Indtryk paa mig,

et Indtryk, jeg har bevaret senere, og som foranledigede, at jeg engang langt hen i Tiden gengav den for Estrup, der nikkede bifaldende.

Om min Studentertid er intet at berette. Jeg kastede mig straks ind i Politik, stillede mig i Spidsen for at styrte Geheimeetatsraad Goos som Formand for konservativ akademisk Forening (her var den senere Justitsminister Rytter en Tid min Medhjælper, men han havde for megen Veneration for sin juridiske Læremester Goos til at ville følge mig i selve Stormløbet). I min Fritid beskæftigede jeg mig med Husagitation fra Dør til Dør, særlig mellem Studenter og Middelstandsfolk. Jeg blev i Begyndelsen af 1895 Formand for „Højres Agitationskorps“.

Jeg havde kun 2—3 Familier, hvori jeg kom i Ny og Næ. Her vil jeg nævne „Avisen“s Redaktør *Fr. Hansens* Hjem, der modtog mig med megen Gæstfrihed, og som jeg skylder stor Tak. Han havde Blik for Dualismen i mit politiske Væsen. Bl. a. sagde han engang, at jeg for ham stod som „Idealismens Negativitet“. „Selv Demokrat, og saa sætter De ind mod Demokraterne,“ føjede han til.

Det var rigtigt nok: jeg har altid holdt til og interesseret mig for *Menigmand*, som man kalder ham. Jeg omgikkes ham i Sognet hjemme, og medens jeg var Elev i Birkerød (hvor jeg vel var den eneste af Eleverne, som holdt til i Landsbyen), og det gjorde jeg, da jeg kom til København. Jeg kan tilføje: paa samme Maade er det gaaet senere i mit Liv. Men jeg har aldrig lettet Hat for dem, der sad i Kirkerne og viste „Kristensind“, eller som sad i Forsamlingshusene og dør viste „Demokrati“. Jeg har ønsket at eftergaa, hvorledes Kristenfolk og Demokrater er henholdsvis *udenfor* Kirken og Forsamlingshuset. Det har jeg gjort, kan jeg sige, fra mit 14. Aar og til Dags Dato.

Jeg boede i København i Frk. *Regina Clasens* fortræffelige Pensionat i Ole Suhrs Gade 14. Hun fulgte mig trofast til sin Død langt op i 80-Aarene.

Min første Begyndelse som politisk Journalist.

Nogen stærk Beundring for Lærernes psykologiske Sans og Retfærd i Bedømmelsen af Elever fik jeg ikke i min Skoletid — naturligvis var der adskillige Undtagelser. Min Dansk-lærer, senere Lektor *Haase* i Randers, kunde ikke lide mig, og han førte en virkelig opfindsom Kamp for at komme mine danske Stile til Livs. Han betød lige saa lidt for mig i dansk Stil, som min Latinlærer, den senere Rektor *Koch*, Fredericia, betød for mig i Latin.

Derimod interesserede Birkerød Latinskoles Inspektør *Albert Svendsen* (der ogsaa var Dansk-lærer ved Skolen) sig for min tidlig vakte Sans for Politik, Stil og Polemik. Da jeg 20 Aar gammel havde bestaaet min Studentereksamen, kaldte Svendsen mig til sig og meddelte, at han havde udvirket, at jeg kunde henvende mig til Forfatteren *Alexander Svedstrup*, der var Medudgiver af det uafhængige konservative Dagblad „Nordsjælland“, Helsingør. Svedstrup vilde introducere mig hos Bladets fint kultiverede Redaktør *Th. Sørensen*, som virkelig ogsaa antog mig som politisk Medarbejder.

Jeg var tidlig begyndt „at skrive“. 12—14 Aar gammel sendte jeg til „Ærø Avis“, hvis Redaktør var Tobakshandler *Petersen*, politiske Artikler, som han læste og sendte mig tilbage med Breve, hvori han belærte mig. Bl. a. skrev han engang til mig, at jeg skulde lade være at bruge Kraftudtryk. Derimod skulde jeg „dyppe Pennen i Ironiens letflydende Gift.“

Jeg glemmer aldrig Red. Petersens Taalmodighed med mig og det gode Raad, han gav mig om at anvende Ironien i Polemiken.

Den første af mine Artikler, han optog, var i 1891, og den hed, altsaa ikke helt ved Siden af: „En Begyndelse“.

I Birkerød blev jeg lokal og politisk Medarbejder ved Red. *Andersens* „Hørsholms Avis“. I Honorar fik jeg Bladet tilstillet og Betalingen for mine Frimærker. Medarbejderskabet ophørte, da jeg havde blandet mig i et Skolespørgsmaal i Hørsholm og under forskellige Mærker foranstaltet en heftig Diskussion med mig selv, indtil den lokale Skolebestyrer greb

ind og truede med at sige Bladet af. Redaktøren maatte her-
 efter henvise mig til kun at referere og skrive Politik. Desuden
 maatte jeg kun anvende 4 højst 5 8-Øres Frimærker pr. Maaned!

— Med disse journalistiske Forkundskaber holdt jeg alt-
 saa som nybagt Student i Decbr. 1894 mit Indtog i Dagbladet
 „Nordsjælland“; jeg førte i bogstavelig Forstand hele Valg-
 kampagnen i Bladet ved Foraarsvalget i 1895 under Mærket
 „Homo“.

Efter Valget skrev jeg i „Nordsjælland“ en Artikelserie
 betitlet „Dekadencen“, hvori jeg vendte mig mod *Lars Dine-
 sens* udviskende Politik. Artikelserien vakte Interesse inden-
 for Partiets nye Førerskab og gav Anledning til, at „Avisen“s
 Redaktør i Septbr. 1895 anmodede mig om at skrive i hans
 Blad en Artikelserie „Den nye Kurs“, hvori jeg belyste en
 forfejlet konservativ Politik og søgte at afstikke det ny Pro-
 gram — i den engelske Torypolitiks Tegn. Artiklerne vakte
 stor Harme hos Højres Ledelse. Red. Hansen havde set sig
 nødsaget til at oplyse, at jeg var Forfatteren, og jeg blev
 derfor stævnet til Afstraffelse hos „Højres Forretningsudvalg“,
 der var sammenkaldt til Møde hos Landstingsmand *Villars Lunn*.

Jeg fik Tilhold om at betvinge mit vilde Livsmod m. H. t.
 Skabelsen af et demokratisk Program, medens jeg godt kunde
 slaa løs paa *Lars Dinesen* og Generalauditor *Steffensen*. —
 Til den fristende Side ved Sagen hørte, at man tilbød mig
 Sekretærposten i Forretningsudvalget, dog under en Rigs-
 dagsmands Kontrol af Hensyn til min unge Alder. Jeg vilde
 imidlertid ikke gaa den reaktionære, stærkt embedsmands-
 mæssigt prægede Højrefløjs Ærinde; jeg ønskede at fastholde
 Reformkravene, og jeg endte derfor med at sige Nej Tak til
 Tilbudet. Jeg sad økonomisk ret sløjt i det; „Avisen“ betalte
 meget smaat, saa Stillingen kunde jo nok friste en ubemidlet
 Eks-Rus.

Forinden havde jeg som foran nævnt startet Højres Agita-
 tionskorps, der særlig arbejdede for at faa Redaktør *Fr. Han-
 sen* valgt i Københavns nye 5. Kres. Denne Placering af *Fr.*
Hansen var fra Overklassehøjres Side et Forræderi overfor ham,
 der dengang stod paa et Smaaborgerstandpunkt. Ved Delin-
 gen 1895 af den store 5. Kres fik Etatsraad *Hammerich* den

sikre 6. Kres, og Fr. Hansen, der heroisk, men haabløst havde kæmpet i den oprindelige kæmpestore 5. Kres, fik den nye lige saa haabløse 5. Kres. Dette fyldte os Unge med Harme.

Efter Valget startede vi „Det unge Højre“ med Front mod det gamle Højre og paa Kravet om et paa een Gang selvstændigt og reformivrigt Parti. Det blev til Front mod to Sider: mod Lars Dinesen og mod det overklassebetonede Højre. „Avisen“ havde fra omkring 1890 givet Tonen an for tilsvarende Ideer og særlig givet Plads for dem i Perioden 1894—95. Men helt sikker paa „Avisen“ var vi ikke. Derfor besluttede jeg at oprette det 2 Gange om Ugen udkommende Blad „Tidens Krav“. Straks blev stud. theol. L. *Vesten* Redaktør af det; efter et Kvartals Forløb overtog jeg selv Stillingen.

Og dermed var min Livsbane afstukket. Studierne, jeg havde paabegyndt (Jura), blev lagt paa Hylden, og med Fynd og Klem førte jeg Kampen for de nye frisindede Ideer indenfor Datidens Konservatisme.

Det nye Fremstød fængede langt udenfor de Unges Kres. Retningen reformerede ogsaa „Højres Arbejder- og Vælgerforening“, og det lykkedes mig at faa rejst Krav om, at Kammerherre *Jacob Scavenius* skulde opstilles ved Suppleringsvalget Febr. 1896 i Valbykresen. Arbejdet for paany at føre Scavenius frem tog sin Begyndelse ved et stort Højremøde i Trægaarden i Roskilde i Slutningen af September 1895, hvortil jeg havde taget Initiativet, og hvor en Forsamling paa 3000 Mennesker kaerede Scavenius, der var Taler paa Mødet, som „*Fremtidens Mand*“. Denne Proklamation fandt stærk Genklang bl. a. i en kraftig Artikel af „Flensborg Avis“s Redaktør *Jessen*.

Scavenius havde i Aarene mellem Forliget 1894 og Situationen 1896 krævet en dybtgaaende social Ændring* i Par-

* Scavenius havde tidligt vist et fordomsfrit socialt Syn. „Soc. Dem.“ citerede saaledes 1891 en Udtalelse af ham om, at han ikke saa nogen Ulykke i, at Socialismen fik nogle Folk paa Tinge, naar disse „vilde være et Moment for os andre til at strække os langt for at komme berettigede Fordringer fra de smaa, de daarligt stillede i Samfundet i Møde.“

tiets Politik ud fra Erkendelsen af, at Kampstillingen mellem Folke- og Landsting ikke kunde opretholdes —altsaa i Virkeligheden en Afstandtagen fra Tanken om fremtidige Provisorier og mere end en Antydning af en ny Forfatningsordning. Det holdt haardt at faa Scavenius akcepteret. Et sjofelt Angreb paa hans Privatliv, der knyttedes til hans Stilling som Kultusminister, havde vendt betydende Krese indenfor Partiet imod ham, og en politisk Smudspresse med *Witzanskys* „København“ i Spidsen, men ogsaa støttet af et Blad som Albertis „Dannebrog“ (hvis Kampagne var ligefrem modbydelig personlig — særlig for een Artikels Vedkommende), fremdrog hyklerisk og udelukkende for at spærre Vejen for en talentfuld og fordomsfri Modstander den paagældende Privatlivssag, som første Gang var bleven fremdraget under den offentlige Valghandling i Storehedingekresen 28. Jan. 1887. Den gik ud paa, at en Natmissionær *Ingeman Petersen* havde set „Kultus- og Kirkeministeren besøge et Utugthus“. At Paastanden herom viste sig at være Løgn, gjorde den ikke mindre karakteristisk som et Skoletilfælde for det politiske Livs Vrangsider, for hvilke jeg kun altfor tidligt fik Blik, og som kan udtrykkes saaledes, at Dyd og Moral mobiliseres som det sidste træfsikre Skud mod den, der enten rager for højt op, eller som paa anden Maade generer visse Krese ved sin Eksistens. Det skal anføres, at „Politiken“ holdt sig udenfor denne Skandalejournalistik, ja Hørup traadte under Valgkampagnen ligefrem i Skranken for Scavenius. *Hørup* og *Edv. Brandes* værdsatte Jacob Scavenius højt.

Denne Valgkampagne i Valby blev min politiske Ilddaab. Dens Voldsomhed gjorde et uudsletteligt Indtryk paa mit Sind. Jeg blev trods mine unge Aar af Redaktørerne *Carl Carstensen* og *Fr. Hansen* paalagt at undersøge visse Sider af Angrebet paa Scavenius, hvortil en ondartet Tegning i Albertis „Dannebrog“ havde hentydet og sat Gang i Rygterne om, at visse Vidner i en Retssag, som Scavenius havde anlagt mod Natmissionæren, havde afgivet falsk Forklaring. Jeg gik lige til Kilderne og naaede at fremskaffe afgørende Beviser for, at ogsaa dette „Tillæg“ til den onde og politisk beregnende

Sladderkampagne var ganske grundløs. En Notits i „Avisen“, der sigtede til en af Albertis tvivlsomme økonomiske Transaktioner, standsede brat „Dannebrog“s Kampagne, og paa et Møde i Valbykresen i Hvidovre, hvorhen Carl Carstensen og Fr. Hansen sendte mig, rettede jeg uden Skaansel et meget nærgaaende Kontraspørgsmaal til Jacob Scavenius' Modkandidat, Dr. phil. *Oscar Hansen*. Denne fo'r op og stempede mig som en „Flab“. Jeg svarede, at mit Kontraspørgsmaal, der afslørede Hykleriet, vilde følge ham fra Møde til Møde. — Efter dette standsede Dr. Hansen sine personlige Angreb paa Scavenius.

Der tales nu saa indigneret om *Tonen* paa Møderne og om *Voldshandlinger*. Valbykampagnen Febr. 1896 viser os, at alle de forgiftede Vaaben, som nu fordømmes saa stærkt — og forøvrigt med Rette — ogsaa dengang anvendtes. Ved et Vælgermøde i Dansesalonen „Figaro“ blev jeg brutalt klemt, saa jeg blev hævet højt op, hvorpaa man brat veg til Side, saa jeg faldt ned paa Gulvet. Politiet befriede mig. Ogsaa da vi gik fra Valghandlingen i Valby, maatte en Eskorte af unge Partifæller og Politiet sikre Kammerherre Scavenius' Person. Derude susede mere end een Sten hen over vore Hoveder.

Jacob Scavenius sejrede ikke ved Valbyvalget, men den her førte Valgkampagne fæstnede hans Navn indenfor Partiet, saa at han fik et Folketingsmandat i Odense et Par Aar efter.

Efter Valbykampagnen ønskede den Scavenianske Gruppe at organisere sig som et særligt Led i Højre, „Højres Fremskridtsgruppe“ kaldtes den, og „Tidens Krav“ startedes som *Dagblad* med Forfatteren Sophus Michaëlis og mig som Redaktører. „Avisen“ var i 1896 solgt til det Estrupske Højre, der omdøbte Bladet til „Vort Land“, hvis første Redaktør blev den paa hin Tid kun i snevre Kreise kendte *Laurits V. Birck* — den senere Professor. Til „Vort Land“ var *Jul. Schovelins* talentfulde Pen knyttet, og i „Tidens Krav“ skrev Dr. phil. *Arnold Fraenkel* og cand. mag. *Harald Scavenius* — den senere Udenrigsminister og Gesandt. „Tidens Krav“ og „Vort Land“ kom hurtigt i den voldsomste Polemik, og

Kampene førtes videre ind i Partiet, hvor Bølgerne gik højt ved Delegeretmøde efter Delegeretmøde.

„Vort Land“ havde opspist sin Kapital i 1898 og gik igen over til Fr. Hansen. „Tidens Krav“ maatte ogsaa opgive Ævred.

Vi havde aldrig haft Penge ud over, hvad Ugen krævede. Det kan maaske interessere at høre, hvorledes dengang et saadant Hovedstadsblad blev til. Dets Budget lagde jeg i Samraad med Red. *Sørensen*, Dagbladet „Nordsjælland“, min gamle tjenstvillige Chef, og med den tidligere Redaktør af „Langelands Avis“ *Axel Rosenstand*, som jo tiltrak sig min særlige Interesse, da han var fra min Barndoms og Ungdoms Langeland. Men Rosenstands Plan om at ville være Bladets Bogtrykker afviste jeg; jeg mente, vi ved at lave vort eget Trykkeri sparede „Mesterlønnen“. Vi fik saa vort eget Trykkeri med et ikke lille Haandsætteri i Bagbygningen Gothersgade 8. Huslejen til Sætteri, Trykkeri, Ekspedition og Redaktion androg ialt 1200 Kr. om Aaret. Lønningerne var for Typografernes Vedkommende de dengang sædvanemæssige, men for Redaktionen nok værd at nævne. Sophus Michaëlis og jeg fik hver 2000 Kr. om Aaret; de øvrige faste Medarbejdere fra 1500 Kr. ned til 1200 Kr. Den højeste Liniebetaling fik Fru *Karin Michaëlis*, som skrev sine første Artikler i „Tidens Krav“, nemlig 5 Øre Lin.

Hvad kostede det dengang at lave et saadant Hovedstadsblad og Trykkeri? Det vil forbavse i vore Dage. Ialt kostede det ca. 27,500 Kr. Bladets Underskud gennem 2 Aars Drift iberegnet. — Men hvilke Rædsler hver Fredag, hvor Trykkeri-Lønningerne skulde udbetales! Ingen i Kresen havde Penge, Veksler kendte vi ikke. (Som Kuriositet kan jeg nævne, at jeg aldrig har haft med en Veksler at gøre). Men vi laante os frem, naar det kneb særligt.

Til Redaktionssekretær valgte jeg Kontorist *Løth-Jensen*, der var ansat hos Jernhandler P. A. Jensen i Lille Regnegade. Hans Ja fik jeg omgaaende, og Forretningen stillede sig velvillig m. H. t. at frigøre ham. Han havde skrevet nogle fornøjelige polemiske Artikler i Ugebladet „Tidens Krav“ og

var stærkt politisk interesseret. Fra denne beskedne Begyndelse naaede han frem til, før sin Død, at være Redaktør af „Nationaltidende“.

I Polemiken med „Social-Demokraten“, særlig med *Borgbjerg* — dengang hed han *Jeppesen-Borgbjerg* — skrev *Løth-Jensen* og jeg vekselvis Artiklerne, der blev stærkt diskuterede. Til Tider var denne Polemik af den voldsomste Karakter. 1898 gennemførte „Tidens Krav“ Afsløringen af Socialdemokraten *P. Holm*, som havde misbrugt sin Stilling som københavnsk Borgerrepræsentant, idet han havde udnyttet sin Viden om, hvilke Arealer Kommunen vilde købe. Min Kilde var Slagtermester *Anders Jensen* (senere Marienlyst og Paladshotellet), der havde Forretning i Nansensgade. Denne Affære fremkaldte et yderst spændt Forhold mellem *Borgbjerg* og mig og gav Anledning til mange Aars Polemiker, hvor der i Sandhed ikke blev sparet paa Krudtet.

„Tidens Krav“ gik som sagt ind 1898. Dets sidste Redaktør var *Løth-Jensen*. Visse Scavenianere mente, at jeg under min Redaktion af Bladet fjernede mig for stærkt fra Højres Organisation. Men Samarbejdet blev opretholdt, og et stærkt personligt Forhold mellem Familien Scavenius paa det skønne *Gjorslev* og mig hører til min Ungdoms bedste Minder. Værdifulde Arrangører af Bladets udgivermæssige Pengeforhold var Kammerjunker *Skeel* (den senere Storsire for Odd Fellowordenen) og cand. jur. *Fr. Scavenius* (senere Ejer af *Gjorslev*).

Hverken *Løth-Jensen* eller jeg fik de os stipulerede Lønninger udbetalt — vi fik, hvad der var tilovers til os hos vor samvittighedsfulde Bogholderske i Portioner paa 2 og 5 Kr. Samme Bogholderske, Frk. *A. E. Christensen*, har forøvrigt med nogle faa Aars Mellemrum haft en ledende og betroet Stilling i mine Bladforretninger lige til nu — altsaa ialt henved 45 Aar.

I Bladets Bestyrelse sad bl. a. *Jacob Scavenius* og Storsiren Dr. *Petrus Beyer*, der var Selskabets Formand.

90'ernes offentlige Møder.

Den Periode, i hvilken jeg søgte at opdrage mig som Agitator, faldt under det københavnske Socialdemokratis Opmarsch. Uden at forklejnne nogen var denne Periode *Borgbjergs*. Han var paa een Gang Tribunernes kundskabsrige, brutale og skaanselsløse Forfægter af de socialistiske Ideer og politisk-journalistisk Første Violin ved „Social-Demokraten“ under *E. Wiinblads* usædvanlig kyndige og maalsikre Ledelse. En Lykke for et Temperament som Borgbjergs var det at have en redaktionel Luger som Wiinblad, vel den bedste politiske Redaktør, dette Land har haft. Men Wiinblad vidste til Gengæld ogsaa, hvad Borgbjerg betød for Partiet og Bladet.

Det faldt i min Lod fra mit 21de til mit 25de Aar at søge min Uddannelse ved at gaa op mod Borgbjerg, denne drevne og hensynsløse Forfægter af Ideer og Standpunkter, der var nærmest tilvenstre for vore Dages Kommunisme. „Væk med Monarkierne — disse forældede Regeringsformer“. „Er de kronede Hoveder ikke aandssvage, er de fordrukne og degenererede. Og er de ikke det, er de despotiske indtil Sadisme“. „Ned med Kapitalisme, Militarisme, Klerikalisme og Royalisme“. „Hvad er Højres Penne? Lejesvende, der kryber for Overklassen“. Saaledes talte Borgbjerg dengang, og mod denne Ild- og Sværdmand skulde jeg forsøge mig. Ak ja! Og saa endte det hele for Borgbjerg og Fæller med, at de i deres Livsaften tog Opstilling paa de Skanser, mod hvilke de i deres Ungdom koncentrerede deres Ild! Først og fremmest mod „Royalisme, Klerikalisme og Militarisme“!

Det første Forsøg, jeg gjorde, var i Lyngby før Aprilvalget 1895. Der var fuldt Hus, og Forfatteren *Johs. Dam* var Borgbjergs slagfærdige og vittige Sekundant. Jeg var mødt med to Meningsfæller fra København. Jeg blev totalt pulveriseret. Bl. a. sagde Borgbjerg: „Denne Karstensen kan dog sige noget, det er ganske vist noget Vrøvl, han siger (Latter), men Højres Kandidat her i Kresen (Oberst Colдинг) kan som bekendt slet ikke sige noget“ (Jubel).

Da jeg efter Mødet sad i Toget paa Hjemvejen, indtraadte der en pinlig Tavshed mellem mine to Kammerater og mig. Jeg brød Tavsheden, idet jeg sagde: „Jeg møder ham igen.“ Saa kom det som med een Mund fra dem begge: „Det skulde De ikke!“

Jeg fulgte imidlertid min Beslutning og mødte atter og atter Borgbjerg. Det gik gradvis fremad for mig. Men jeg tog ingen af Kammeraterne med til de efterfølgende Møder; med deres bekymrede Miner vilde de maaske tage Modet fra mig.

Næste Trin paa min Udviklings Bane blev saa, at mine Partifæller ude omkring paa Sjælland — tilsidst ogsaa i København — begyndte at indbyde mig til Møder, som Borgbjerg havde arrangeret. Saaledes en Gang i Frederiksværk-kresen. I selve Frederiksværk kæmpede Borgbjerg og jeg drabeligt. Efterhaanden irriterede jeg ham. Da Bogholderen paa Anker Heegaards Fabriker i Frederiksværk under Mødet deltog i et Leve for Arbejdernes Organisationsret og derfor svingede sin Hat, løb Borgbjerg til og slog til Armen, der holdt Hatten, saa denne i en Kurve fo'r ind over Forsamlingen og endte paa Tribunen. Det hele var lige paa Nippet til et Slagsmaal.

Paa samme Tourné optraadte i Hundested Forretningsfører i „Arbejdernes Værn“ *Niels Lund*, en jovial kraftig fhv. Smed, der blev benyttet i 80'erne mod „det røde Spøgelse“. Talerstolen i Hundested var en aflang Musiktribune af den gammeldags Slags, der var lukket i den ene Ende.

Inden Borgbjerg kom, havde Niels Lund samlet Fiskerne, der dengang var Højre, trakteret dem med flere Boller Punch og indøvet dem i at synge Fædrelandssange ved Hjælp af medbragte Sangbøger.

Da Borgbjerg kom til den fastsatte Mødetid, blev han modtaget med en af disse Fædrelandssange, sungne af en opstemt Forsamling. Borgbjerg besteg Talerstolen, og Niels Lund gik op efter ham, saa han med sit fyldige Korpus spærrede Borgbjerg inde. Ny Fædrelandssang. Borgbjerg taler. — „Vift stolt —.“ Borgbjerg fortsætter. — Nu lyder en Drikkevise af dem, hvis Omkvæd kan gentages i det uendelige. Den blev

ved at lyde, til Borgbjerg maatte holde op. Saa var det Niels Lunds Tur. Han gik hen imod Borgbjerg, der stadig var lukket inde i den bageste Del af Tribunen. „Naa, saa *han* kalder sig Arbejder,“ sagde Lund. „Han er ikke mere Arbejder end bag paa min Negl. Han er en mislykket Teolog, er han (Jubel). Mon han kender en Arbejderarm og Smedenæve? Gør han det ikke, saa er her én.“ Hvorpaa Lund smøgede sit Ærme op og lod „Muslingerne spille“ for Næsen af den efterhaanden noget betuttede Borgbjerg.

Lund gengav engang denne Historie for Landstingsmand Provst *Bjerre* (den senere Kultusminister i Ministeriet Sehested), der lo hjertelig ad Spasmageren, der nøjagtigt svarede til 80'ernes agitatoriske Højre-Snit overfor Arbejderne. Det blev virkelig gouteret af mange af den gamle konservative Skole.

En anden, som jeg øvede mig paa, var den lyrisk betonedede glimrende Taler *A. C. Meyer*, paa en Maade Socialdemokratiets Klaus Berntsen. Han spillede paa Stemning og formaaede at begejstre. Men han havde ikke Borgbjergs Vælde eller Peter Sabroes Skaanselsløshed. Som Modstander satte jeg *A. C. Meyer* højt. Under den hæslige og hykleriske Valgkampagne mod Jacob Scavenius i Valbykresen 1896, hvor københavnske radikale Mødetalere ikke nægtede sig noget, tog *A. C. Meyer* Ordet i Forsamlingshuset paa Enghavevej overfor en tæt pakket socialdemokratisk Forsamling og nedlagde en levende og virkningsfuld Protest mod de forgiftede Angreb paa Scavenius. „Jeg ønsker,“ sagde han, „at nedkæmpe Scavenius, men med blanke Vaaben, Ansigt til Ansigt.“ Man kan ikke beskrive Virkningen af denne *A. C. Meyers* Udtalelse. Privatlivsæreskænderne tabte deres Humør og slaskede sammen. Og Arbejdernes Flertal gav øjensynlig Meyer Medhold.

Under den oftere omtalte Valbykampagne 96 skulde foruden Scavenius Red. Fr. Hansen tale ved et Møde i „Figaro“. Hele Salen var stuvende fuld. Vi kunde ikke slippe ind. Saa maatte vi (ude fra) op ad en Stige til Musiktribunen, hvorfra der skulde tales. Da Fr. Hansen fik Ordet,

lød et vedholdende Brøl; det var, som om Væggene skulde sprænges. Fr. Hansen var gennem Aar lagt for Had af „Social-Demokraten“. Og da han lidt uforsigtigt under Spektaklerne satte sig paa Rampen med Bagdelen demonstrativt ud mod Forsamlingen, slog Spektaklet om til det ægte Københavners humør, der altid midt i Vildskaben kunde forsones. „Naa, Frederik,“ raabte man, „sidder du dér paa Stolen, mens vi andre er til Stede.“ Fr. Hansen blev synlig ilde berørt ved paa den Maade at føle sig hensat „paa Stolen“ og rejste sig til sidst under en Latter, som ingen Ende syntes at skulle tage. Det var vist sidste Gang, den initiativrige og uforfærdede Antisocialist Fr. Hansen talte ved et Kampmøde med de socialdemokratiske Arbejdere.

Sluttelig vil jeg i dette Afsnit om 90'ernes Møder nævne, at vi Unge 25. April 1895 stiftede „Det unge Højre“, hvis Formand jeg blev; Foreningens dygtige Næstformand blev Red. *Adam Müllertz*. Vi foranstaltede en Række Diskussionsmøder med den socialdemokratiske Diskussionsklub „Karl Marx“. Dér saa' jeg første Gang den højst sympatiske, af Ideens hellige Ild stærkt grebne *H. P. Hansen* — den senere Folketings-Formand og Finansminister — og *Lyngsie* med sit røde Fipskæg og med sin salvelsesfulde Veltalenhed, der gjorde ham skikket til at tale til Hjerterne. Det lykkedes at holde disse Møder i mønsterværdig Ro — for første Gang skete dette i København. — Dette blev af „Det unge Højre“s Modstandere i Partiet lavet om til, at vi ketterede med den socialdemokratiske Ungdom. Denne vor „Fraternisering“ blev saaledes angrebet stærkt af Mænd som *Dinesen*, *Matzen* og Den konservative Klubs Ledere, men ogsaa den Borgbjergske Presse søgte at spærre Vejen for disse Forhandlingsmøder. Vi lærte gensidig meget ved disse Møder. Midt om Sommeren kunde vi samle fulde Huse.

Diskussionen ved disse Møder stod i et i enhver Henseende behageligt Modsætningsforhold til Diskussionerne i Studenterforeningen. Bedre var Diskussionsaftnerne i Studenter-samfundet, som jeg til mange Meningsfælles Forfærdelse var Medlem af i min Formandstid i „Det unge Højre“ og som

Redaktør af „Tidens Krav“. Jeg mødte her for eneste Gang i mit Liv *Hørup*, der paa sin stilfærdige Maade sagde mig en Venlighed om min Deltagelse i en Diskussion, som Ove Rode indledede. Man maa have oplevet den Tid for at forstaa, hvad en saadan opmuntrende Udtalelse af *Hørup* betød for en af Datidens unge, politiske Journalister.

Hørup var i 90'erne i Besiddelse af stor Magt over Sindene, ikke mindst i københavnske Forsamlinger, overfor hvilke hans Stemme iøvrigt slet ikke slog til. Men hans blotte Tilsynekomst elektricerede københavnske Venstremænd og Socialdemokrater. Derom modtog jeg et stærkt Indtryk bl. a. ved et Møde i *Lørups Ridehus*. Det var for mig som *Høgen*, der slog ned — et Billede fra Naturen, som vi Landsbybørn kender fra vort Liv med *Duerne*, og som er i Slægt med *Lynet*, der jog over Himlen.

Jacob Scavenius, Lars Dinesen og Arnold Fraenkel.

Jeg kom fra mine yngste Dage og i Tiden frem til at staa i et skarpt Modsætningsforhold til Embedsmandskresen indenfor Datidens *Højre*. Fra min Skoletid bevarede jeg en udpræget Aversion mod de aandshovmodige Nationalliberale, der først rejste den almindelige Valgret, da de troede, at den vilde bære dem frem, og som senere blev dens arge Modstandere, da den vendte dem Ryggen; efter min Mening løste de ingenlunde Opgaverne før og efter 1864 til vort Lands Tarv. Skønt min mødrene Slægt var nøje knyttet til Professor *Matzen* og derfor førte mig nær ind til ham, skilte jeg mig hurtigt fra ham. Jeg fandt ham politisk set gold og formalistisk. Danske Akademikeres „Politiseren“ var — og er — efter min Vurdering Indbegrebet af politisk Ufrugtbarhed. Jeg interesserede mig derimod for et andet Hold af de gamle *Højrepolitikere*, i første Linie *Jacob Scavenius*, *Lars Dinesen* og *Arnold Fraenkel*. Bag ved dem stod for mit Blik politiske Realiteter, knyttede til Tidens Be-

vægelser politisk, økonomisk og socialt. Estrups Personlighed fyldte mig, trods min Fjernhed fra hans provisoriske Politik og gammel-konservative Indstilling, med en betydelig Respekt. Men jeg saa' ham dengang mere paa Afstand.

Forskellen paa Estrup og Jacob Scavenius, der til Begyndelsen af 90'erne var Kultusminister i det Estrupske Kabinet, var efter min Bedømmelse den, at Scavenius brugte Provisoriet i Forsvarssagens Tjeneste, medens Estrup brugte Forsvarssagen i Provisoriets Tjeneste. Jeg sagde engang dette til Scavenius, som svarede mig paa sin egen Maade med et: „Ja saagu'!“

Scavenius var Datidens moderne konservative Fører. Han ønskede at ophæve Konfliktmuligheden mellem Folke- og Landsting, han var imod Fortsættelsen af det evneløse Højrestyre efter Forliget 1894 (overfor Kravet om et Venstre-styre stod han dog noget reserveret), men han var først og fremmest Realpolitikeren, der fremførte allerede i Midten af 90'erne Kravet om den Skattereform for Landbruget paa delvis frihandlerisk Grund, som senere blev gennemført af det første Venstreministerium. Dette Krav rejste han i sin Bog „Danmark og det danske Folks Fremtid“.

Glødende Forsvarsven var han jo lige fra den Dag, han som ung Godsejersøn meldte sig frivilligt under Fanerne 1864 og efter Felittoget blev indstillet af sin Bataljon til Sølvkorset. Min Tro paa det militære Krigsberedskabs Betydning var flere Grader køligere end hans. Dette bevirkede, at jeg i „Tidens Krav“ om dette Emne maatte skrive under Navn for ikke at binde Scavenius, hvis Organ Bladet naturligvis var. Men hvilket Frisind ligger der ikke i, at han overhovedet tillod mig 23-24aarige i Bladet at forfægte Meninger, han ikke delte!

Jeg fulgte ham iøvrigt med min Ungdoms lidenskabelige Beundring. Ligesom jeg tør sige, at jeg var den drivende Kraft i hans Tilbagekomst fra Frankrig for at faa ham til at stille sig ved Suppleringsvalget i Valby 1896, kan jeg sige, at jeg stod bagved hans Opstilling i Odense, hvor han blev valgt i 1898. Da han gik mod Ministeriet Sehested 1900—

1901, blev han vraget. De gode Hoveder havde det ikke godt i Højre — naa, hvor har de det forøvrigt godt, naar *Mellemhovederne* rykker sammen for at sikre sig Indflydelse og Avancement?

I Perioden 1890—1901 arbejdede han sammen med Lars Dinesen, hvorved jeg kom i Berøring med denne politiske Bondebegavelse, skønt vi i Tiden tilforn havde staaet skarpt overfor hinanden. Dette Samarbejde mellem Dinesen og mig blev brat afbrudt, da han ved Valget 1906 bag Ryggen paa os andre arbejdede paa betingelsesløst at sikre *Albertis* Valg i Køge. Siden da saa' Lars Dinesen rødt, naar mit Navn blev nævnt. Særlig opbragt blev han over, at jeg i „Nationaltidende“ afslørede en privat Sammenkomst paa Hotel „Prinsen“ i Roskilde, som han til Fremme af sit Formaal havde arrangeret med flere konservative Køgevælgere, bl. a. Proprietær *Nielsen*, Thorslundegaarden. Nogen Tid efter deltog han i et Angreb paa min Person. Hvis min Kone ikke havde lagt sig imellem, vilde det let have ført til Haandgribeligheder under et tilfældigt Gademøde mellem Dinesen og mig paa Hjørnet af Store Kongensgade og Kongens Nytorv. Jeg blev hurtigt klar over, at min Kone — ved at holde mig fast i Armen — fritog mig for en Handling, som Aldersforskellen mellem Dinesen og mig vilde have kunnet kaste et odiøst Skær over. — Det er forøvrigt den eneste Gang, hvor jeg har mærket, at Heftigheden tog Magten fra mig indtil det haandgribelige.

Men jeg anerkender den Dag i Dag hans politiske Naturbegavelse, hans store Viden og Flid, som Datidens Højre honorerede slet og akademisk hovmodigt. Der var mere Politik i Dinesens lille Finger, end der var i Professor Matzens hele Krop. Hans konservative Vanskæbne var et afgørende Forfaldstegn indenfor dansk Højrepolitik før Systemskiftet.

Arnold Fraenkel var en nationaløkonomisk Fribyttternatur — han regnedes paa Bjærget for at være en Outsider og havde i Grunden kun Tilknytning til Højre gennem sit Arbejde i 80'erne for Forsvarssagen og sin omfattende nationaløkonomiske Viden, der blev udnyttet af Datidens kon-

servative Industrimagnater. Men ogsaa her var han kun taalt — hans socialt betonedede Arbejde var *før Samtiden*. Vé den, som særlig paa dette Omraade (og i Forhold til dansk Landpolitik) var forud for sin Tid!

Fraenkel øvede den største Indflydelse paa mit og mange andre Unges Sind. Vi fulgte ham snorlige og med en lutrende Begejstring i vor Overbevisning om derigennem at *naa ud i Folket*, hvilket har været min brændende Attraa i hele min politiske Tilværelse. Ingen har mere end jeg følt Provisoriets Forbandelse, som fra en Fortid, hvori jeg jo ingen Lod eller Del havde, slog ind over os, der ønskede at rejse en Politik paa Bønder og Smaaborgere.

Det var Arnold Fraenkel, som allerede i 90'ernes Midte i en Tale i Industriforeningen slog til Lyd for Arbejdernes Organisationsret — en Tale, som blev lyst i Band af alt, hvad der var officielt Højre — naar undtages Justitsminister *Nellemann*, der her viste Fraenkel Forstaaelse. Hvilket i sig selv lyder mærkeligt nok. Fraenkel dvæler ofte ved denne Nellemanns Forstaaelse af, at der skulde slaas Bro til Folket.

Jeg finder ogsaa Anledning til at nævne, at Fraenkel i 1896 overfor mig udviklede, at vi i det næste Aarhundrede vilde staa overfor Kampene mellem England og Tyskland, og at det engelske Imperium vilde blive rystet gennem det vaagnende Asien. Punkt for Punkt har dette slaaget til — ogsaa hvad angaar de *Tidspunkter*, paa hvilke disse politiske og erhvervsmæssige Kriser for de evropæiske Interesser vilde indtræffe.

En Mand som Professor *Laur. V. Birck* havde ikke Forstaaelse af Fraenkel, hvilket kom til Orde i det stærke Højres Organ „Vort Land“. Birck var som nævnt dette Blads første Redaktør. Blandt mine Kampe med dette Blad erindrer jeg en bisk Holmgang netop om Arnold Fraenkel.

Fraenkel bevarede sin Ungdoms og Manddoms sociale Idealer ogsaa i sin Rigsdagstid til højt op i Aarene. Kun een Gang glippede det for ham — det var i Alex. Foss-Perioden. Her blev han i det konservative Parti, da Birck, Johan Knudsen og jeg traadte ud for at protestere mod Partiets

Overgang til *Industrikursen*. Vi skiltes da med gensidig Bitterhed i en Aarrække. Men ogsaa denne Skilsmisse som saa mange andre i den politiske Verden fik en Ende — lykkeligvis!

Estrup.

Skønt jeg politisk stod Estrups Politik fjern og i Perioden fra 1908 til hans Død 1913 direkte bekæmpede hans politiske Grundsyn gennem mine Artikler i „Nationaltidende“, hvis Politik jeg dengang skrev, viste han mig i sine seneste Aar megen Interesse og Velvilje.

Dette begyndte paa følgende Maade:

En Dag, medens jeg sad i Landstingets Presseloge, kom et af Tingets Bude til mig og sagde, at „*Ekscellencen* vil tale med Dem.“ Jeg gik ud til Estrup, der førte mig ind i de Frikonservatives Værelse i den gamle Rigsdagsbygning.

„Jeg læser Dem jo hver Dag i „Nationaltidende“, hvis det *Forlydende* da er rigtigt, at De skriver dette Blads Ledere“, begyndte han. Jeg bekræftede og ventede nu at faa min Bekomst.

„De holder altsaa paa den almindelige Valgret, hvori jeg er ganske uenig med Dem. Men De interesserer Dem for Politik, og der er politisk Logik i Dem.

Vil De i Aften Kl. 7 møde mig i mit Hjem i Amaliegade?“

Jeg bestrider ingenlunde, at dette gjorde et vist Indtryk paa mig, og jeg mødte til den fastsatte Tid.

Estrup gennemgik først et indenrigsministerielt Lovgivningsproblem, som han udredede fra Kong Hans' Dage op til Øjeblikket. Dengang var han nogle og firs, og dog kunde han alle Problemets saglige Enkeltheder i kronologisk Orden. Det varede vel en stiv Time. „Vil De saa skrive om det, saaledes som jeg har fremstillet det?“ spurgte han. Det sortnede for mine Øjne. Den Art Lovgivningsstof har aldrig ligget for mig! Forsynet med 3 bindstærke Bøger, som Estrup gav mig, mødte jeg hos mine Redaktører d'Hrr.

Carl Carstensen og *Wiggers*. Læsestof var det i Sandhed ikke, og jeg kunde slet ikke bearbejde det. Men naar Ekscellencen ønskede det, var der jo ingen Vej uden om. „Hvad skal vi gøre?“ sagde *Wiggers*. Jeg foreslog at overlade det hele til Dr. phil. Arnold Fraenkel eller til Dr. phil. H. L. Møller, og Resultatet blev 3 voluminøse Artikler — umulige at læse for Almenheden. Men naar *Estrup* vilde!

Herefter blev jeg flere Gange kaldt hjem til *Estrup*. Først og fremmest om Grundlovssagen, som den forelaa før 1915-Forfatningen. Ved en af disse Lejligheder sagde han til mig: „Der er Plan i Deres Krav om at lægge den almindelige Valgret til Grund for den nye Forfatning. Men De har saa usvigelig Uret. Vi er begge enige om, at alle de Forslag, vort ulyksalige Parti foreslaar, er Vrøvl — væk med *det!* Men *lever De fornuftigt*, vil De leve mange Aar efter mig, og De vil da erfare, at de danske Bønder vil forbande den Dag, da vi fik den almindelige Valgret“. Jeg spurgte, hvad Ekscellencen mente med, at jeg skulde „leve fornuftigt“. „Jo,“ svarede *Estrup*, „De skal blot følge, hvad Deres Legeme begærer. Lytter De hertil, lader De de Ting staa, som ikke anstaar Deres Maves Begær, og tager fat paa de Retter, Maven *kalder* ad. En Dag Sild, en anden Dag ingen Sild, en tredie Dag Bagværk, en fjerde slet ikke Bagværk osv. Med dette véd man Besked, naar man er 37 Aar“. — „Hvorfor 37 Aar?“ spurgte jeg. — Saa kom et ægte *Estrupsk* Svar: „Jo for det var *jeg*“!! — Færdig!

Ved en anden Lejlighed sagde han: „Ønsk Dem aldrig at blive saa gammel som jeg. Man kan ikke gaa, ikke sidde og ikke ligge uden at føle Smerte. Nu skal jeg holde min Tale mod Grundloven. Kan jeg ikke tale til Ende, maa jeg nøjes med at aflevere Slutningen i Manuskript. Men siges skal det, saa det forstaas: det er Realprivilegierne, knyttet til Jorden, det kommer an paa. *Danmarks Kærne er Bonden*“. Skønt jeg under disse Samtaler unægtelig væsentlig spillede Tilhørersens Rolle, indskød jeg: „Jeg er ikke uenig med Deres Ekscellences Udtalelse om Bonden, men saa synes jeg, at Deres Politik ikke har ført til Maalet.“

„Nej,“ kom det med Eftertryk. „Min Politik har da ogsaa kun været mig en stor, stor Skuffelse!“

En ganske lignende Udtalelse har Estrup fremsat overfor Godsejer *Johan Knudsen*, der paa min Opfordring giver følgende Skildring af en Samtale med Estrup.

Johan Knudsen skriver herom i et Brev til mig 24. April 1939:

„Med Estrup var jeg kun et Par Gange sammen i min Egenskab af Formand for „Det jyske Højre“. Da jeg i 1906 var bleven Medlem af Folketinget, mødte jeg ham en Dag i Rigsdagsbygningen. I Landstingets Forsamlingsværelse sagde han til mig ordret, — jeg husker det meget nøje: „De er jo en ung og ærgerrig Mand, Johan Knudsen, og af Hjertet ønsker jeg Dem, at De maa faa mere Glæde af Deres politiske Liv, end jeg fik det. Thi for mig var mit politiske Liv *kun* en Skuffelse.““

Estrup vendte sig med stor Lidenskab mod Lehnbesiddernes Deltagelse i Politik. „Det har alle Dage været Lejlighedspolitikere, for hvem den politiske Gerning var et Vintersæsonarbejde efter Jagttiden. Og undertiden skyder nogle af dem oven i Købet Løver i Rigsdagstiden!“ føjede han til med en tydelig Snært til de Frikonservatives Fører Lehns greve *Frijs*.

Som foran bemærket har Estrups Personlighed og Livsførelse altid beskæftiget mig. Jeg kan oplyse, at han hver Dag stod op Kl. 6 og førte sine Gaardes Regnskaber til Kl. 9. Saa gik han, i den værste Provisoriekamp kun af og til fulgt af sin Datter, den senere Hofjærgermesterinde *Wenzel Neergaard*, til Ministeriet, altsaa uden Politiledsagelse — heller ikke i Dagene efter Attentatet paa ham 1885. Han vidste, hvad hver enkelt Ko gav i Mælk paa hans store Besiddelser. Pligt- og Arbejdsmenneske helt igennem udpegede han de Træer i Skovene, som skulde fældes. Men Bordets Glæder var ham ikke fjerne. Han elskede et stort og godt Glas Rødvin. Og hos hans foran nævnte Datter har jeg set hans Hjemms meget omfangsrige „Menuer“ bl. a. til den Middag, der blev holdt i det Estrupske Hjem, efter

at han i Sommeren 1894 var gaaet af som Konseilspræsident. —

Det var en afgørende Fejl, at Estrup ikke trak sig tilbage lige efter det storpolitiske Forlig i April 1894, der gjorde en Ende paa Provisoriet. Hans Forbliven som Konseilspræsident til hen paa Sommeren ødelagde Forligspartiernes Stilling.

Af Estrups Datter Hofjægermesterinde *Wenzel Neergaard* og af hans Svigersøn Lehns greve *Moltke* til Bregentved fik jeg den for Datidens Forhold betegnende Forklaring paa denne Estrups skæbnesvangre Forbliven som Ministerchef: Kong Christian d. 9. (og vistnok særlig Dronning Louise) ønskede ikke nogen ny Konseilspræsident inden Hoffesterne i Anledning af Kronprins Frederiks Sølvbryllup, der fandt Sted d. $\frac{28}{7}$ 1894. Estrups Tilbagetræden fandt Sted nogle Dage senere, d. $\frac{7}{8}$ s. A.

Heraf ser man, hvad Estrup lagde ind i sin Stilling i Forhold til Kongehuset — han var *Hans Majestæts* Konseilspræsident. Mon dette ikke forklarer hans Vedholdenhed paa den Kampplads, hvori han stod som Konseilspræsident i de 19 Kampaar? Det var det kongelige Hus, vel ikke mindst Dronning Louise, som ønskede hans Forbliven, og det kongelige Hus' Ønsker var ham en Lov.

Jeg drager denne Slutning i Forbindelse med hans ejendommelige Udtalelser til Johan Knudsen og mig om den *Skuffelse*, som hans Gerning *politisk set* havde været ham, og hans ligeledes gengivne faste Tro paa *Bonden* som Grundvolden i det danske Folkeelement. Uden paa nogen Maade at ville føre Oberstløjtnant *Th. Thaulow* frem til Støtte for min Opfattelse af Estrups personlige Stilling til Spørgsmaalet om sin Tilbagetræden efter Aprilforliget 1894 vil jeg dog her anføre en Udtalelse af ham om Estrups Stilling til Forliget 1877; han støtter sig her til Estrups Optegnelser, der er blevet ham overladt. Udtalelsen findes i en Kronik af Oberstløjtnanten i „Berlingske Aftenavis“ for 10. August 1939 og lyder saaledes:

„Forliget efter Provisoriet 1877 var netop sluttet, men

fra det moderate Venstres Side i Haabet om, at Ministeriet nu vilde trække sig tilbage. *Dette havde Estrup ogsaa været villig til, men Kongen ønskede, at han blev* (min Fremhævelse), og den paafølgende evropæiske Krise gjorde foreløbig enhver Tanke om et Ministerskifte umulig.“

Denne Omtale af Estrups Stilling til det første Provisorieforlig (1877) peger formentlig i Retning af min Opfattelse af Estrups Indstilling til Forliget af 1894.

Denne Opfattelse af Estrups Forhold til Ministerspørgsmaalet efter Forliget $\frac{1}{4}$ 1894, som jeg her har udviklet, er blevet mig bekræftet af Lehnsgreve *Bent Holstein*, hvis Fader netop om dette Emne havde udtalt sig til Sønnen.

I et Brev til mig refererer Grev Holstein sin Faders Gengivelse af Estrups personlige Udtalelser til ham.

Jeg anfører her dette interessante Afsnit af Bent Holsteins Brev til mig: „I en Samtale om Estrup, som jeg havde med min afdøde Fader i Aarene 1920-23, meddelte han, der var Estrups Kollega i Landstinget fra 1909-13, at Estrup til ham havde udtalt, at han havde meddelt Kong Christian d. 9 sin Beredvillighed til at demissionere *baade* i 1894 og paa et tidlige Tidspunkt — jeg tror i 1892. Estrup paaviste Rigtigheden heraf ved Hjælp af en medbragt Notebog, hvoraf ganske klart fremgik, at han paa de anførte Tidspunkter havde været rede til at gaa. Det var Kongen, som anmodede ham om at fortsætte.“

Til Belysning af denne Kong Christians Indstilling anfører Bent Holstein i Brevet til mig:

„De Mænd, der havde vundet Christian d. 9.s *personlige* Venskab og Tillid, var det ham imod at skulle skille sig af med som ansvarlige *Statsledere*.

Christian d. 9.s personlige Haandskrivelse til min Fa'r-fader i 1874 er ved Siden af hans stadige Ønske om Ministeriet Estrups Forbliven efter min Formening et ret sikkert Vidnesbyrd om Kongens personlige Følelser og Tankegang, selv om det er højst sandsynligt, at ogsaa Dronning Louise har paavirket i samme Retning.“

Til Karakteristik af det Estrupske Samfundssyn vil jeg

anføre hans kategoriske Standpunkt til *Kreditforenings-systemet* her i Landet. Han mente, at det var en angribelig Form for Realkrediten, men særlig var han imod, at Systemet gjorde det let for Grundejerne at belaae deres Ejendomme. „Det vil blive til Forbandelse for Bondestanden,“ sagde han.

Estrup betænkte sig ikke paa at tage Standpunkter, der ofte afveg fra de gængse Forestillinger ikke mindst indenfor Datidens Konservatisme. Dette gjaldt ikke alene hans Stilling til Realkrediten, der vel nærmest blev opfattet som ensidig-doktrinær. Det gjaldt ogsaa hans *sociale Indstilling*. Det er ofte fremhævet, at Estrup gennem sin Tilslutning til Sociallovene før Forliget 1894 (Alderdomsunderstøttelsesloven, Sygekasselovgivningen osv.) viste et bemærkelsesværdigt Frisind. Mindre kendt er Estrups for Samtiden ret opsigtsvækkende Tilslutning til et af *Trier, Chr. Hage, P. Holm* og *Hørdum* 1886 indbragt Forslag om Opførelsen af Arbejderboliger i København, hvortil krævedes Statens finansielle Støtte. Estrup tog 19. Oktbr. 86 Ordet i Folketinget og erkendte aabent, at denne Sag fuldt ud havde hans Sympati: Staten burde her træde hjælpende til. Og saa kommer der fra ham en Bemærkning, ved hvilken vi Nutidsmennesker studser. Han tog Ordet for, at „der omkring København dannedes Arbejderboliger under landlige Vilkaar“. De skulde indrettes „efter Cottagesystemet“, altsaa nøjagtigt efter de Planer, vi nu beskæftiger os med lige indtil Parcelbyggeriet! Hvor langt Estrup her var *forud* for sin Tid, vil ikke alene fremgaa af, at *Grev Bent Holstein* kunde støtte sig til de Estrupske Udtalelser af Oktober 1886 til Fremsettelse i 1920'erne af et Forslag om at udvide Udstykningslovgivningen til ogsaa at omfatte Parcelbyggeriet omkring de større Byer, men det illustreredes under selve de fortsatte Forhandlinger i Folketinget ved at *Niels Neergaard* i en Tale 12. Marts 1887 (det var Neergaards *Jomfrutale* som Rigsdagsmand) gik imod den Estrupske Tanke om Parcelbyggeriet og anbefalede at blive staaende ved Kasernebyggeriet.

Der var i det hele taget Fremtidsblik og til Tider stejl fordomsfri Tænkning i det Estrupske Initiativ: han var mod de raadende Stemninger fra 1864 til Gunst for Danmarks Deltagelse i den fransk-tyske Krig (1870—71), hvor han støttede Kong *Christian d. 9.s* Konseilspræsident Lehns greve *Holstein Holsteinborgs* Afvisning af Tanken herom. Senere har han ytret Frygt for, at Danmark fjernede sig fra Tyskland i den internationale Situation navnlig med Henblik paa *Østersøspørgsmaalet* — ogsaa en Opfattelse, han kom ind paa under de Samtaler, jeg førte med ham i hans Alderdom.

Hans sikre Blik paa Fremtidsopgaverne gav sig særlig til Kende, da han rejste Esbjerg Købstad paa Hedejord som „Danmarks Øje mod Vest“, saaledes som han udtrykte sig overfor mig.

Estrups Paarørende har sagt mig, at denne hans Skabelse af Esbjerg var et af hans offentlige Livs „lyseste Minder“.

— Min Modstand mod den Estrupske Storpolitik er velkendt. Men Estrups Skikkelse og Personlighed har Krav paa at blive bedømt retsindigt ogsaa af hans Modstandere — til Belysning af de indre Værdier, som forklarer den uomtvistelige Position, han besad gennem sit lange Livs Gerning i vor Forfatningshistorie.

Estrup døde i December 1913.

Den bedste Nekrolog, der blev skrevet om ham, var Redaktør Chr. Reventlows (i Lolland-Falsters Stiftstidende fra 27. Decbr.), hvoraf jeg vil citere: „*Bismarck* havde det Held at kunne udfolde sine Egenskaber i en Tid, *der netop krævede dem*, *Estrup* havde det Uheld at virke i en Tid og under Forhold, *der krævede andre Egenskaber end hans.*“

De Frikonservative.

(Føreren og Gruppens Politikere. „Rottbøllaffæren“ 1916).

Den Karakteristik, *Estrup*, som det fremgaar af foranstaaende, gav af Lehnsbesiddernes politiske Sportspræstationer, er i hvert Tilfælde ikke fyldestgørende for de Fri-

konservatives Fører, Lehnsgreve *Frijs* og for den alment interesserede Lehnsgreve *Ahlefeldt-Laurvigen* til Tranekær.

Grev Ahlefeldt var en ikke alene gavmild, men praktisk interesseret, alment virkende Godsbesidder. Langeland stemte imod ham, men den Dag i Dag anerkender Langelænderne „den gamle Greve“s værdifulde Indsats. Der var ogsaa en politisk Linie i hans Deltagelse i det offentlige Liv. Hans Ledestjerne var 60'ernes Forsøg paa at samle „de store og de smaa Bønder“. Paa denne sin Politik rejste han allerede fra 80'erne en vis Opposition mod det Estrupske Styre. „Han er vort enfant terrible,“ plejede hans Landstingskollega Generalauditor *Steffensen* at sige om Tranekærgreven. „Han kan ikke lade være at slaa bag op,“ sagde Professor *Matzen*, forfølgende samme Tankegang som Generalauditøren. De to Udtalelser fremkom i et Selskab hos min Mo'broder, senere Højesteretsjustitiarius Niels Lassen i Begyndelsen af 90'erne.

Denne Karakteristik er ved Siden af. Bagved Grev Ahlefeldts ofte drastiske Udtalelser laa altid en politisk Mening, der ofte sagde noget, som mange tænkte, men som man ikke mente det oportunt at sige. Kendt er hans Udtalelse mod Kvindens Valgret, som han iklædte et østerlandsk Billede, der gav Anledning til mange Kommentarer og nogen Forargelse. I en Tale i Landstinget sagde han saadan noget som, at her ønsker man at give Kvinderne en overmægtig Indflydelse, medens man i Østerland anbringer dem i Haremet — hvem handler klogest?

Grev Ahlefeldt fulgte kun sin politiske Linie, da han efter Ministeriet *Sehesteds* fortvivlede Forsøg paa at genoplive Estrupiatet sluttede sig til den Mogens Frijs'ske Gruppe „De 8“ — den senere frikonservative Gruppe, med hvilken Grev Ahlefeldt dog ikke var helt tilfreds — vel nærmest af almen-politiske Grunde. Særlig var han ikke sikker paa, hvor Gruppens politiske Hoved Godsejer *Rottbøll* vilde hen. Denne frikonservative Politiker havde i høj Grad den jyske Bondes Instinkter, der naturligvis var (og er) andre

end Ø-Bondens og derfor Grev Ahlefeldt noget fremmedartede.

Men Føreren for de Frikonservative var ikke alene af Navn men ogsaa af Gavn Lehnsgreven til Frijsenborg, 60'ernes Grev Frijs' Søn, Grev *Mogens*, som efter et Ungdomsliv fjernt fra den politiske Verden i sin Manddom traadte frem paa Arenaen, altid et godt Stykke til venstre for Estrup og det agitationsmæssige Højre, hvis Façon var hans Væsen imod „alene paa Grund af Støjen“, som han engang sagde til mig.

Ja, Støjen og Deklamationen var i al Politik Grev Frijs imod. Han var *Engelskmanden* i dansk Politik. Vederkvægende rolig og desillusioneret. Jeg har aldrig tilhørt de Frikonservative, hvis socialt eksklusive Karakter var mig imod. Konsul *Hey* tilgav mig aldrig, at jeg engang sagde, at Gruppen var bleven til som Jagtfænomenen, og at dens Organisation samlede sine Tropper ved Jagtselskaberne om Efteraarene. Min Karakteristik var nu heller ikke ment som stort mere end en Vittighed, den var langt fra udtømmende, om end der var noget om Snakken. I Modsætning til *Hey* kunde baade Grev Frijs og Godsejer Rottbøll godt goutere en saadan spøgefuld Snært.

Ingen Sinde har jeg i de Samtaler, jeg som Medarbejder ved „Nationaltidende“ førte med Grev Frijs ved flere Lejligheder, i Reglen Kl. 9 om Morgenen i det Frijs'ske Palæ paa Hjørnet af Frederiksholms Kanal og Ny Kongensgade (dør hvor Borups Højskole nu er), mødt nogen Smaalighed eller grebet ham i nogen Sindsbevægelse. Iført en Slaabrok, der i rige Folder var svøbt om hans slanke Skikkelse, tog han Plads ved sit Skrivebord med en Æske Cigaretter foran sig og sugende store Røgmundfulde, som derpaa udstødtes i blaalige Skyer ind over Rummet. Aldrig har jeg hos nogen mødt et mere nøgternt Syn paa politiske Spørgsmaal. Var jeg optændt af en Idé eller en Aktion, kan det nok være, at Branden i min Sjæl blev slukket, inden jeg forlod „Grevens Lænestol“ for at tale Jens Busk'sk.

Jeg husker særlig Grev Frijs' Ro i eet Tilfælde, hvor han

følte sig personlig fornærmet af Konseilspræsident Sehested, og hvor Jacob Scavenius og andre ivrede for, at Sagen skulde afgøres ved Duel. „Der er mange Grunde til at lade dette ligge,“ sagde Grev Frijs (for hvem Tanken om Duel dog ikke straks havde været helt fjern), „blandt andet har jeg den Grund, at Sehested sikkert ikke kan skyde“. Partiet var med andre Ord gentlemansmæssigt ikke lige. Jeg overværede paa Scavenius' Anmodning det ene af disse Møder om Duellen, fordi jeg skulde føre Meddelelsen herom i Pen- nen. Det blev ikke til Duel, saa det, jeg udarbejdede, blev kun en Sagsfremstilling til Brug, om det gjordes fornødent.

Spørger man om de Frikonservatives Betingelser i dansk Politik, har Svaret i Reglen været noget lig den Karakteristik af dem, som Estrup gav mig: en Junkergruppe, der havde det Held, at den i Landstinget blev Tungen paa Vægt- skaalen.

Denne Forklaring er efter min Mening ikke politisk fyldestgørende.

Det var en Gruppe af Junkere og Storlandmænd. Den foragtede al udadvendt Politik: paa Tribune, i Presse og i Organisation. Den var et ægte Barn af 66-Forfatningens Godsejerprivilegier. Og den havde ganske rigtigt det Held at være Tungen paa Vægtskaalen i Landstinget. Ved dette havde den Nøglen til Situationen.

Men dette er ingenlunde den hele eller blot den væsentligste Forklaring paa Gruppens Indsats.

Dens Medlemmer var — *Sonne* fraregnet — en ganske særlig Godsejertype. Det var ikke den sædvanlige, som man kendte: den arrogante eller den venlige og elskværdige Godsherre. Nej, det var den *praktiske* Storagrartype: nøgtern, realistisk, alle Omsvøb og Bravader foragtende, i Jordbrug og Kommunalstyre økonomisk interesserede Landmand, man havde for sig. *Gaardmandstække* havde disse Folk, der ikke logrede for Bonden, men som forstod den- nes Forhold til Amts- og Sogneraad, til Skatter og Udgifter og til alle Erhvervsinteresser i Jordbrug og Eksport, ja, lige

til Dagen og Vejen paa Egnen — et ofte stumt Samspil blev dør til en fælles Front.

Træde ind i det frikonservative Parti vilde Bonden ikke. Men noget Ønske herom nærede de Frikonservative paa deres Side heller ikke. Bonden skulde være Venstre og forrette sin Gerning dør. Langt snarere kunde de Frikonservative tænke sig at gaa til Venstre, men dette var dog ikke Umagen værd; det gik jo godt som det gik navnlig i Kraft af Landstinget.

Næsten hver Frikonservativ havde sin fremtrædende agrarisk-kommunale eller foreningsmæssige Position paa de Steder, hvor de boede. De var paa Talefod med *Indflydelsen* paa Egnen. Deres Skepsis tiltalte Bondeinstinktet. Denne Skepsis og praktiske Indstilling var en Modsætning til den elskelige gamle Godsejertype, paa hvilken Bonden forøvrigt ogsaa saa' med Venlighed, men paa Afstand — denne Gods-ejer, der var velgørende og imødekommende, men som trods god Vilje, maaske ogsaa gode Evner dog *aldrig* kom *paa Fod* med den danske Bonde. Der var — skærpet ved Provisoriestriden — en Art Utilnærmelighed til Stede.

Denne Afstandsfølelse — skønt begge Parter egenlig var hinanden velvilligt stemte — er i Slægt med Vilkaarene for den ogsaa vennesele Landsbypræst af den ældre højkirkelige Retning, som besøgte Menigheden, talte pænt og jævnt, hjalp ved Barselfærd og Begravelse og holdt gode Bryllupstaler, men som alligevel aldrig naaede at tage Sæde i Menighedens Skød. Just dette gjaldt altsaa den velmenende, om jeg maa sige Estrup'ske Godsejer i Begyndelsen af Aarhundredet: *velset, men ikke anerkendt* var han af Egnens Gaardmænd. Helt anderledes stod den frikonservative Godsejer til Landsbyens førende Folk.

Det gælder her i Livet om at have Tække — det kan man ikke konstruere. (Moderne Mennesker vil sikkert sige: det gælder om at være „paa Bølgelængde“).

Den frikonservative Politiker, nøje knyttet til Jorden og lydør, som han var for Jordens Stemme, havde alt i Orden. Dette fik vel egenlig ikke nogen nærmere Udform-

ning hos selve Føreren, Grev Frijs. Men det laa i hans usentimentale Væsen.

Hos Mænd som *Rottbøll*, *Wenzel Neergaard*, *Reedtz-Thott* (baade Ministeren og hans Søn Folketingsmanden — maaske navnlig denne sidste), *Jens Theilmann*, Hvidkilde, *Breinholt* o. fl. var *Samhørigheden* med Gaardmanden forankret ogsaa i Egnens økonomiske og kommunale Liv. Selv Unoder hos nogle af disse frikonservative stødte ikke an. Det gav blot den vedkommende — f. Eks. Wenzel Neergaard — et ekstra Plus, idet man ligesom misundte ham hans Frigjorthed overfor Dagliglivets strengere Krav til det korrekte.

Flere af disse Frikonservative sad i Amtsraadene eller som Jens Theilmann i Ledelserne af Landbrugets Organisationer — endda som Førstemænd. Gaardmændene stemte ikke paa dem politisk — dette var, som nævnt, heller ikke ønsket af de frikonservative Politikere — men de stod om dem, de vilde paa Egnene ligefrem ikke undvære dem som toneangivende Personligheder i det erhvervmæssige og økonomiske — vel nok det væsentligste i dansk Landbopolitik.

Landstingspolitikere som Generalauditor *Steffensen*, Konferensraad *H. N. Hansen* og Konsul *Hey* var *udefra kommende*, der havde følt sig staaende i Modsætning til det Estrup'ske Højre, og som derfor søgte et „Staaested“ ved Tilslutning til den frikonservative Politik — noget tilsvarende gjaldt vel ogsaa Gruppens Outsider Lehnsgreve *Ahlefeldt*, skønt *han* var en udpræget Repræsentant for Oktoberforeningens Idé, som den blev formet i 60'erne: Foreningen af de store og smaa Bønder.

Men disse Politikeres Tilstedeværelse indenfor den frikonservative Gruppe øvede næppe nogen Indflydelse paa dennes Væsen og indre Struktur. Det var de andre Medlemmer, jeg her har søgt at karakterisere, som gav Gruppen dens Bærekraft.

Som nævnt har jeg aldrig tilhørt den frikonservative Gruppe — og dog blev jeg under de stærke Angreb paa min

Person i Anledning af Forligene i Marts 1908 om Toldloven og den kommunale Valgretsreform, for hvilke jeg i „Nationaltidende“ satte haardt ind, af Professor *Ellinger* fremstillet som „den frikonservative Pen“ ved den Ferslew-ske Presse — saaledes kan det gaa! Jeg var og blev Modstander af de Frikonservatives *eksklusive* Karakter, deres Fjernhed fra det folkelige Liv i Politiken.

Men jeg var en hyppig Gæst i de frikonservative Hjem i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Og jeg fik dør et levende Indtryk af de enkelte Personligheders Forhold til Egnens Bønder, saaledes som jeg her har skildret det.

Man bør altid se Politikere i deres *Milieu*. En af dansk konservativ Politikers Hovedfejl er just den, at man har taget Tingene udefra eller udvendigt, fordi man ikke har haft Forstaaelsen af det centrale Udspring i selve Folkelivet. Deraf kommer bl. a. Skævhederne i Bedømmelsen af *de frikonservative Politikere*, som de optraadte og skabte sig Position i Begyndelsen af dette Aarhundrede, man regnede ikke med den Rod, de havde i Bondestanden. Men dermed er ingenlunde sagt, at disse Politikere selv fordybede sig i dette deres eget Udspring, hvilket igen forklarer, at deres Indsats blev *paa Tid* og kun antog Form *paa Rigsdagen* i Kraft af en Konjunktur, der i en afgrænset Periode gav dem en umiskendelig Indflydelse.

Jeg finder Forklaringen heri til Godsejer *Rottbølls* Forbliven som Kontrolminister (1917—18) i det andet Ministerium *Zahle* til Trods for det konservative Folkepartis Beslutning om, at han skulde træde tilbage. Hans Beslutning skyldtes — som jeg positivt véd — Kongens Ønske; anden Vurdering af Situationen havde Rottbøll ikke — Linierne, som førte ud til Partiet og Vælgerne, var ganske underordnede. Det hele var følgelig for ham en Kabinetssituation. Han forstod saaledes slet ikke min skarpe Afstandtagen fra denne hans Færd.

Det blev i en Periode til en ikke alene politisk, men ogsaa personlig Konflikt mellem de frikonservative Politikere og mig, en Konflikt, hvis Bitterhed i de følgende Aar ikke

helt fortog sig, ihvorvel mit personlige Forhold til Rottbøll, som jeg værdsatte højt, blev retableret inden hans Død.

Men andre af de Frikonservative havde vanskelig ved at tilgive min Bedømmelse af Begivenheden, som jeg fremsatte i mit daværende Blad „Frederiksborg Amtstidende“.

Det, som forstærkede Striden mellem mig og de frikonservative Politikere — der ved det Konservative Folkepartis Dannelse havde faaet Sæde i Partiledelsen — var følgende Række af Begivenheder, der skal ses i deres Sammenhæng:

Fra Folkepartiets Grundlæggelse og til hin Begivenhed indtraadte, havde Godsejer Rottbøll og jeg staaet hinanden særlig nær. Hans og mine Meninger om Politik og Økonomi faldt nøje sammen. Jeg havde i Kampe med særlig Lands-tingets „Højreelementer“ og med det yderliggaaende Dagblad „Vort Land“s talentfulde og i sin Kampmaade og Maal ærlige Redaktør, *Poul Jacobsen*, den nuværende Højesterets-sagfører, bestandig søgt at føre Rottbøll frem paa *Pipers* Bekostning. Da Folkepartiet skulde vælge sin Kontrolminister, foreslog jeg Rottbøll, medens man fra den anden Side i Partiet ønskede Landstingsmand *Godskesen*. Det blev til en lidenskabelig Debat, der afsluttedes med en Afstemning, hvor jeg sejrede.

Med Rette kunde Rottbøll forudsætte, at jeg var hans Mand. Men jeg paa min Side maatte ogsaa gaa ud fra, at Rottbøll vilde forhandle med mig angaaende betydeligere Spørgsmaal og holde mig underrettet.

Dette gjorde han ikke — det laa ikke en Politiker, der var opdraget i den frikonservative Skole, nær at opretholde Forbindelseslinier i egenlig partimæssig Forstand, navnlig ikke overfor Organisation og Presse. I hvert givet Tilfælde kunde man nøjes med at forhandle med den snævrreste Omgangskreds af Rigsdagskolleger.

Da Partiets Ledelse havde vedtaget, at dets Kontrolminister skulde træde tilbage — Beslutningen var enstemmig — og Rottbøll, der ikke var til Stede ved Mødet, hvor Afgørelsen blev truffet, havde faaet behørig Underretning derom, ansaa jeg Sagen for afgjort.

Samme Dag var jeg til et privat Selskab om Aftenen. Under dette blev jeg ringet op i Telefonen af „København“s Rigsdagsmedarbejder *Henrik Jordan*, der med Henblik paa det brændende Kontrolministerspørgsmaal spurgte mig: „Hvad nu?“ — „Den Sag er afgjort,“ svarede jeg. „Rottbøll gaar i Aften eller i Morgen.“ — „Har De da ikke læst Meddelelsen fra Rottbøll i Ritzau i Aften?“

Derpaa læste Jordan mig Meddelelsen op om, at Rottbøll til Trods for Partiets Beslutning vilde blive som Kontrolminister!

Dette faldt for mig som en Bombe. Overfor Partiet var Rottbølls Forbliven højst angribelig; jeg forstod, at den vilde forvolde os alle og ganske særlig den landbovenlige Fløj stor Skade, og jeg var ogsaa personlig opbragt over, at en Beslutning af en saa ekstraordinær Natur kunde tages af en Enkeltperson paa førende Plads uden efter Samraad med hans nærmeste Forbindelser i Partiledelsen.

Jeg begav mig straks hjem paa „Frederiksborg Amtstidende“s Redaktion. Telefonen stod ikke stille. Fra nær og fjern ringede man til mig for at faa en Forklaring. Først hen paa Natten fik jeg Tid til at skrive den Artikel, i hvilken jeg krævede Rottbølls Udtrædelse af Partiet, og hvori jeg spurgte efter Motivet.

Dagen efter kom det til en meget heftig Scene indenfor Partiets Forretningsudvalg mellem Rottbøll og mig. Piper, der havde erfaret Kongens Opfordring til Rottbøll om at forblive, vaklede naturligvis — som han, den konstant midtpunktsøgende havde for Skik, naar han ikke kunde opfatte en foreliggende Situation, der var bleven sat paa Spidsen. Men hele Forretningsudvalget fulgte mit Forslag om at udelukke Rottbøll af Partiet — ogsaa Piper. Det var i Juni 1917.

Senere blev Spørgsmaalet debatteret ved et kombineret Rigsdags- og Organisationsmøde. Her var Admiral *Riche-lieu* Rottbølls Forsvarer. „Den, der angriber Rottbøll, angriber Majestæten,“ proklamerede han. I samme Tale udtalte Admiralen, at jeg „som bekendt var Republikaner“.

Men det hjalp altsammen ikke. Rottbøll blev desavoueret

og hans Udtrædelse blev endelig vedtaget. Hans frikonservative Fæller fulgte ham ved ogsaa at udtræde.

Denne tragiske Begivenhed blev den første afgørende Svækkelse af Folkepartiets landbovenlige Fløj og den tilsvarende Styrkelse af den storindustrielle og københavnsk betonedede Retning i Partiet.

Men dermed var ogsaa den frikonservative Gruppens Adgang til at øve Indflydelse i dansk Politik bragt til Ende.

Den Politik, som gamle Grev Frijs, 66-Forfatningens Skaaber, i sin Tid rejste, og som Sønnen, Grev Mogens Frijs, havde videreført gennem et langt Rigsdagsliv, var imidlertid forinden Episoden Rottbøll opgivet. Grev Frijs var skuffet over den Skæbne, som blev 66-Forfatningen til Del ved Gennemførelsen af den nye Grundlov af 1915. Han vilde i den Rigsdagstid, han havde tilbage, føre en tilbagetrukken Tilværelse. At Rottbølls Optræden førte de frikonservative ud af det til 1915-Forfatningen nøje knyttede Folkeparti, var ham næppe ukært.

Han var kun modvillig gaaet med til Proklamationen om, at Folkepartiet stillede sig paa den almindelige Valgrets Grund.

Nu brast brat og voldsomt Forbindelsen mellem hans nærmeste Kres og Folkepartiet. Det kunde ikke gøres grundigere.

— Men det skete blev altsaa flittigt udnyttet til at svække venstre Fløj af Folkepartiet. Det var det første afgørende Skridt henimod Partiets Tilbagevenden til at være Udtryk for de Befolkningskres, der var de bærende indenfor *det historiske Højre*. Dettens Mænd indenfor Frederiksbergkresene, og de københavnske Valgkres med Overklassepræg i Pagt med tilsvarende Elementer indenfor Provinsbyerne, navnlig de større af disse, med det kendte Blænkerkorps fra „Studenteforeningen“, fik nu deres Chance. I denne Situation var det, *Alexander Foss*, der efter Etatsraad Hammerichs Død 1915 var indtraadt i Folketinget, fik sit solide Fundament.

Mine nærmeste politiske Venner bebrejdede mig, at jeg

vægrede mig ved at modtage Hammerichs ledige Folketingsmandat, der var tilbudt mig af Kresbestyrelsen og gennem Støtte af et overvældende Flertal indenfor den konservative Vælgerforening for Stor-København. Min Vægning skyldtes min Ulyst til at træde ind i Rigsdagen, som jeg omtaler i anden Forbindelse, men ogsaa, at jeg slet ikke kunde tænke mig at blive Repræsentant for en københavnsk stærkt overklassebetonet Valgkres som Hammerichs (Københavns 6. Kres).

Rottbølls Vægning ved at træde tilbage som Kontrolminister fik altsaa vidtrækkende politiske Følger. Han havde været en af Hovedskikkelserne i det lige dannede Folkeparti, og han stod som Næstformand indenfor Partiets Repræsentantskab.

Ubegribeligt var det, at han ikke selv havde overskuet disse politiske Konsekvenser, da han stod overfor at skulle tage sin Beslutning — *uanset* Kongens Opfordring.

Jeg véd, at Følgerne af hans Vægning ved at aflevere Kontrolministerporteføljen og den Bedømmelse, denne efterhaanden fik i alle politiske Krese, berørte ham smerteligt. Han blev en ensom Mand, indtil han traadte ud af Rigsdagen 1918.

Edvard Brandes.

Der er intet Spring i, at jeg i Fremstillingen gaar fra Grev Frijs og hans Gruppe til Dr. *Edvard Brandes*.

Paa deres gamle Dage fandt de to hinanden i et personligt Venskab, som hvilede paa sikker Grund: Greven beundrede Brandes' Aand, Vid og Karakter, Brandes paa sin Side Grevens kølige Menneskekundskab og vel ogsaa nok den Tradition, paa hvilken den var bygget. Brandes talte i sine Landstingsdage i den gamle Rigsdagsbygning i Fredericiagade under en fortættet Opmærksomhed, men ingen lyttede dog til ham som Lehngreven til Frijsenborg. Var der mellem dem et aftalt Samspil i 1908, da Grev Frijs fældede

Alberti ved sin kendte Opfordring til Konseilspræsident *J. C. Christensen* om at fjerne den Uhygge, der udstraaede fra Justitsminister *Albertis* Person? Denne Grev Frijs' Udtalelse faldt under Dødsstilhed i Landstingssalen. Alberti skiftede Farve — dermed var Slaget tabt for ham efter den bevægede Samling med de voldsomme Angreb og den omfattende Pressekampagne.

Jeg har engang spurgt Edv. Brandes herom under de Samtaler, vi lejlighedsvis førte. Direkte Svar fik jeg ikke, men kun en Udtalelse, som veg uden om: „Hovedsagen er jo, at han blev fældet.“ Personlig tror jeg paa, at der var en Forstaaelse mellem de to Politikere i dette afgørende Angreb, hvis saglige Baggrund jo heller ikke kan bestrides — efter alt det, som fulgte efter.

— Mine første Indtryk af Edv. Brandes har jeg fra hans Rigsdagstid paa Langeland. Det første Vælgermøde, jeg overværede i mit Liv, var Brandes' Vælgermøde i Humble Forsamlingshus i Sydlangeland før Valget 28. Januar 1887, hvor han blændende dygtigt slog sine Modstandere, den konservative Redaktør *H. Wulff* og min Fader, der meget ubehjælpsomt (Præster egner sig ikke til Vælgermøder!) opponerede som „dansk Venstremand“ og bl. a. oplæste et af sine Digte om Gudsforlægteren Brandes.

Jeg var dengang 12 Aar og barnlig skamfuld over min Faders Nederlag. Da jeg efter Mødet ved et Selskab i Præstegaarden under Bordet noget for højt meddelte min Moder Faders Uheld, gik det mig ikke godt, jeg var lige ved at blive vist fra Bordet som den „uvorne Knægt“, jeg var. Brandes morede sig, da jeg ved en Lejlighed fortalte ham denne hjemlige Langelandsepisode.

Min første Samtale med Brandes (ud over korte Replikker paa vor fælles Barberstue i den gamle Møntergade) var i hans Hjem Kronprinsessegade 50, efter at Skuespiller Schyberg havde overfaldet ham, hvorefter der opstod et stort Pressespektakel. Jeg holdt med Brandes, men maatte nøjes med at vise Objektivitet, da jeg skrev i den konservative Presse. Jeg søgte ham for at faa Oplysninger. Han modtog

mig i Entrédøren og betragtede mig med et skraat Blik, hvis udforskende Karakter jeg forstod, hvorfor jeg skyndte mig med at sige, at jeg ikke mødte som Fjende.

„Nuvel,“ svarede han kort. „Kom saa ind.“ Under denne Samtale, som jeg tror, han altid har regnet min Person i Forhold til ham til Gode, faldt fra ham følgende Udtalelse, som jeg ofte har haft Lejlighed til at erindre, fordi den saa godt svarer til mit eget Livs Erfaringer: „De er jo endnu kun en ung Mand,“ sagde han, „men De vil erfare, at lige saa mange Tjenester De gør Deres Næste, lige saa mange Anklagesten vil der møde Dem paa Deres Vej fremefter.“

Dette bitre Syn bekræftes jo heldigvis ikke altid, men — altfor ofte.

Engang i 1920 viste han mig en stor personlig Venskabs-tjeneste og viste derigennem, at Sætningen ikke gjaldt ham selv. Han var i saa udpræget Grad sine Venners Ven og sine Fjenders Fjende.

Fidus til mig havde han ikke i Teatersager — det kgl. Teaters Økonomi har jeg altid fundet skrækkelig. Engang da dette Teater var under Debat, medens jeg var Folketingsmand, og hvor Johan Knudsen var enig med Brandes i det foreliggende Teaterspørgsmaal (Købet af Casino), sagde Johan Knudsen til ham: „De kan stole paa min Gruppe.“ — „Ogsaa paa Hr. Karstensen?“ — „Ja.“ — „Saa kender De ham ikke!“ Da jeg ganske rigtig talte imod, sagde Brandes til Johan Knudsen: „Kan De se, jeg kender ham!“

Men denne Episode og mine senere Angreb paa ham angaaende hans Tilrettelæggelse af Salget af de vestindiske Øer gjorde intet Skaar i hans Venlighed overfor mig. Mit Angreb skyldtes, at Brandes havde bestridt, at han forhandlede om dette Øsalg, skønt Forhandlingerne var i fuld Gang. Hans Forsvar for denne sin Optræden begrundede han med, at Forhandlingerne skulde hemmeligholdes; havde han paa Forespørgslen om, hvorvidt der blev forhandlet om Øsalget svaret undvigende eller nægtet at give Svar, vilde dette have bekræftet, at Forhandlingerne fandt Sted.

Jeg erkendte, at Brandes' Begrundelse var fyldestgørende,

hvorfor jeg senere overfor ham har beklaget mit Angreb.

Han var næppe fuldt tilfreds med Spaltningen af Venstre. „Jeg har altid været det forenede Venstres Mand,“ sagde han engang til mig.

Hvis man har Lov til at drage Slutninger af private Samtaler, er der for mig ikke Tvivl om, at Edv. Brandes omkring 1889—90 var til Sinds at gaa med i Forhandlingspolitikken for at *bortforhandle* Provisoriet.

Overfor denne Politik var han i hvert Fald følsom. Han mente, at den var stærkt underbygget.

En moderat Bonde paa Langeland skrev i „Langelands Avis“ dengang nogle Artikler til Fordel for Forligspolitikken og med Angreb paa Edv. Brandes. Brandes søgte i den Anledning „Langelands Avis“s daværende Redaktør *Axel Rosenstand*, som i Fortsættelse af Faderen, *Julius Rosenstands* Gerning gennem 80'erne havde været Brandes' Mand. Brandes spurgte ham inkvisitorisk: „Er det en langelandsk Bonde eller er det Niels Neergaard, der skriver disse Artikler?“ „Det er en langelandsk Bonde,“ svarede Rosenstand. „Jeg tror Dem ikke,“ svarede Brandes skarpt og forlod i Vrede Redaktionen.

Ved Valget i 1892 viste det sig, at Brandes intet havde at frygte fra det „moderate“ Venstre paa Langeland.

Stadig med den Reservation, at man af private Samtaler kan desorienteres, mener jeg, at Edv. Brandes var medvirkende ved Grev Frijs' Brud under Grundlovsforhandlingen før 1913 med Kl. Berntsen. Under et Besøg paa Frijsenborg havde Kl. Berntsen lovet Grev Frijs og den ved Samtalerne tilstedeværende frikonservative Godsejer *Rottbøll* at gaa ind for de „to tempi“s Forfatningspolitik, d. v. s. først en Reform af Folketinget for „senere“ at røre ved Landstinget. Edv. Brandes delte i hvert Fald Grev Frijs' Indignation over, at Kl. Berntsen ikke satte sin Stilling ind herpaa, men bøjede sig for Partiflertallets Krav om at føre den samlede Forfatningsreform frem. Da de to konservative Grupper hindrede Forfatningsreformen ved at forlade Landstinget og der-

ved gøre Tinget ubeslutningsdygtigt, sagde Brandes en Dag: „Tja, hvad skal man sige dertil? Har man Ret til at handle saaledes, og det har man, maa man vel nøjes med at konstatere Faktum.“

En skarp Modstander af Forhalingspolitikken i Forfatnings-sagen var Brandes i hvert Fald ikke. Dette fremgik bl. a. af hans stærke Understregning af Hørups Ord til Festskriftet i Anledning af Systemskiftefesten i Kongens Have 1901, hvor Hørup skrev, at Venstres Maal ikke var nogen Forfatnings-ændring, men alene dette at føre 66-Forfatningen frem i Dagens klare Lys — altsaa en Fastholdelse af 66-Forfatningen.

Heltigennem var denne Opfattelse paa mærkbar Maade gamle, udpræget antiprovisoristiske Venstremænds. Jeg nævner her *N. J. Larsen*, *J. K. Lauridsen*, *Harald Holm*, men *ikke* Niels Neergaard — hvilken sidste overfor mig atter og atter fremhævede Betydningen af en Forfatningsændring — den, *han skrev*, da han udarbejdede Kl. Berntsens Grundlovsforslag, som blev til Forfatningen af 1915.

I Arbejdet for denne Forfatning tog Edv. Brandes liden Del. Den Kendsgerning kan være en Bekræftelse paa min Opfattelse af hans stærkt forhandlingsvenlige Syn, men den kan jo ogsaa skyldes Tilfældigheder. Jeg refererede i en Samtale med ham engang, hvad N. J. Larsen som gammel Venstremand sagde til mig om mit Arbejde ved „Nationaltidende“ for at gennemføre den almindelige Valgret til Landstinget. N. J. Larsen kaldte mig til sig paa sit Kontor i Nygade. Efter at jeg havde faaet Lov til at tage Sæde uden at genere hans lille forkælede Gravhund, som havde sin private Vindueskarm, sagde N. J. Larsen: „De begaar en meget angribelig Handling overfor Grundlovssagen ved overhovedet mod det historiske Venstres Synspunkt at pille ved Landstinget. De kan ikke regne med, hvad en Teoretiker som Neergaard og en overfladisk Lyriker som Kl. Berntsen, der aldrig har fordybet sig i Problemer, finder paa. Tænk paa Hørups Ord til Systemskiftefesten 1901 og bliv vis!“ Brandes morede sig over denne Formaningstale til mig og henkastede: „Ja, N. J. Larsen er ikke Romantiker.“

En Munchsk Radikaler af aandsradikal Støbning har engang sagt til mig: „Kan du nævne mig et Ord af Edv. Brandes, som er blevet staaende?“ Jeg svarede: Ja, Brandes' Ord: „Lov er Lov, og Lov skal holdes“ og „Bedre end Ord og Doktriner er Handling“, og „I Politik sker i Reglen det modsatte af, hvad man venter“. Det var Manden, som regnede med Realiteterne — *Realist* var han ogsaa som dansk Politiker. Uortodoks fremfor nogen og ubøjelig i sit Syn paa det mangeartede Livs Realiteter. Efter min Bedømmelse forsaavidt fjern fra Broderen Georg.

Andre politiske Personligheder.

(Ove Rode — Munch — J. C. Christensen — Zahle
Vilhelm Lassen — Anders Nielsen).

I Aarene fra 1905 til min Udtrædelse af det konservative Folkeparti 1920 blev jeg af Partiet saa at sige udelukkende anvendt ved de store Møder.

Her stod jeg særlig overfor Mænd som Borgbjerg, Ove Rode, Munch, J. C. Christensen, Vilh. Lassen og Anders Nielsen. Sammen med Niels Neergaard har jeg kun talt een Gang, ved et stort Møde i Svingelen ved Nakskov. Men der stod han og jeg paa Linie i Forfatningssagen. Saa det blev idel Idyl.

Særlig med de 3 førstnævnte kæmpede jeg — ofte Uge efter Uge.

Til at begynde med stod *Rode* og jeg endog meget skarpt overfor hinanden. Fra vore Polemiker i henholdsvis „Politiken“ og „Nationaltidende“ førtes Striden ud til Møderne. Men efterhaanden aftog vore Holmgange i deres personlige Skarphed, og tilsidst stod vi personlig paa den bedste Fod med hinanden.

Under min Rigsdagstid arbejdede jeg sammen med ham i tre store Sager: 1) Trustlovgivningen, 2) Valgloven og 3) Grænsedragningen mellem Danmark og Tyskland.

Han var skarp og hurtig i Opfattelse, behændig og op-

findsom. Alt det, han kunde finde paa og kombinere! Han var som en politisk Ciselør. Og hvilken Flid! Ingen har vel som han arbejdet — jeg tænker paa hans Indenrigsministergering under det andet Ministerium Zahle.

Som ung var han drømmende og verdensfjern, meget langt fra flittig. Bag dette luede dog en heftig Lidenskab i Bedømmelsen af Samfundsproblemer og Mennesker, en Lidenskab, som kunde slaa ud i Flamme ogsaa paa hans Livs sidste Dage. Jeg har et Maleri af Johan Knudsens Hjem i København omkring 1890-Tallet. Paa Billedet ser man, foruden Johan Knudsen, Bindsbøll, Maleren L. A. Ring, Forfatteren Carl Ewald og saa — Ove Rode, karakteristisk siddende tilbagetrukket ved Kaminen, læsende i en Avis.

Var det de fra Ungdommen sammensparede Kræfter, som brød frem i hans Ministertid og ligefrem overvældede Samtiden?

Til Belysning af dette hans Arbejde vil jeg anføre en personlig Oplevelse i Foraarsmaanederne 1920.

Rode havde akcepteret mit Valglovsforslag og ønskede en personlig Konference med mig om dets Enkeltheder, med hvilke jeg var tilfreds paa nær Affattelsen af een Paragraf. Rode bad mig komme til sig i Ministeriet Kl. 9 Fmd. Desværre, jeg maatte vente; der var lige kommen en Deputation fra Jylland. Men Kl. 10. Desværre, han maatte til et pludseligt indkaldt Møde i den overordentlige Kommission. Men saa kunde vi tales ved i Rigsdagsmændenes Spisesal ved Frokosttid Kl. 12. Bud fra Rode: før Kl. 4 kunde vi ikke mødes, der var saa mange Deputationer. Igen Aflysning. Til sidst blev Konferencen udskudt til om Aftenen mellem 9 og 10. Da mødtes jeg med en forslidt Mand, hvis Hænder dirrede af Nervøsitet. Af sin Foliomappe tog han mit Valglovsforslag frem og slog ned just paa den Paragraf, som ogsaa jeg ønskede anderledes! Denne Enkelthed havde han virkelig haft Tid og Kræfter til at sætte sig ind i midt i Dagens Helvede med økonomiske og organisatoriske Problemer og dertil knyttede Deputationer af Ansøgere, Protestanter og Forbandere.

Under mine bevægede Situationer 1920 viste Rode mig megen og ved en enkelt Lejlighed en lidenskabelig Interesse.

Før Rode traadte ind i Rigsdagspolitiken, havde jeg ingen Tiltro til hans praktisk-politiske Egenskaber. Det samme gjaldt senere hans Efterfølger ved „Politiken“ *Vald. Koppel*, vel nok „Politiken“s talentfuldeste Medarbejder. Jeg har altid haft den dybeste Mistillid til literære Godtfolks Beskæftigelse med Politik, en Opfattelse, hvis Rigtighed jeg mit Liv igennem i rigt Maal har haft Lejlighed til at konstatere.

Hver paa sin Maade blev Rode og Koppel (sammen med *Edv. Brandes*) Undtagelserne, som bekræfter Reglen. Baade som politisk Leder af „Politiken“ i Slutningen af *Cavlings* Periode, og derefter som Medlem af Københavns Borgerrepræsentation (hvor vi sad paa samme Tid) udførte Koppel et stort og meget forstandigt politisk og taktisk Arbejde for den radikale Gruppe.

Endog en politisk Amazone som *Fru Elna Munch* skal Koppel have kunnet holde i Ave, hvilken Præstation af Samtiden blev opfattet som intet mindre end et Mesterstykke. —

Mellem *Munch* og mig har der hersket et noget reserveret Forhold, som vel kan siges at have holdt sig helt op til denne Tid. I en Forsvarsdebat frygtede jeg ham vel nærmest, fordi han her var den kyndigste, men ogsaa fordi jeg personlig aldrig har troet paa, at Danmarks Styrke laa i Militærvæsenet. Paa den anden Side fandt jeg hans Standpunkt doktrinært og goldt. Dette gav mig ikke nogen sikker debattmæssig Position overfor ham.

Han var og er den mest ortodokse Politiker i min Tid. Hans Tale er en i Formen tør, men elegant Opstilling af Formler, Skriftsteder og profetiske Aabenbaringer — med de sidste har han aldrig været heldig, og hvad hans Ortodoksi angaar har han været stillestaaende. Lige gyldig hvad der skete i Verden modsat hans Lære og Forudsigelser, blev han staaende paa de een Gang fastslaaede Grundsætninger. Midt i sine Nederlag var han vedholdende i sine Forklarin-

ger og behændige Fortielser. Han ejer aabenbart afgørende Sider af en forfaren Diplomats Evne til at klare enhver Situation.

Men en Førstekraft har han været for sit Parti, evne- og kundskabsrig. At denne *ortodokse* skulde blive den helt igennem uortodokse *Edv. Brandes'* Efterfølger paa Langeland er i Sandhed et Vidnesbyrd om, at Forsynets Veje ere uransagelige. —

Hvad *Vilh. Lassen* kunde skabe af agitatorisk Virkning overfor en Forsamling har altid imponeret mig. Denne lillebitte, svagelige Person, der krøb sammen før Mødets Begyndelse, voksede brat til en Skikkelse af stort Format, naar han derpaa besteg Talerstolen. Hans elegante Form og gennemtrængende Stemme opildnede og udæskede. —

Anders Nielsen var i sin første Rigsdagstid tung og alt andet end behændig. Derfor et let Bytte paa Møderne for den slagfærdige *Slengerik*. I sine sidste Aar, hvor han nød stor Anseelse i alle Partier for sin Gerning som Landbrugsminister, havde han faaet et stærkt Herredømme over Formen. —

Med det radikale Partis Formand *Zahle* har jeg aldrig vekslet Hug. Jeg husker ham fra hans første Tid som Folketingsmand. Bl. a. erindrer jeg en Tale af ham i Tinget i 90'erne om „den fattige Mands Snaps“, hvis Prisbillighed burde bevares bl. a., for at Skærveslagerne langs Vejene ved Vintertid kunde hente Varme ved Hjælp af „Lærken“. Dengang tænkte *Zahle* ikke paa, at han i sit Livs Ophøjelse som Statsminister skulde faa den Lod at gøre samme Drik til „den rige Mands Snaps“, der altsaa ganske er gaet forbi de sidste Aars Skærveslagere.

Zahle var en flittig Politiker med en ægte Streng af gammeltdags Landsbydemokrati. Disse Egenskaber gjorde ham til en god Formand for det radikale Parti. Han holdt fast ved Roret, naar Stemningsstorme truede med at give Skuden Slagside.

Først og fremmest har han alle Dage været en retsindig Mand, der i alle personlige Forhold har stræbt efter at *øve*

Ret. Hans Opfattelse af, at Provisoriet var Retsbrud, var vel dybest set ogsaa det, der førte ham ind i Politiken. —

Heller ikke med *J. C. Christensen* har jeg haft noget egentligt Ordskitte paa Tribunerne. Talte vi ved samme Møde, gik vi uden om hinanden — der var andet at tage fat paa. Efter min Iagttagelse stod han bedst til Jyderne, daarligst til Fynboerne og Lollikerne. Paa Lolland har han vist aldrig faaet Hold paa en Forsamling, det kunde han dog faa paa Fyn — jeg husker ham en Aften ved et af de store Møder efter Venstres Sprængning 1905 i Højrup paa Fyn, hvor han kæmpede med Herman Trier (storenordisk patetisk), Borgbjerg (heftig lyrisk i sine Stormangreb) og Kresens Rigsdagsmand, fhv. Konseilspræsident *Deuntzer* (fuldkommen hjælpeløs og forlegen). Det blev mere og mere tydeligt, at *J. C.* holdt sin Skanse til Trods for de gammelmoderate Tilhøreres Skepsis overfor den Bojsenske Forligspolitikens Hudfletter.

Disse Gammel-Moderate mente vist, at der var noget af en Skæbne-Tilskikkelse i, at *J. C. Christensen* nu havde de Radikales Bajonetter foran sig og i Ryggen paa sig.

Ja, Tiderne skifte!

Etatsraad Ferslew.

En af de største, jeg har truffet paa min Vej, er Den Ferslewske Presses Skaber og Leder, *Etatsraad C. Ferslew* — Haandværkssvenden, der blev Fabriksherren, den lille Bogtrykker, som blev Storvirksomhedsskaberen.

Genial var hans Gerning og hans Syn paa *Opgaven*. Indtil de allermindste Enkeltheder kendte han sit Bladfag finansielt, bogtrykkermæssigt, administrativt og redaktionelt. Ikke den mindste Enkelthed undgik hans Falkeblik. Jeg er fyldt af den største Beundring for denne Bladkonges Skaberaand og af Taknemmelighed for alt det, han lærte mig i Bladøkonomi særlig med Henblik paa at erhverve og fæstne *den personlige Annonce* i en Bladvirksomhed. Men ogsaa Træk

fra hans Gerning i Forhold til det væsentligste Afsnit i min egen Politik bør i disse Erindringer have en særlig Plads.

Vort Samarbejde begyndte i December 1895, hvor jeg som Formand for „Det unge Højre“ havde meddelt ham, at vi gerne vilde i Forbindelse med hans Presse. Vi havde Samarbejde med Redaktør Fr. Hansens „Avisen“, men jeg stoledede ikke paa det holdbare i denne Kombination. En Seneftermiddag, hvor jeg laa til Sengs i mit Pensionat, Ole Suhrs Gade 14, ringede det paa Entrédøren, og Stuepigen meldte, at en Hr. Ferslew stod ude paa Trappen og vilde tale med mig. Da Etatsraaden traadte ind i mit Studenter-værelse, kan det nok hænde, at jeg rejste mig i Fjerene. Han satte sig ved min Seng, og saa begyndte der en Samtale, der saa helt igennem var ægte Ferslewsk. Sagen interesserede ham, men hans Blade var „vel aflagrede og derfor ikke indrettet paa at eksperimentere“. „Det unge Højre“s Initiativ og Uafhængighed af det gamle Højre havde hans Sympati. Han sagde: „Fremad skal vi jo, men det maa ske gennem smaa Skridt. De er en ung Mand, og Livet ligger aabent for Dem. Bliv ved, men sørg for Deres *Uddannelse*.“ Saa kom der noget om Embedseksamen, og da jeg henviste til mine pauvre økonomiske Forhold, min levende Interesse for Journalistik o. s. v., svarede han: „Der er i Journalistiken saa mange brødløse cand. phil.er. Men Husets Dør skal aldrig blive lukket for Dem efter den Indsats, De allerede har gjort.“ Og saa gav Etatsraaden mig sin Haand og forsvandt ud ad Døren, lige saa stille og fordringsløst som han havde holdt sit Indtog i Studentens Værelse.

Omtrent paa samme Tid forfærdede Etatsraad Ferslew det højkonervative Højre ved blankt at gaa ind for Jacob Scavenius' Kandidatur i Valbykresen. Jeg husker, med hvilken Spænding Resultatet af Ferslews Overvejelser blev imødeset i alle politiske Krese. Trods alle „Deputationerne“, der dengang og senere sled hans Trapper, faldt Beslutningen med sin tunge Vægt.

Det viste sig gennem efterfølgende Begivenheder, at de realpolitisk frisindede Retninger indenfor Datidens Højre

mere kunde stole paa „den gamle Etatsraad“ end paa den Bevægelsen tilsyneladende nærmeststaaende Fr. Hansen, „Avisen“.

Omkring 1905 kaldte Etatsraad Ferslew en Dag paa mig. Jeg var under mit Debutmærke „Homo“ bleven en ret hyppig politisk Skribent i den Ferslewske Presse, i Sandhed ikke til alles Behag. Mine Modstandere havde dog ikke Held til at hindre mig i at fortsætte denne Virksomhed, der begyndte ved „Dagbladet“ og endte ved „Nationaltidende“.

Midt under alt dette udtalte Ferslew Ønsket om, at jeg blev *fast* knyttet til hans Blade.

Imidlertid gik mit politiske Medarbejderskab ved den Ferslewske Presse sin Gang fra Ferslews Antagelse af mig og til hans Død 1911. — Begivenhed føjede sig til Begivenhed, og mere og mere tog Bladene retningsangivende Del i Partiets Politik til Glæde for Partiets venstre Fløj, men til megen Ærgrelse for dets „ansete Krese“. Hidtil havde Bladene væsenlig været *politisk registrerende* — ud over Behandlingen af nationale Emner, der blev behandlet af Bladkoncernens eleganteste, men noget ensidigt indstillede Pen, *Franz v. Jessens*.

Ved Valget 1906 havde den danske Bondestand stemt for at gennemføre den lige og almindelige Valgrets Eneherredømme i Kommunerne. Overfor dette havde jeg formuleret Standpunktet: lige og alm. Valgret gennemføres i Kommunerne, men til Paalæg af nye Skatter og Optagelse af Laan skulde der kræves $\frac{3}{4}$ Majoritet. Mit Forslag vandt i Styrke derved, at det var en Afskrift af et Forslag, som Venstres første Regering havde opstillet i sine oprindelige Skattelovsforslag. Alligevel stemte Venstres Vælgere for den alm. Valgrets Eneherredømme, hvorved Gaardmændene udleverede sig selv. Dette opfattede jeg som et Vidnesbyrd om, at den lige og alm. Valgret var fastslaaet som Grundlaget for dansk Politik. Enhver Tanke om at lægge andet end denne Valgret til Grund for Landstinget maatte afvises. Opgaven maatte da være paa den alm. Valgrets Grund at skabe et Landsting, der kunde øve en vis regulerende Indflydelse paa Lovgiv-

ningsarbejdet. Ud fra denne politiske Vurdering af Fremtidens Vilkaar formulerede jeg paa en Række Redaktionsmøder i „Nationaltidende“ i Sommeren 1906 et Forfatningsprogram, som jo nok kunde siges at virke som en Revolution i Forhold til Højres historiske Forfatningsopfattelse. Forslaget gik i sin Formulering ud paa følgende:

1) Højre opgiver alle til Hartkorn og Penge knyttede Landstingsprivilegier mod at opnaa Forholdstalsvalg til Folketinget.

2) Landstinget bygges paa det kommunale Vælgerkorps. Kravet om Skatteydelse som Betingelse for at have kommunal Valgret grundlovsfæstnes.

Jeg fremhævede, at Mulighederne for at naa til Forhandling med Venstre herom var, at man fra vor Side var parat til at træde ind i Forhandlingspolitikken om de *øvrige* betydningsfulde Lovgivningsanliggender, der forelaa, — i første Linie: den kommunale Valgretsreform og Toldloven. Modstanden mod den kommunale Valgretsreform maatte efter Valgdagens Resultat blankt opgives, og m. H. t. Toldlovgivningen maatte Højre fravige den skarpe Industriprotektionisme.

Som senere, da jeg foreslog Dannelsen af Det konservative Folkeparti, stod det mig klart, at forkastedes mine politiske Tanker, maatte jeg gaa ud af Partiet; Modsætningerne vilde blive for store.

Paa den anden Side var jeg fuldtud forberedt paa, at et Helvede vilde blive sluppet løs mod mig, hvis min Plan blev akcepteret af „Nationaltidende“.

Straks opponerede Redaktør *Wiggers*, medens Redaktør *Carl Carstensen* gav mig Medhold. Det blev til flere Møder, hvori ogsaa Sekretæren i Højres Forretningsudvalg, den djærve Kaptajn *Madsen-Halsted* deltog. Tilslidst fik jeg en relativ Tilslutning af *Wiggers*.

Men —: hvad vilde Etatsraad Ferslew sige?

Saa skete der det, at Ferslew — den forsigtige Bladudgiver, som havde gjort Provisoriets og Efter-Provisoriets Politik med — om end paa tilbagetrukken Linie — uden Betænkkelighed sanktionerede, at den Ferslewske Presse *opgav Privilegiepolitikken og gav sig den almindelige Valgret i Vold*.

Vel nok en epokegørende Vending, der blev det afgørende Fundament for 1915-Forfatningens Vedtagelse i Landstinget. Dristigt var fra hans Side dette politiske Skridt, der vakte en ligefrem Storm indenfor Partiet.

Ferslew bød altsaa hele den gammelkonservative Politik Trods. Giftige Angreb fra *Witzanskys* og *Anders Vigen*s „København“, der kaldte sig „Venstre“,* paa „National-

* Dagbladet „København“ fortjener en Fodnote m. H. t. dette Blads alsidige Virksomhed i Perioden 1915—1920.

Dets Redaktør *Witzansky* havde placeret sit Blad paa politisk *frugbringende* Maade. Bladet var paa een Gang agrarisk (det opslugte „Agrardagbladet“) og industri-orienteret. Det arbejdede sig kristeligt fremad i Provinsen ved Opraab, hvori anførtes, at det redigeredes af „fhv. Sognepræst Henning Jensen“, og den aandelige Kurs besørgedes indendørs af Penne som *Karin Michaëlis*’, der jo ikke stod helt godt til den augsburgske Koffession. Det var et uafhængigt „*Venstreblad*“, som skrev de kraftigste *Højre*artikler, og som hudflettede den moderate konservative Politik — herunder mistænkeliggjorde det Tanken om at gennemføre den almindelige Valgret i 1915-Forfatningen. Da J. C. Christensen stod midt i sin vanskelige Forsvarskamp 1909, angreb Bladet ham, og da *Kl. Berntsen* i Aarene 1910—13 befandt sig i en udsat Stilling, faldt det ogsaa over ham ligeledes i Forsvarssagen, og det flankerede tillige andre Angreb paa ham (Grundlovssagen osv.).

Man kan med Grund spørge, om Offenligheden da tog en saadan Bladforretning alvorlig? Jo, det gjorde visse Krese! — Alt, hvad Bladet skrev mod den maadeholdne konservative Politik, blev brugt til Angreb paa denne Retning. Det skete under yderliggaaende konservative Partifællers Paaberaabelse af, at *saaledes* skrev altsaa et *Venstreblad*, medens de konservative Folkeparti-Politikere svigtede Idealerne politisk og nationalt. Dette øvede virkelig en vis opløsende Indflydelse paa Folkepartiets Partiarbejde.

Men midt under denne „København“s Gerning, der hvilede paa *Foragt* for Folkepartiets idéforladte og sjakrende Politik i Forligs-politikens Tjeneste baade i Forfatnings- og Forsvarssagen, gik Bladets Redaktør *Witzansky* i Februar-Marts 1916 i Forhandling om at sælge „København“ med *samme* *Witzansky* som Redaktør og *Anders Vigen* som politisk Pen til Folkepartiet for 400,000 Kr.!

Handelen var formelt i Orden. Paa-Haanden-Kontrakten skulde lige underskrives.

Da blev jeg oplyst om det lyssky Forehavende. Ved et skarpt Indhug fra min Side lykkedes det at sprænge den hele Plan.

Efter dette blev jeg egentlig ikke elsket af *Witzansky*, — hvad man let kunde læse sig til i Bladets efterfølgende Aargange!

tidende"s Hævdelse af den almindelige Valgret og Udfaldene i det konservative Dagblad „Vort Land“ prellede af paa Ferslews Vilje og Forstaaelse af, at der maatte gøres op med Privilegiepolitikken.

I Tilslutning til dette Ferslews Standpunkt gik „Nationaltidende“ 1908 ind for Toldforliget med Venstre under en fornyet Regn af Angreb særlig paa min Person. En Dag, hvor jeg midt under den infernalske Trommeild mod mig mødte ham paa Trappen op til mit Kontor, sagde han: „De er slemme ved Dem, men jeg siger Dem, at *dette Hus staar bag ved Dem.*“

Og det gjorde det. Ogsaa da jeg hindrede, at „Nationaltidende“ gik med til at støtte Protesttoget mod J. C. Christensen efter Albertiaffæren, stod Ferslew bagved, idet Redaktør Wiggers havde konfereret med ham.*

Den samlede tilspidsede Situation, som denne „Nationaltidende"s Indsats fremkaldte, kostede ved et Kvartalskifte

* Min Modstand mod det til Rigsretsanklagen sig knyttende *Protesttog*, der 1909 drog gennem Københavns Gader for at stene J. C. Christensen, var velkendt og opbragte Arrangørerne voldsomt mod mig.

For at iagttage Toget, der vandrede med en Fortrop, indenfor hvilken Redaktør *Axel Damkiers* flotte Skikkelse tiltrak sig en særlig Opmærksomhed — Damkier var en kendt Politiker indenfor Datidens Højre —, havde jeg taget Opstilling paa „Hotel Phønix“s Trappe, forbi hvilken Toget drog videre ned til den gamle Rigsdagsbygning paa Hjørnet af Fredericiagade, hvor man „sænkede Fanestængerne“ som Udtryk for Haan og Foragt.

Toget var delt i flere Afdelinger. I Spidsen for een af disse gik den impulsive Godsejer *Carl Lawaetz*, Kallundborg Slots Ladegaard. Da han fik Øje paa mig, indtraadte en Episode, som dengang vakte megen Opsigt. Han gjorde Holdt, traadte frem og slog ud med sin Haand, idet han med sin høje Stemme tilraabte mig: „Der staar Asger Karstensen! Dér staar Fortiden!“

Jeg svarede omgaende ogsaa med en Stemme, der kunde høres over Pladsen: „Nej, Hr. Lawaetz! Hvor De gaar, gaar Fortiden!“

Beretningen om denne Episode blev forelagt Etatsraad *Ferslew* om Eftermiddagen samme Dag under Formen: „Har De hørt, at Asger Karstensen i sin Fanatisme har lavet Gadetumulter under Protesttogets raske March gennem Bredgade?“

Jeg fik dog ikke noget „Tilhold“!

dette Blad ca. 550 Abonnenters Afgang, hvad der fra skadefro Side indenfor Redaktionen blev mig meddelt. Jeg indrømmer, at jeg tænkte: hvad siger Ferslew hertil? Da jeg nogle Dage senere mødte ham, sagde han: „Har De hørt, at vi har haft et halvt Tusinde Abonnenters Afgang paa Dem?“ — „Ja, jeg har.“ — „De kommer nok igen,“ svarede han og flagrede videre i sin Diplomatfrakke.

Jeg anfører dette for at rejse denne Skikkelse indenfor dansk Presse et politisk Æresminde. Ferslew greb sjælden direkte ind. Paa det politiske Omraade havde *Wiggers Føling* med ham, paa det forretningsmæssige *Grosserer Larsen*. Men den, der bag Kulisserne besluttede, var Ferslew. Og bange for at tage et dristigt Standpunkt var han altsaa ikke, som man ser af det, jeg her har skrevet.

Jeg modtog af Redaktørerne *Hans Jensen*, „Sorø Amtstidende“, og *Nygaard*, „Fyns Tidende“, ved et tilfældigt Møde i den gamle Rigsdagsbygning i Fredericiagade en ostentativ Tilkendegivelse af deres Anerkendelse af „Nationaltidende“s og min Indsats. Jeg takkede „paa Pennens Vegne“ men føjede til: „Tak først og sidst Etatsraad Ferslew.“ *Hvad havde jeg betydet uden ham?*

Men saa var der Ferslews geniale Bladadministration. Jeg skal her blot nævne hans Agtpaagivenhed ogsaa i hans helt ældre Dage.

Han laa dengang i en tarvelig Jernseng oppe ved Kontorerne med et 6 Kr.s Vækkeur staaende paa Natbordet ved Siden af Sengen. Det blev efterhaanden indstillet paa de Klokkeslæt, hvor først „Aftenposten“ og senere de øvrige Blade om Natten skulde gaa i Trykken. Klappede det ikke, som det skulde, trak den gamle Etatsraad i sin Slaabrok og fo'r ud paa Gangen, kaldte paa Driftsbestyrer *Anthon Larsen*, til hvem han raabte: „Hvad er det?“ — „Ja, saadan og saadan.“ — „I et Bladhus foregaar alt i disse Timer *paa Minut*,“ lød Svaret.

Da *Christian d. 9.* var død, kom jeg fra Amalienborg Plads hjem paa Redaktionen. Som jeg var kommen ind paa Hovedtrappen, mødte jeg Ferslew i fuld Fart ned ad Trappen iført

sin uadskillelige Diplomatfrakke, hvis Skøder i Farten flagrede i Luften. „Der er Kludder med Ekspeditionen af Ekstraudgaven; kom med ned hos Budkonerne og tæl med!“

Et Øjeblik efter sad Etatsraaden og jeg sammen med Konerne ved et af de lange Borde og talte Aviser — det gjaldt om, at Ekstraudgaven kom ud i rette Tid. —

Forbilledlig var han som Bladudgiver, som Retleder, som Arbejder i Bladvirksomhedens Vingaard. Blandt Medarbejderne var jeg den, med hvem han talte Bladøkonomi. Han vidste, at det — foruden det politiske — havde min Hovedinteresse. Jeg fulgte med lidenskabelig Interesse hans ofte vidtstvævende Udredninger af Dagens økonomiske Problemer, hans Planer og altid frugtbare Ideer.

Etatsraad Ferslew efterlod sig to Børn, den senere Fabrik ejer *Chr. Ferslew* og en Datter gift med Overretssagfører *Carl Levin*. Men Etatsraadens Livsværk fik ikke Lov til at staa. Det var *ikke* Sønnen, men det Levinske Hus, som ødelagde Skaberens Gerning. Da jeg i Slutningen af 20'erne blev *Chr. Ferslews* Enke, *Fru Ferslews* Repræsentant i den Voldgiftsret, som skulde afgøre Størrelsen af den Erstatning, hun skulde have, da Huset Levin ønskede hende ud af Virksomheden, fik jeg den fulde Bekræftelse paa den Rolle, Levin og hans Folk havde spillet.

I 1918 henvendte Fabrikejer Ferslew sig til mig om at overtage Kompleksets Administration og Redaktion. Forhandlingerne, som førtes i Red. *Carl Carstensens* Hjem i Amaliegade, og hvori ogsaa Redaktør *Løth-Jensen* deltog, blev hurtigt ført til Ende. Men de blev sprængt af Huset Levin.

Levin og Frue havde deres egne Folk, og de vilde beholde dem.

Rigsdagens Presseloge.

Mit kæreste Sted gennem mere end 40 Aar har Rigsdagens Presseloge været. Den er Gennemgangsledet fra den danske Rigsdag ud til Folket, *en uundværlig Faktor* i et Land, der er styret parlamentarisk, Værkstedet for den folkelige Politik

Udfoldelse Landet over, om man vil: det parlamentariske Livs Smeltedigel.

Selv under 60'ernes og 70'ernes Rigsdagsgerning var denne Rigsdagsreferenternes Institution et saadant Værksted, til at begynde med vel ret ufuldkomment, mere et Appendix til Bladenes politiske Ledere, som satte de storpolitiske Rigsdagstildragelser paa Plads og i den rette Belysning. Det var mere en summarisk Beskrivelse af, hvad der foregik paa Tinge. I de Dage lagde man ikke nogen Vægt paa *Dagens* Begivenheder, gjorde man undtagelsesvis dette, var det ved særlig store Lejligheder.

Men alligevel blev ikke mindst i gamle Dage *Rigsdagsreferentens* Gerning banebrydende for dem, der senere tog Sæde som politiske Redaktører ved de store Blade.

Dette gjaldt saaledes „Dagbladet“s ansete Redaktør *Topsøe*, hans Efterfølger *P. V. Grove*; ogsaa Redaktør *Carl Carstensen* havde i hvert Fald nippet til Rigsdagsreferentens Gerning og af denne suget Næring for sin Malice i Bedømmelsen af det politiske Livs Figurer; blandt disse var særlig Lehns greve *Holstein-Ledreborg*, iøvrigt vort parlamentariske Livs eleganteste Taler, Skive for den Carl Carstensenske Sarkasme.

Ogsaa „Avisen“s og „Vort Land“s kendte Redaktør *Fr. Hansen* begyndte som Rigsdagsreferent. Det samme gælder Redaktør *Axel Damkier*, der i Referentlogen repræsenterede „Dagbladet“; senere blev han Redaktør for det langeslandske Blad „Ølandenes Dagblad“, der blev finansieret af „den gamle Lehns greve“ paa Tranekær, og en Aarrække var det Sønnens, Landstingsmandens, særlige Organ. Damkier var en af Datidens talentfuldeste politiske Polemikere. Tre andre fremtrædende Presse mænd, den jernflittige og staalette *Haugner*, nu „Tidende“ i Nakskov, *K. Hansen*, der nød megen Anseelse, og som endte paa Redaktørstolen ved Siden af *Niels Neergaard* som Leder af „Aarhus Amtstidende“, og *Løth-Jensen*, der til sidst blev Redaktør af „Nationaltidende“.

Ogsaa den senere saa omtalte artistiske Virtuos indenfor

den politiske Afdeling for *Skønvirke*, *Anders Vigen*, dyppede i flere Aar sin Pen i Blækhuse i Referentlogen, ja, en Tid havde en tilsvarende Specialist udi de politiske Materiers mere periferiske Regioner, Digteren *Aakjær*, Plads i Logen — dog ikke som egentlig Referent.

Hørup og *Borgbjerg* har modsætningsvis aldrig været Rigsdagsreferenter. Derimod *Borgbjergs* livfulde og frodigt begavede Efterfølger som Redaktør af „Social-Demokraten“ *Marinus Kristensen*, der fik en alt for tidlig Død.

I Referentlogen havde dengang som senere, lige til den Dag i Dag, den danske Presses maskuline Journalister deres Virkefelt — Undtagelser var der naturligvis; jeg nævnte foran nogle af disse, og jeg kan til dem føje to andre: Revyforfatteren *Anton Melbye* og Redaktør *Frejlif Olsen*.

Logen fulgte naturligvis Rigsdagen fra Christiansborg til Fredericiagade (efter Slotsbranden) og nu igen tilbage til Christiansborg.

Samtidig med denne sidste Flytning dannede Rigsdagsjournalisterne deres Organisation „Rigsdagens Presseloge“.

Selv traadte jeg 1896 om Efteraaret ind i Rigsdagsreferenternes Kres, idet jeg som Redaktør af „Tidens Krav“ ønskede at overtage Gerningen som Bladets Rigsdagsreferent.

Da jeg 1899 købte *Franz v. Jessens* Korrespondancebureau „Unio“ (som jeg ejede til min Udtrædelse af det konservative Folkeparti 1920), besørgede jeg Rigsdagsreferatet og den politiske Reportage, paa hvilken jeg altid har lagt megen Vægt. Jeg maatte paatage mig at betjene saavel Folke- som Landsting, hvilket naturligvis kun kunde gøres ved Kollegers Hjælp. Tingene holdt Møde paa samme Tid fra Kl. 1—5 Eftermiddag. Vi, der paatog os dette Dobbelt-Arbejde til Provinspressen, maatte altsaa gøre to, ofte flere Spalter lange Rigsdagsreferater helt færdige paa de 4 Timer, som Møderne varede, saaledes at de samme Eftermiddag kunde afgaa til den Provinspresse, vore Bureauer repræsenterede. Det var ikke noget Dagdriverarbejde, men man lærte meget deraf baade journalistisk og gennem Fordybelsen i Stoffet. En i Detaljer gaaende Referent har jeg aldrig været, saaledes som

den senere Kontorchef i Udenrigsministeriet *A. J. Poulsen*, det moderate Venstres Repræsentant *Seyr Kjeldskov*, den radikale Presses *N. P. Jensen* og Redaktør *Adam Müllertz* var det.

Men Rigsdagsreferentens Gerning er og var foruden selve den tørre Gengivelse ogsaa *Bearbejdelsen* af Dagens politiske Stof. Belysningen af det udentings har altid haft min Interesse. Var Forhandlingerne i Salene nevtrale, skete der i Reglen politiske Ting bag Kulisserne. Med stor Iver fulgte jeg alt dette, og Diskussionerne i Presselogen og udenfor denne hørte til Dagens Kost. Det blev til Hug og Parade, Angreb og Forsvar. Man lærte i Presselogen i Fredericiagade at holde Krudtet tørt.

Der var naturligvis personlige Modsætninger og skarpe Sammenstød.

Men aldrig har jeg oplevet nogen Indiskretion eller Illoyalitet fra nogen Side indenfor dette efter min Mening politisk højt kultiverede og udpræget *nøgterne* Selskab af Stridsmænd indenfor dansk Presse. Dette er Presselogens Ære, som den skal have ubeskaaret — ogsaa som et i alle Maader behageligt Modstykke til de indbyrdes rivaliserende, af permanent Jalousi lidende, de repræsentative Pladser stormende, til højere journalistiske Grader Morgen, Middag og Aften aspirerende Repræsentanter for den *feminine* Journalistik.

Disses Avantgarde var de literære Journalister, som i rigtig Erkendelse af, at der skal *Politik* i et Dagblad, gik rundt hjemme paa Kontoret eller i „Cirklerne“ udenfor dette og *æstetiserede* over Politik, har jeg engang under et Redaktionsmøde paa „Nationaltidende“ døbt *de literære Spinatfugle*, et Udtryk, som slog godt an i Journalistkresen. Men indrømmes skal det, at disse Fugle i en lang Periode formaaede at flyve højt op ad Rangstigerne inden for 90'ernes og de derpaa følgende Aars Københavnerpresse.

Medens alt dette foregik, passede Presselogens flittige Arbejdere deres Gerning dør, hvor det foregik. Efter dem var der sjelden Bud, naar de højere Pladser skulde besættes; kom de frem, var det nærmest, fordi det ikke kunde undgaas. Skyldtes dette Modsætningen mellem dem, der er skabt til

at arbejde med Realiteterne, og dem, der ser Maalet i at repræsentere?

I Logen, som jeg altid har opfattet som mit andet Hjem — nødvendig vilde jeg have undværet min Tilværelse dér mellem Kolleger, som jeg værdsætter saa højt —, var der et hyggeligt og gemtyligt Samliv. Vi kunde i vor beskedne Restauration i de hvælvede Kældere i Fredericiagade være kaade som Drengene — jeg husker en Vandpantomime, som den nuværende Presseattaché i Berlin *Pèr Faber* og jeg foranstaltede ved Misbrug af de Vandbeholdere, der henstod i Kælderen til Brug i Ildebrandstilfælde — en Episode, som vakte stor Jubel.

Der kunde ogsaa være andre Episoder, hvor man nok kunde have haft Brug for Slukningsredskaber. Engang i 70'erne gav *Axel Damkier* under sin Referenttid *Ærøskresens* daværende Folketingsmand, Overrettsprokurator *Steenstrup*, en Lussing, fordi denne i Tinget havde beskyldt ham for at have leveret et løgnagtigt Referat. En Dag kom jeg ind i Rigsdagens Elevator sammen med den kendte Venstrepolitiker *Jens Busk*, som jeg havde fornærmet med en Notits. Han vilde vise mig ud af Elevatoren. „Pressesjakaler har ikke Adgang til Rigsdagens Elevator,“ sagde han. Jeg trykkede ganske roligt paa den elektriske Kontakt, der satte Elevatoren i Gang op til Landstingssetagen, og vi steg til Vejrs. „De fortjener en Dragt Prygl,“ raabte Busk. „Maaske,“ svarede jeg. „Men De kan ikke klare den Opgave.“ I Begyndelsen af 90'erne blev *Frejlif Olsen*, der var „Politiken“s Folketingsreferent, vist ud af Presselogen og forment Adgang til Tilhørerløgerne, fordi han skrev respektstridigt om Folketinget. Det varede noget, inden han fik Tilladelse til at møde igen. Engang holdt *Lars Dinesen* i Folketingssalen en Tale, hvori han voldsomt angreb Artikler, jeg havde skrevet i „Nationaltidende“. Under denne Tale stod jeg i det yderste Hjørne af Presselogen, hvor jeg havde Taleren lige nedenfor mig (dengang talte man i Rigsdagen fra Pladserne). Dinesen hævede sin Haand, hvori han, som han havde for Skik, holdt et Nøgleknippe, truende op mod mig: „Dér staar han denne

Rosiflengius,“ raabte han, mens Munterheden bredte sig i Salen og navnlig i Logen.

Saaledes tog vi Maal af hverandre i Salene og i Presse-logen. Mange lagttagelser gjorde begge Parter.

For min Bedømmelse staar *Edv. Brandes, Borgbjerg* og *Bent Holstein* som min Tids største parlamentariske Talere. Som Folketalere var *Kl. Berntsen* og *Peter Sabroe* vel nok vor Tids ypperste; men paa Rigsdagen virkede de ikke i noget højere parlamentarisk Plan. *Munchs* i den pompøse Stil holdte Indlæg er mere en Sagsfremstilling end en Tale af Liv og Blod. Og *Albertis* formsikre og voluminøse Indlæg var saa udpræget advokatoriske, at de laa fjernt fra det egentlig rigsdagpolitiske. (Iøvrigt var Kampen mod Alberti i Vinteren 1907—08 det mest dramatiske, jeg har oplevet i Rigsdagens Presseløge. Her præsterede Alberti advokatorisk set vel nok det højeste).

En anden Organisation for dem, der sætter Rigsdagstalerne paa Prent, er skabt af Rigsdagens dygtige Stenografkorps — i Forbindelse med Tjenestemændene.

Fælles for denne Organisation og Rigsdagens Presseløge er deres aarlige Sommerture ud i Landet, hvor man — som en af Presseløgens Formænd *Valdemar Christiansen* („Berl. Tid.“) plejede at sige — „besigtigede“ de større Stats-Anlæg eller andre Bevillingsresultater og derved fulgte Rigsdagsarbejdets Stof, om jeg maa sige, i Naturen. Her udfolder vi os i et fortræffeligt Kammeratskab. Overalt er vi paa disse Inspektioner bleven modtaget med megen Forstaaelse og Gæstemildhed — i Egn efter Egn og i By efter By.

Dette viser bl. a., at Rigsdagsjournalistens Gerning er skattet ogsaa langt ud over Rigsdagsbygningen og den Dagspresse, til hvilken vort Arbejde er knyttet.

Alberti.

Her skal ikke graves i Tragedien, men alene anføres en Begivenhed, som viser, at mange mægtige Faktorer hindrede, at der blev kastet Lys over de Forhold, der længe før

Alberti-Katastrofen indtraf 8. Septbr. 1908, havde beskæftiget saavel den politiske som den finansielle Verden. Under hyppige Samvær med Alberti i hans sidste Leveaar, hvor jeg lærte ham at kende fra Sider, som kastede et sympatisk Lys over Egenskaber hos ham, fordi de viste hans Trofasthed overfor de ganske enkelte, han sluttede sig til, lagde han ved en enkelt Lejlighed ikke Skjul paa sit Syn paa en vis Højfinans' *tilbageholdende* Virksomhed overfor de lurende Angreb paa ham. Dette forklarer, at ogsaa hans Partifæller ikke troede paa Angrebene.

Alene for at kaste Lys herover anfører jeg følgende Tildragelse, som vel nok maa siges at virke ejendommelig, naar henses til, hvad der senere skete.

I Slutningen af Januar 1907* var jeg, som jeg i de Aar plejede, til den aarlige politiske Middag, som Landstingshøjres moderat-konservative Formand Kammerherre *Alfred Hage*, Oremandsgaard, holdt. Ved denne Lejlighed bad Hage mig blive tilbage, efter at Gæsterne var gaaet. Grev *Knuth*, Lilliendal, havde en Meddelelse at gøre. Foruden mig blev Kammerherre *Jacob Scavenius* og Statsrevisor *Madsen-Halsted*. Grev Knuth var Medlem af Nationalbankens Repræsentantskab og iøvrigt kendt som en erfaren Økonom.

Hans Meddelelse gik i Korthed ud paa følgende: Alberti havde paa Den sjællandske Bondestands Sparekasses Regnskab skjult en Gældspost til Nationalbanken paa 3 Mill. Kr. Han havde skjult dette Beløb ved at fradrage det fra et Beløb paa 3,3 Mil. Kr., som Sparekassen foregav at have til Gode i et andet Pengeinstitut (Privatbanken), hvorfor der i Regnskabet kun var anført, at Sparekassen havde et Tilgodehavende paa 300,000 Kr. Greven havde udregnet, at med denne skjulte Gæld til Nationalbanken var Sparekassen uden al Tvivl insolvent.

Meddelelsen fra Grev Knuth faldt som en Bombe.

Dagen derpaa fik jeg samme Meddelelse af Landstingsmand Godsejer *Rottbøll*, hvorfor jeg gik ud fra, at den var ude i politiske Krese, et Forhold, som foranledigede mig til af Forsigtighedshensyn at anstille en nærmere Undersøgelse

* Alberti meldte sig, som anført, d. 8. September 1908.

for derefter at lade en Meddelelse tilgaa den Provinspresse, som mit Korrespondancebureau „Unio“ repræsenterede. I den Hensigt henvendte jeg mig til en Mand indenfor den *højeste* Finansverden, hvis Stilling betegnes derved, at jeg vilde benytte *hans* Udsagn til en Bekræftelse paa eller Afkræftelse af Grev Knuths Udtalelse. Jeg traf den Mand, jeg søgte, sengeliggende. Efter at jeg havde gengivet Grev Knuths Fremstilling, sagde Vedkommende — jeg tror, jeg husker hans Udtalelse ordret: „Ja, vil De høre en Fantasi om Albertis Situation, skal De faa den. Han har gennem Aar haft Underskud i Sparekassen. Men ved Regnskabsaflæggelserne i Marts har han hidtil dækket det ved i Smøreksportforeningens Navn at trække langt paa London.“

Jeg: „Hvad betyder det at trække langt?“

„Det betyder Veksler. — Og at en saadan Transaktion har fundet Sted bekræftes derved, at der i de senere Aar regelmæssig omkring April kom paafaldende mange Sterlingpapirer paa Markedet.“

Med denne Udtalelse gik jeg hjem og skrev den Notits, som er den mest opsigtvækkende, jeg har skrevet. Den gik kort og godt ud paa, at en 3 Mill. Kr.s Laanesag for Tiden beskæftiger den københavnske Finansverden. Hvis den ikke faar en anden Forklaring end den, man anser som sandsynlig, vil den drage andre Konsekvenser efter sig end de rent økonomiske. Notitsen fremkaldte over hele Landet den største Bevægelse, og Henvendelserne til mig fra alle Sider i Landet var legio. Men jeg forskansede mig foreløbig bag Tavshed. Saa skrev Redaktør *Hans Jensen* i „Sorø Amtstidende“ en Artikel, hvis Pointe var dette Spørgsmaal til mig: hvem og hvad sigter De til? Jeg mente, at Spørgsmaalet var berettiget; da de interesserede Pengekrese ikke lod høre fra sig, hvad jeg havde ventet, maatte jeg føle mig forpligtet til at lægge Kortene paa Bordet.

Derfor henvendte jeg mig til min Hjemmelsmand, som havde bekræftet og udbygget Grev Knuths Meddelelse. Jeg meddelte ham, at det var mig, der havde skrevet den saa meget omtalte Notits, hvis Indhold han var bekendt med.

Nu indtraadte der hos ham en fuldkommen Eksplosion. Jeg blev truet paa Livet, jeg havde indladt mig paa en landskadelig Handling, ja, jeg havde optraadt som Smudsjournalist. Jeg afviste denne Udtalelse og mindede ham om hans detaljerede Bekræftelse paa den Knuthske Fremstilling. Han dækkede sig bagved det Udtryk, han under vor første Samtale havde brugt, idet han havde sagt, at han fremsatte en „Fantasi“. Jeg protesterede heftigt under Henvisning til, at han ved hele sin Fremstilling overfor en ansvarlig Pressemand detaljeret havde underbygget, hvad en Repræsentant i Nationalbanken i Forvejen havde oplyst mig om. Tvende Gange gik jeg ud af hans Værelse med Meddelelse om, at jeg nu vilde offentliggøre hele Sagen; hver Gang blev jeg ved Hjælp af en forhaandenværende Husalf kaldt tilbage, og det heftige Ordskifte fortsattes. Til sidst fastslog han, *at der gaves en helt anden Forklaring paa de 3 Mill. Kr.* Derved kom jeg i Tvivl om Sagens Holdbarhed, og Enden blev, at jeg sluttede det Forlig, at jeg undlod at offentliggøre, hvad jeg paatænkte, hvor pinligt det end var mig, paa Betingelse af, at jeg overfor den datidige Formand for den konservative Provinspresse Redaktør *Morten Dreyer*, „Fyns Stiftstidende“, fik Ret til at oplyse min Hjemmelsmands Navn, som jeg iøvrigt maatte æreforpligte mig til ikke at nævne for andre.

Redaktør Dreyer erklærede, at jeg havde haft mine Kilder i fuld Orden. Dermed faldt Sagen, men Forestillingen om, at jeg havde bragt en omtvistelig Meddelelse, fik Lov til at brede sig. Deri maatte jeg finde mig.

Da Rigsretssagen senere blev rejst mod *J. C. Christensen* og *Sig. Berg*, beklagede Anklageren Højesteretssagfører *Rée*, at han havde glemt at føre mig som Vidne, da jeg jo havde haft Kendskab til hele Albertisagen halvandet Aar før Sammenbrudet blev konstateret. Det vilde, sagde han, have bevist, at ogsaa de to Anklagede havde haft god Lejlighed til at vide Besked.

Jeg svarede, at mit Tilfælde netop viste, at visse Højfinanskrese, der kendte Sagen, afværgede, at man fik Oplysninger, som uvægerlig vilde have ført til en Afsløring, og at det

Vidnesbyrd, jeg herom maatte afgive, derfor antagelig vilde blive i Favør af de Anklagede.

Denne min Opfattelse blev senere *bekræftet* af min Onkel Højesteretsjustitiarius *Niels Lassen*, der var Formand for Rigsretten. Han var iøvrigt dybt forarget over den Spærringsakt, jeg havde været Genstand for, og over den *Desorientering*, paa hvilken den var baseret.

Jeg lader denne Fremstilling staa ved sit Værd. Den taler sikkert sit eget klare Sprog om en Tidsperiode, i hvilken der var mere end een mørk Plet.

Systemskiftet af 1901.

Efter at Ministeriet *Sehested* havde forladt Arenaen i Foraaret 1901, var der bogstavelig talt kun een Mulighed: Dan- nelsen af den Venstregering, som blev forsømt i hvert Fald to Gange: i 80'erne, hvor *C. Berg* burde have været Første- minister, og efter Forliget af 1. April 1894, hvor *Frede Boj- sen* og hans Mænd havde Krav paa at træde til.

I 1901 havde den konservative Politik tyndslidt sig selv til den Grad, at man fra alle Sider rejste Kravet om en Ven- stregering.

Ministeriet *Deuntzer* blev modtaget fra konservativ Side, som det var at vente, paa to Maader: den yderliggaaende Fløj med „Vort Land“ i Spidsen gav Udtryk for den akademi- ske Haan overfor *Bonden*, der rykkede frem; den maade- holdne Retning, der grupperede sig om „Nationaltidende“ og betydende Dele af den konservative Provinspresse udenfor Aarhus og Odense, indtog en afventende Holdning, der beteg- nede, at man var rede til at optage Forhandling. Grev Frijs' Gruppe („de 8“ og senere „De Frikonservative“) i Lands- tinget stod yderst paa Forhandlingsfløjen. Til denne Side stod ogsaa den særlige Scavenske Gruppe.

Kort efter Systemskiftet udarbejdede jeg en Fortegnelse over de Reformer, man maatte vente, at den nye Venstre- regering vilde stille paa Dagsordenen, en Fortegnelse, jeg

forelagde Kammerherre Jacob Scavenius. Den blev senere af ham fremført ved en Sammenkomst, i hvilken Grev Frijs, Godsejer Rottbøll, Lars Dinesen og Scavenius var til Stede.

Hvad jeg her finder Anledning til særlig at fremdrage er Spørgsmaalet om *Lehnenes og Stamhusenes Overgang til fri Ejendom*, som jeg i min Fortegnelse havde fremhævet, og som jeg mente vilde blive et Insistenspunkt for Venstre, bl. a. fordi det var en af 49-Grundlovens Løfteparagraffer. Spørgsmaalet interesserede ikke mindst Grev *Frijs*. Det blev ventileret overfor Ministeriet, og saa vidt jeg husker, var den senere Godsejer *Fr. Scavenius*, Gjorslev, Budbringer til en Side indenfor Ministeriet. Helt enige om at træde i Forhandling om Spørgsmaalets Løsning var „de 8“ ikke, og indenfor Landstingets Højre vakte Sagen stor Modstand. Forhandlingen førte derfor ikke til noget Resultat.

Det interessante er de Vilkaar, paa hvilke dette Spørgsmaal dengang kunde have været løst, hvis man fra Lehnsbesiddernes Side havde fulgt den Plan, vi andre havde tilraadet, om at faa dette Spørgsmaal løst straks. Saa vidt jeg erindrer, var en Løsning mulig paa Grundlag af 5 % af Jorden og Fideikommiskapitalen.

Under Samtaler, jeg for faa Aar siden førte med Medlemmer af det første Venstreministerium, har jeg faaet min Erintring herom bekræftet.

Men indenfor Landstingets Lehnsbesiddere var Modstanden saa stærk, at man paa det voldsomste vendte sig mod Forhandlingsplanens Tilhængere i Landstinget.

Mange Aar senere, omkring Krigens Afslutning, gennemførtes Lehnsafløsningen i en stærkt tilspidset politisk Situation, og Prisen for Udsættelsen blev, som bekendt, meget dyr. Efter 1915 arbejdede jeg fortsat for at fremskynde en mindelig Ordning ved hurtig Handling, men blev afvist af den da fung. Formand for Godsejerforeningen, Reedtz-Thott, den senere Folketingsmand, hvilket foranledigede mig til at minde ham om de sibyllinske Bøger: efterhaanden som de blev kastede paa Baalet, blev Resten dyrere. Denne min Udtalelse er senere ofte blevet citeret indenfor Lehnsbesiddernes

Krese, som nu indsaa, at Udsættelsen havde været alt andet end klog Politik. Gang paa Gang „steg Prisen“ sikkert ud over, hvad mange, der i Kraft af Situationen stemte for Loven, mente var ret og rimeligt.

Til Forklaring af denne Kortsynethed maa anføres, at der blandt Datidens Konservative herskede en Tyrketro paa, at „Landstinget kunde holde“, som det dengang hed. Herpaa troede f. Eks. den ejendommelige og sarkastiske Grev *Moltke-Lystrup* — hos hvem den gamle Venstrepolitiker *Jens Busk* sad i „Grevens Lænestol“, en af 80'ernes stærkt omtalte Episoder.

Mod Grev Frijs anførte Grev Moltke omkring 1901—02, at han kun havde Døtre, og mod Scavenius, at han var en politisk Eventyrer og desuden kun Repræsentant for den yngste Adelsslægt.

Overfor Ministeriet *Deuntzer* rettedes fra yderste Højres og Socialdemokratiets Side Skytset mod Alberti. Alberti var i Oppositionspressen bogstavelig Dagens Tekst. Fra moderat-konservativ Side deltog man ikke i disse Angreb, selv om man ikke billigede mange af Albertis administrative Handlinger.

Om sine forbitrede Kampe med Sundhedsstyrelsen har Alberti fortalt mig følgende muntre Episode:

En Dag bad Kong Christian d. 9. Alberti om at vise hans Svigerdatter Prinsesse *Marie* den Venlighed at ansætte cand. pharm. *Ernst* som Apoteker i Bøvlingbjerg. „Det kan jeg ikke saa godt,“ svarede Alberti. „Hr. Ernst har kun 3. Karakter, og det er imod al Sædvane at udnævne en saadan til Apoteker.“ „Naa ja,“ sagde Kongen, „saa er der jo desværre ikke noget at gøre ved det.“ Derefter talte de om noget andet.

Men nogle Dage efter kom Kongen tilbage til Sagen: „Jeg vilde nu alligevel gerne have, at De gjorde min Svigerdatter den Glæde at udnævne Hr. Ernst.“ Paany henviste Alberti til den famøse 3. Karakter. „Ja, det er jo kedeligt, at han kun har 3. Karakter,“ sagde Kongen resigneret, og Samtalen

gik igen videre om forskellige Emner. — Men saa sagde Kongen til Slut: „Jeg vilde nu *alligevel* gerne, at Hr. Ernst fik det Apotek —!“ „Er det Deres Majestæts Ønske, skal jeg udnævne ham.“ — „Tak skal De ha'!“ — Dermed skiltes de, og Ernst fik sin Udnævnelse.

Men saa brød der en sand Orkan fra Sundhedsstyrelsen og Oppositionspresen ind over Alberti, og en Dag forklarede Professor *Bloch* Kongen, hvorledes Alberti brød sig Pokker om alle Bestemmelser og al Sædvane, som nu ved den sidste skandaløse Apotekerudnævnelse, hvor en Farmaceut Ernst med 3. Karakter fik en Apotekerbevilling. En Tid senere sagde Kongen efter Tallet til Alberti: „Deres Ekscellence har i de sidste Dage været Genstand for haarde Angreb.“ — Alberti: „Det maa jeg finde mig i; det hører med til Professionen.“ — Kongen: „Jeg tvivler naturligvis ikke om, at De i enhver Sag har handlet fuldstændig korrekt. Men tillad mig at sige: *Var* det nu ikke en Smule uforsigtigt, at De ansatte denne Ernst som Apoteker?“

Alberti svarede: „Deres Majestæt husker nok, at jeg ansatte Hr. Ernst paa Deres udtrykkelige Ønske under Henvi-
sning til Prinsesse Mariæ Interesse for ham.“

„Gud forbarme sig!“ udbød Kong Christian; „er det med saadan noget Vrøvl, man angriber Dem, saa skal De slet ikke tage Hensyn til Angrebene!“

Da der i 1904 begyndte at blive en spændt Situation mellem den radikale Gruppe og J. C. Christensens Folk, sagde Alberti en Dag til J. C.: „Jeg mærker, at der er Uglar i Mosen.“ — „Hvorledes?“ — „Jo, naar jeg de foregaaende Aar har mødt den Puddel, der hver Dag spadserer med Konseilspræsident Deuntzer, plejede den at logre med Halen og at snuse venligt til mig. Men i Gaar og i Dag lettede den Ben.“

Alberti føjede til denne sin Fortælling: „Begivenhederne udviklede sig nøjagtigt efter Pudlens Planlægning af, hvad der skulde komme.“

Jeg lagde fra Systemskiftets første Dage og i Aarene opad den største Vægt paa at bevare en politisk Kontakt med den

saakaldte moderate Fløj af Venstre. I Overensstemmelse hermed flankerede jeg det J. C. Christensen-Neergaardske Venstre, saa langt som jeg fandt det forsvarligt. Med J. C. Christen stod jeg ikke godt; jeg har saaledes aldrig sluttet nogen politisk Aftale med ham. Som Øbo frygter jeg Jyden i Handel, naar hans Sindelag paa Forhaand ikke kan forudsættes at være Medkontrahenten gunstigt. Der var noget indirekte i hans Taktik, som gjorde mig usikker. Men et vist Mod kunde han vise formentlig i Tillid til sin stærke Forankring i den jyske, særlig midt- og vestjyske, Folkesjæl. Saaledes sagde han i Rigsdagen, trods Missionens stærke Stilling i hans Valgkres: „Hvis én vil sælge dig en Ko i Vor Herres Navn, saa kan du gaa ud fra, at den i det mindste er trepattet.“

Han var en ivrig Jæger og Fisker. I et stærkt Missions- og Afholdssogn var der „godt med Fisk“. Paa sine Fisketure dør fulgtes han med Opmærksomhed af Sognets Beboere. Særlig ved Frokosttid stimlede Venner og Vælgere om ham. Men uden Hensyn til Sognemeningen trak han sin Lærke frem og lod den klukke.

Da han i 1919 under en Krise stod paa Nippet til at skulle danne Ministerium, havde han Planer om at optage foruden *Pinstrup* ogsaa *Fru Marie Lassen* i Ministeriet. Jeg henvendte mig i den Anledning til Formanden for det konservative Folkeparti i Folketinget, *Johan Knudsen*. Vi enedes om at gaa til J. C. for at anmode ham om ved sit Valg af Ministre at tage Hensyn til den moderate konservative Retnings særlige Forhold, idet vi vilde gøre ham opmærksom paa, at det vilde blive en for høj Belastning for os, at vi skulde støtte et for stærkt betonet jysk Ministerium. Det vilde give de yderlig-gaaende Højreretninger for stærke Angrebepunkter overfor os. Vi mødtes efter Aftale med J. C. til en Konference. Det blev mig, som forelagde vore Betæneligheder. Svaret var uden Sentimentalitet dette: „Hvis jeg danner Ministerium, tager jeg, hvem jeg vil.“ Jeg havde udtrykkeligt i min Motivering fremhævet, at jeg havde stor Sympati for den stoute jyske Bondeskikkelse *Pinstrup*, og at jeg gennem mit Samarbejde i Københavns Borgerrepræsentation havde erhvervet

mig et venskabeligt Forhold til Fru Marie Lassen, hvorfor jeg gik ud fra, at vor Henvendelse ikke blev opfattet som havende en Brod til Personerne.

Samme Dags Aften ringede Fru Marie Lassen mig op og spurgte mig, hvorledes jeg efter vort venskabelige Forhold kunde have indladt mig paa at lægge Gift for hendes Person overfor I. C. Jeg svarede skarpt, at jeg udtrykkelig havde udtalt Sympati for hendes Person, og at en modsat Fremstilling var i Modstrid med Sandheden, en Oplysning, som gjorde et særlig stærkt Indtryk paa hende. Jeg gav hende Johan Knudsens Telefon-Numer, for at hun hos ham kunde faa fuld Bekræftelse paa min Paastand.

Indenfor Venstre var der forøvrigt tilsvarende Bestræbelser i Gang for at hindre den af os frygtede Ensidighed i det eventuelle Ministeriums Sammensætning.

Vanskelighederne i Samarbejdet mellem den moderate Gruppe indenfor det konservative Folkeparti og den J. C. Christensenske Fløj laa i vor partipolitiske Selvhævdelse. Denne Venstreretning ønskede betingelsesløs Opmarch ved Siden af Venstre, et Forhold, der altid vil være urealisabelt, hvor to Partier skal træde i Samarbejde. Gnidningen paa dette Punkt blev saa meget stærkere, som der folkelig set ikke var nogen større Forskel paa venstre Fløj af Folkepartiet, hvis Venstre-Fløjmand jeg vel nok kunde siges at være, og Venstre. Langt større Forstaaelse af dette Forhold havde *Niels Neergaard*, med hvem vi og særlig jeg havde stærk Føling lige fra 1908 og op gennem Aarene. Til Tider stod Neergaard skarpt paa min Side, idet han fremholdt min Stilling til Forligene i Toldsagen og den kommunale Valgretsreform Foraaet 1908, til Forsvarsforliget 1909 og „Nationaltidende“s modige og loyale Modarbejdelse af Rigsretsanklagen mod J. C. Christensen og Sig. Berg. I disse Forligs- og Forsoningssituationer kendte Niels Neergaard meget nøje gennem mange Samtaler min personlige Stilling, og han fulgte nøje de Angreb, jeg i den Anledning maatte bære, ofte af meget voldsom Karakter.

Alt dette gjorde imidlertid ikke noget større Indtryk paa J. C. Christensen, heller ikke efter en direkte Henvendelse herom fra Neergaards Side.

Spændingen mellem den Venstre nærmest staaende Fløj af det konservative Folkeparti og Venstre førte kuriøst nok i Perioden 1918—20 til en Tilnærmelse mellem den stærkere, paa Industri- og Flensborgpolitiken byggende Højrefløj og Venstre. Paa dette skrøbelige Grundlag vandtes Sejren over Ministeriet Zahle 1920, men hurtigt, grumme hurtigt, opløstes denne Kunst-Konstellation paa kortest muligt politisk Sigt i sin indre Haabløshed, og Nederlaget konstateredes da ogsaa allerede ved den paafølgende Valgdag. At bygge en Regeringspolitik op paa at forene Landbrugs- og Industripolitik var jo en taabelig Tanke, som jeg atter og atter fremdrog for de Venstrepolitikere, med hvilke jeg havde Føling. Det, der siden da er sket i dansk Politik med Hensyn til et Samarbejde mellem Venstre og Konservative, har ikke modsagt denne min Opfattelse.

Gennem Aarene fra Systemskiftet 1901 til 1920 stod Konservatismen delt i 3 Grupper: en yderliggaaende Højreretning, en moderat og en frikonservativ. Jeg stod i venstre Fløj af den moderate Gruppe. Lige efter Systemskiftet lagde den yderliggaaende Retning særlig de Frikonservative for Had. En blot nogenlunde forstaaende Optræden fra vor Side overfor de Frikonservatives Realitetspolitik blev mødt med de voldsomste Angreb paa os, særlig i „Jyllandsposten“, „Vort Land“ og „Aarhus Stiftstidende“. Tilsidst blev Hadet til de Frikonservative omformet til et særligt Had til den moderate Højregruppe, og jeg var i mange Aar fra 1901—1913 den specielle Skive for Beskydningen. Samtidig havde vor Gruppe at kæmpe i Pressen og paa Møderne med den Venstre, som førte an, og som fandt det utilstedeligt, at vi anlagde en konservativ Politik paa folkelig Grund, hvorved Vælgerne ogsaa i Omraader, der stødte op til Venstre, i nogen Grad fik Sympati for vor Politik. Dette hindrede dog ikke, at det var *vor Gruppe*, der muliggjorde Forhandlings-

resultaterne paa Tinge. Derimod kunde det ikke hindres, at den moderat-konservative Retnings og Venstres Talere krigedes, skønt de havde en fælles Front at forsvare overfor Datidens heftige social-radikale Stormløb.

Haardt kunde det gaa til mellem Venstre og andre, skønt Adskillelsen i Anskuelse var ganske minimal. Denne Holmgang fremmede for ingen af Parterne noget godt, hvad de efterfølgende Aar tilfulde viste.

Striden indenfor Højre i „Systemskifteperioden“ og dens Personer.

Til at begynde med var Folketingsmand

Piper

moderat-konservativ. Det var han, indtil „Nationaltidende“ og vi andre gik med til Forliget om den kommunale Valgretsreform og om Toldloven 1908. Politiker var Piper ikke. Den offentlige Drivfjeder hos ham var hans stærkt konservative kommunale Interesse. Og her „ramte“ det kommunale Valgretsforlig 1908 (som jeg foran har beskrevet) altsaa indenfor hans specielle Interessessfære.

Han havde ved Mængder af Møder hørt mig udtale, at jeg kunde acceptere den lige og almindelige Valgret til Kommunerne, naar man opretholdt det af Venstres første Ministerium oprindelig rejste, men senere frafaldne Krav om $\frac{2}{3}$ Majoritet for Optagelsen af kommunale Laan og Udskrivning af større Skatter. Men Piper, der opfattede tungt, havde faaet det Indtryk, at jeg havde krævet, at vi skulde bevare den privilegerede kommunale Valgret. Jeg havde altsaa brudt mine Løfter til Vælgerne ved at gaa med til Forliget. Dermed gik han over til den stærkere Retning, der dengang i 1908—09 (som nu) havde Magten i Organisationerne, og han blev Formand for Partiets Repræsentantskab. Dette var altsaa Udgangspunktet for hans fremtidige Formandsstilling i det konservative Parti, der varede til hans Død.

Hans sendrægtige Opfattelse var, saa besynderligt det kan

lyde, hans „Vimpel og Ballast“. Naar Diskussionens Bølger gik højt i Partiet, sad han ubevægelig og stirrede frem for sig. Dette gav ham Ry for Ligevægt og Besindighed. Instinktmæssig placerede han sig i Midten, ofte billedlig talt lige paa Akslen for det roterende Hjul, der snurrede og afkastede Gruppe efter Gruppe — ført ud i Rummet af Partiets historisk berømte Centrifugalkraft. Piper var af tæt, borgerligt Snit, en brav Samfundsborger, korrekt, temperamentløs og hvad man kalder uangribelig. Men han kunde ikke staa for den „fine Ende“ af Partiet. Med sin Ligevægts uforstyrrelige Ro dækkede han til den Side men udleverede paa samme Maade og med et urokkeligt, koldt Sind dem, der tilhørte den „anden Ende“ af Partiet.

Hans Mangel paa Evne til politisk at forstaa satte sin pragtfuldeste Blomst under Forhandlingerne om det af mig udarbejdede Valglovsforslag, der hvilede paa Valg i Amtskreise med tilknyttede Opstillingskrese — det Forslag, som blev vedtaget 1920, og som forøvrigt gælder den Dag i Dag.

Han forstod *intetsonhelst* af dette Forslag, og da dets Fremkomst vakte livlige Spektakler i Partiet, blev han instinktmæssigt en uforsonlig Modstander af det. Da Venstre imidlertid udenom de Konservative gav et Forhandlingstilbud om en ny Valglov til Ministeriet Zahle i 1920, slog Stemningen indenfor det konservative Parti brat om, og paa et Møde vedtog man at blive staaende paa mit Forslag. Det skete under den Form, at Piper, efter at have belyst Venstres Træskhed, udtalte disse bevingede Ord: „Saa bliver der altsaa *desværre* ikke andet at gøre for os end at holde paa vort eget Forslag.“

Da man derpaa anmodede ham om i Partimødet at rekapitulere Forslaget, stod han længe hjælpeløs og stirrede frem for sig. Da han maatte give blankt op, led han den Tort at maatte bede mig gøre det.

Denne horrible Situation i Forbindelse med saa meget andet, som paa dette Tidspunkt opbragte mig, medførte, at jeg efter Mødet i en heftig Samtale med ham udbrød: „Mine Forfædre maa have haft mange Synder paa deres Samvittighed,

for hvilke Efterslægten som bekendt skal bøde, siden det er faldet i min Lod at skulle drive Politik under et saadant politisk Dosmerhoveds Førerskab.“ *

Jeg indrømmer, at denne min Udtalelse ikke var parlamentarisk. Naar jeg her saa mange Aar efter alligevel fremdrager den, saa er det, fordi den *præcist* udtrykker min Opfattelse af Piper og hans Fællers politiske Værdi.

Johan Knudsen.

Den konservative Politiker, som er kommen til at staa mig nærmest, er Godsejer *Johan Knudsen*. Oprindelig stod han bl. a. som Formand for „Det jyske Højre“ i forreste Række indenfor den yderliggaaende Retning i Partiet — alt-saa paa den modsatte Fløj af mig. Hans Sans for at forenkle Situationer, saa de rene Linier stod klare, og Farverne ikke løb over i hinanden, førte ham ind paa Tanken: vor Politik skal være lige ud og ikke bugtet gennem de idelige Hensyn til Forhandlingspolitikken med Venstre. Jeg kunde godt forstaa Tankegangen, som i min Ungdom ikke havde været mig fremmed. Men jeg havde forlængst vendt mig fra den.

Da han i sin Rigsdagsgerning fik Tingene paa nærmere Hold, gik han selv ind for Forstaaelsespolitikken. Dertil bidrog ogsaa hans Afsky for politiske Fraser og Fagter; han havde ikke for ingenting sine morsingske Slægtsrødder dybt nede i den jyske Muld.

* Til Forstaaelse af min Optragthed vil jeg bl. a. nævne en politisk Tildragelse, som nogle Dage forinden min Udtalelse til Piper blev fremsat, fandt Sted i Landstingets Valglovsudvalg.

Indenrigsminister *Rode* meddelte dør, at Regeringen vilde opgive sit eget Valglovsforslag og acceptere det konservative Folkepartis.

Da denne Erklæring under stor Opmærksomhed var afgivet, indtraadte en Pavse. Alle saa' paa Piper, der var Medlem af Udvalget. Han sad som sædvnlig i længere Tid stum. Efter den meget pinlige Pavse svarede han: „Naar Ministeren akcepterer mit Partis Forslag, *maa jeg tage Anstand*“ !

Egenlig politisk passioneret var han ikke. Hans Taler, der altid blev holdt paa Grundlag af et omhyggeligt udarbejdet Manuskript, var mønstergyldige for en politisk Ordfører. Men Debatten, der fulgte efter Indlægget, stod han fremmed overfor. Han hadede Vælgermødernes Form og var altid lidende, naar han skulde ud i Valgkampagnerne. *Formsikker* var han fremfor nogen, og *skarp* kunde han være i et Replikskifte under Privatsamtaler.

Lad mig nævne et Eksempel herpaa: Hofjægermester *Sporon-Fiedler* og *Johan Knudsen* stod ikke godt til hinanden. Da Johan Knudsen paa Grund af Forholdenes Udvikling indenfor Partiet traadte tilbage som Folketingsmand ved Julivalget 1920, stod en Del Partifæller og talte sammen. Til Stede var bl. a. Johan Knudsen og *Sporon-Fiedler*.

„De vil altsaa nu forlade os,“ sagde *Sporon-Fiedler*. „Ja, jeg har den Ære og Glæde,“ svarede Johan Knudsen. „Vi har jo i sin Tid været Kammerater paa Landbohøjskolen, men i Partiet har vi ikke haft mange Berøringspunkter,“ fortsatte *Sporon-Fiedler*.

„Nej, det har vi ikke.“

„Saa kan vi vel sige, at vi begge har været hinanden en Skuffelse,“ bemærkede *Sporon-Fiedler*.

„Nej,“ svarede Johan Knudsen, „*De* har ikke været mig nogen Skuffelse.“

Johan Knudsen værdsatte ikke alene Takt og Tone i det offentlige Liv. Han var retlinet og loyal i hele sin personlige Færd. Dertil bidrog hans mangeartede Forhold til Mennesker, der spændte over hele den bevægede literære og politiske Tidsperiode fra 80'erne og opad, hvor der var haardt Brug for baade Menneskekundskab og menneskelig Forstaaelse. Mærkeligt at Johan Knudsens Fader, den gamle Landbohøvding Etatsraad Poul Knudsen til Blidstrup og Moutrup paa Mors, hvis Liv var præget af økonomisk og organisatorisk Realisme, skulde faa to Sønner, for hvem Teatret og den literære Verdens Foreteelser i hele deres Liv kom til at spille en saa afgørende Rolle — Johan Knudsen og Prof. *Riis-Knudsen*.

Det var i Johan Knudsens meget unge Dage, han og *Ove Rode* fandt hinanden. De samarbejdede ved Dagbladet „København“. Mange Historier kan Johan Knudsen fra de Dage.

Chr. Gulmann begyndte ved „København“, men Rode og Johan Knudsen mente ikke, at han dueede som Journalist. Da Johan K. sagde dette til Gulmann, svarede denne rødmende og forbitret: „Men om faa Aar vil De alligevel se mig enten som Direktør for et Hovedstadsteater eller som Chefredaktør for et Hovedstadsblad.“ — Johan Knudsen troede, at det unge Menneske havde Storhedsvanvid. Men virkelig! — faa Aar efter blev Gulmann Redaktør af et Hovedstadsblad og til sidst som bekendt af et af de største, „Berl. Tid.“.

Det var i Johan Knudsens Tid, „København“ fik de den Gang saa meget omtalte Masseprocesser fra Alberti.

Da Forholdene indenfor det konservative Parti i Perioden 1918 til 1920 var blevet ligefrem ulidelige, tog Johan Knudsen sin Beslutning om at træde tilbage. Denne Beslutning skyldtes hans kultiverede Syn paa Menneskers indbyrdes Forhold, et Syn, mod hvilket alt i Partiet efterhaanden kontrasterede, men den blev ogsaa taget ud fra hans loyale Sindelag overfor dem, han stod nær, og hvis Skæbne altid — fra hans yngste Dage — har ligget ham paa Sinde. Jeg fik i Aarene 1918—20 rig Lejlighed til at lære disse hans Egenskaber at kende i Forholdet til min egen Person.

Fra de Dage og gennem de mange minderige Aar siden da skylder jeg ham og hans Hjem paa Blidstrup en dybtfølt Tak.

Kampen om „Flensborgpolitikken“ (1918—20).

Ad mange Veje søgte under *Alexander Foss'* kraftfulde Førerskab de yderliggaaende Retninger indenfor de Konservative at sikre sig og befæste de ledende Positioner indenfor Partiet. Disse Retningers Opmarch var fordelt over en

Række Omraader. I det reale: Partiets Overgang til Industripolitiken, var der inden Døre ingen Forklædninger — politisk Film laa ikke for Industrimagnaten Alexander Foss. Ved Landstingsvalget 1918 proklamerede han ved det konservative Prøvevalg i København, at „Opgaven var at føre Overklassen tilbage til Partiet“. — 18. Oktober 1918 udviklede han i sit Hjem under en Forhandling med mig dette nærmere ud fra Synspunktet, at Folkepolitik og konservativ Politik ikke havde noget med hinanden at gøre, at Mellemlagene samfundsmæssigt var et bekosteligt „Omsvøbsapparat“, og at Landbruget var et „sekundært Led i Samfundsorganismen“. Da jeg havde den stik modsatte Opfattelse, var min Plads ikke indenfor Fremtidens Konservatisme.

Her var der ikke noget at tage fejl af. Det var en aaben og hensynsløs Vedkendelse af Maalene, der af Foss blev forfulgt uden Hensyn til Partiets Ledelse og politiske Program gennem Oprettelse af et Højfinansens Pressefond paa 300.000 Kr., Købet af Witzanskys „København“ — 600.000 Kr. — og Oprettelsen af et Korrespondancebureau „Riget“ mod det af mig udgivne og ledede Bureau „Unio“, hvilket sidste Eksperiment er mig angivet at have kostet 95.000 Kr. Det var altsaa lige akkurat 1 Mill. Kr., hvilket gav mig Anledning til spøgefuldt at bemærke, at jeg altsaa aabenbart maa have været noget værd, naar man ofrede saa meget for at faa mig pulveriseret.

Da dette Formaal lykkeligt var opnaaet og Industripolitiken fæstnet, opgav Alexander Foss „København“ (der uden saa meget som en Meddelelse til Bladets tjenstvillige Redaktør Witzansky blev solgt til Venstre — Moren havde gjort sin Pligt —!) og Korrespondancebureauet. Foss var ingenlunde sentimental.

Kun paa eet Punkt svigtede Foss den aabne Kurs — i det sønderjyske Spørgsmaal! Det er evident, at Foss paa Askovmødet 1919, hvor ledende Mænd samledes for at tage Stilling til den nye Grænse, stillede sig paa *H. P. Hanssens* og *H. V. Clausens* Side i Hævdelsen af den Grænsedragning, som de holdt paa, og som vi lykkeligvis fik gennemført.

Senere i hvert Fald *tillod* Foss, at den af Studenterforeningen prægede Flensborgbevægelse blev ført frem som et „ideologisk nationalt Felttog“ mod os andre, der stod paa H. P. Hanssens Side. Her traf man Studenterforeningspolitikere som *Aage Kidde*, Højesteretssagfører *Harboe*, den *la Cour-Collinske* Kres, flankeret af Carlsberggruppen med Brygger *Vagn Jacobsen* som Forgrundsfigur.

Ved at give sig denne Retning i Vold blev vi andre indklamrede efter Linier, der *delte* vore Folk uden Hensyn til økonomiske og erhvervsmæssige Forhold og derved svækkede os indenfor vore egne Krese. Man rykkede frem mod os ikke ved at uddybe de foran refererede Synspunkter overfor Mellemstand og Landbrug, men ved at slaa paa det patriotiske.

Apparatet, som saaledes blev sat i Scene mod os, var ligefrem pragtfuldt i sin Udstyrelse: Studenterforeningsfolkene stillede sig paa *Møderne* Landet over Side om Side med os andre i Fremhævelsen af Begrebet *Folkepartiet* og ved Underhaandsmeddelelser om, at det slet ikke var rigtigt, naar vi paastod, at det var Storindustrien og Højfinansens, som bandede sig Vej til Magtstillingen indenfor Partiets Ledelse.

Det er muligt, at en redelig Natur som Foss' slet ikke fulgte dette forargelige Dobbelt-Spil i dets Detaljer. Jeg kan i hvert Fald ikke forene denne usmagelige Manøvre med de retlinede Sider, som jeg mener altid at have fundet hos Foss.

Baade *Birck*, Johan Knudsen og jeg gjorde Modstand mod Flensborgpolitikken. Det var Professor *Birck*, som med hensynsløs Kraft, der mere end nærmede sig Lidenskab, førte an i denne Kamp.

I „Nationaltidende“ skrev han med Henblik paa, at Danmark skulde benytte sig af Tysklands Nederlag til at tage en sydligere Grænse end den, der fremgik af Sindelaget, de i Datiden stærkt diskuterede Ord: „*vi er ikke Sjakaler*“. — „Nationaltidende“ stillede sig under *Løth-Jensens* Ledelse paa *Bircks* Side, og Kampen blussede voldsomt op for at kulminere før Valgene 1920.

Jeg stillede paa dette Tidspunkt et Forslag, hvis Hensigt

var at drage de dansk-tyske Grænsespørgsmaal ud af Versaillesfreden gennem Etableringen af en direkte Grænseforhandling mellem Danmark og Tyskland.

Mit Forslag gik ud paa, at Afstemningen i første Zone skulde omfatte det Omraade af Sønderjylland, som i Tillid til § 5 i Pragerfreden i 1867 havde givet dansk Flertal. Derved vilde Grænsen for første Zone være kommen til at gaa Syd for Flensborg, der 1867 havde dansk Flertal, og Nord for Tønder, der dengang havde tysk Flertal. *Efter* denne Afstemning skulde saa gennem Forhandling mellem Tyskland og Danmark Grænsen drages med Henblik paa, at Tyskland og Danmark fik de Distrikter, som naturligt tilhørte dem. — Som Afstemningen formede sig i 1. og 2. Zone, vilde Tyskland have beholdt Flensborg og de danske Folkeelementer i disse Egne og vi de tyske Elementer paa Tøndereggen, hvis Tal ikke paa nogen Maade overskred Antallet af de Danske, som forblev Syd for Grænsen — tvertimod!

Dette mit Forslag vandt Anklang indenfor Ledelsen af den konservative Rigsdagsgruppe, og der blev foranstaltet et Møde i Udenrigsministeriet mellem Udenrigsminister *Scavenius* og Krigsminister *Munch* paa den ene Side og *Piper*, *Johan Knudsen* og mig paa den anden. Forslaget blev afvist under Henvisning til, at en direkte Forhandling mellem Tyskland og Danmark ikke vilde være mulig, saaledes som Verdenssituationen nu engang var.

Hen paa Foraaret tilspidsedes Situationen, idet Flensborgbevægelsen søgte at udnytte Oppositionens Bestræbelser for at rydde Ministeriet Zahle af Vejen og derved muliggøre Grænsedragningen længere mod Syd — helt ned til Dannevirke. Professor Birck satte sin politiske Stilling ind paa at hindre dette. Derved vilde de storpolitiske Virkninger af *Marotts* og *Moesgaard-Kjeldsens* Udtrædelse af henholdsvis den socialdemokratiske og radikale Gruppe være ophævet — Udtrædelser, som ellers vilde have ændret Flertalsforholdet i Folketinget. Her var det imidlertid, Birck af Hensyn til Flensborgpolitikken sprang fra.

Nu gjaldt det om at vinde ham. I dette Formaals Tjeneste

blev der ansat et Møde med ham, i hvilket deltog Piper, Johan Knudsen og J. C. Christensen. Under denne Forhandling stillede Birck paa en yderst skarp Maade det Spørgsmaal til J. C. Christensen, *om denne under alle Omstændigheder vilde nægte at tage Flensborg*. Paa Spørgsmaalet blev der svaret undvigende. Derefter fastholdt Birck sin Vægning ved at ville følge Oppositionsgrupperne under en Afstemning for eller imod Ministeriet Zahle.

Fra dette Forhandlingsmøde er det værd at anføre en Udtalelse af Birck, der i disse Aar vil have en særlig Klangfarve. Birck sagde: „*Flensborg taget af Danmark vil for os skabe et andet Danzig.*“

Med stor Bekymring forlod Johan Knudsen dette Møde, hvor han havde følt sig nøje knyttet til Bircks Hovedsynspunkt. Ogsaa jeg var bekymret. Men da jeg af Hensyn til de Angreb, jeg havde været udsat for, ønskede at føre mine Valgkampagner igennem for at vise, at jeg havde mine Vælgers Tillid, og da Johan Knudsen ud fra sit loyale Sindelag støttede mig paa alle Maader, besluttede ogsaa han sig til at blive i Partiet — jeg tør sige udelukkende af Hensyn til mig og paa Grund af min indtrængende Opfordring. Mellem ham og mig blev der ført mange Forhandlinger om hele dette Spørgsmaal. Det var en pinlig Overvejelse saglig set særlig for Johan Knudsen, der under vore Samtaler mere end een Gang udrød: „Jeg kan ikke fortsætte.“

Saa meget er sikkert, at havde Stillingen ikke haft mere end een Side, *vilde Johan Knudsen og jeg have gjort fælles Sag med Birck*. — Iøvrigt havde Bircks Stilling jo øvet den fornødne Virkning.

I denne Sammenhæng falder det naturligt at karakterisere den særprægede Menneskeskikkelse

Lauritz V. Birck.

Hans Evner var store, hans Lidenskaber altid socialt prægede og hans sikre Instinkter overfor offentlige og personlige Forhold ligefrem legendariske. Et nonchalant Væsen og

en skødesløs Fremtrædeform, med hvilken han vel nok ketterede en Del, men som umiskendeligt hang sammen med hans Uregelmæssighed og Foragt for bourgeoisimæssige Ytringsformer, gjorde ham til en bekvem Skive for det Filisteri, der altid trives i konservative Krese, og som blusser højt, naar den ureglementerede Fremtoning træder paa Borgerskabets Vaneforestillinger eller dets økonomiske Ligtorne.

Men alle Angreb prellede af paa Birck. Stærkt forankret i en social Livsanskuelse fremturede han. Hans Frygtløshed var ubegrænset, naar han satte ind mod de af Samtidens Matadorer, som efter hans Mening forbrød sig mod Samfundets vitale Interesser. Han besad en i de sidste Slægtled uovertruffen Evne til *at fælde* disse sine Modstandere. Han sigtede bogstavelig talt aldrig forkert, skønt hans Vovemod ofte forekom os andre dumdrigt. Det var ham, der pegede paa Albertis saarbare Punkt, medens Borgbjergs Skud paa Alberti kun ramte i Periferien. Og da *Glückstadt* stod paa sin Magts Højde, forudsagde Birck det truende Krak, „hvis der da ikke sker Mirakler,“ føjede han til. „Jeg tror paa Mirakler,“ var Glückstadts Replik.

Dette skete paa Landmandsbankens sidste Generalforsamling før Sammenbrudet.

Engang da der var Tale om svensk Økonomi, sagde Birck: „Husk, Sverrig har Kreuger i Lasten.“ Det var længe før Kreugers Fald.

Birck var ubestikkelig. Under vore haarde Kampe 1918—20 for gennem en Trustlov at begrænse Højfinansens Magt i Samfundslivet og over Mennesker fik han og jeg flere fristende Tilbud.

Jeg nævner, at just da denne Kamp var paa sit højeste, kaldte Ekscellencen *H. N. Andersen* Birck op i „Østasiatisk Kompagni“ for at tilbyde ham Stillingen som nationaløkonomisk Raadgiver ved Kompagniet til den nette Gage af 36.000 Kr. Birck svarede, idet han brat rejste sig og tog sin Hat: „Deres Ekscellence, jeg lader mig ikke binde hverken ved Jern- eller Guldlænker. Jeg er ikke tilfals.“

Som Illustration til Højfinansens pludselige Interesse for

os, der i første Linie kæmpede for Trustloven, kan jeg anføre, at jeg i *de samme Dage*, hvor Birck blev kaldt til H. N. Andersen, gennem Landmandsbankens Direktør Ringberg fik Tilbud om en Blancokredit paa 100.000 Kr. op til 200.000 Kr. „under Bankens Førerskab“ og om at faa Sæde i Bestyrelsen for et større Selskab til et klækkeligt Bestyrelseshonorar. Jeg afslog begge Dele.

I sit Venskab til mig har Birck gjort mig mange værdifulde Tjenester. Aldrig søgte jeg hans Raad forgæves. Men under vor sidste Samtale paa „Kongen af Danmark“ var han træt og underlig usikker. Faa Dage efter døde han. Jeg følte det, som om et Taarn, jeg havde holdt mig til paa saa at sige alle mine reale Interesseomraader, styrtede sammen.

Den sønderjyske Fører H. P. Hanssen.

Min Stilling til det sønderjyske Spørgsmaal førte mig efter Verdenskrigen i Forbindelse med den betydeligste Mand for Danskheden i Sønderjylland i hele Udlændighedsperioden H. P. Hanssen. Hans Realitetssans bragte ham i et forklarligt Modsætningsforhold til de yderliggaaende Retninger. Som altid i saadanne Tilfælde blev der tildelt ham en Række mindre skønne Egenskaber af den sædvanlige Sort — han var kold, beregnende, upaalidelig o. s. v. Livet har lært mig, at denne Karakteristik oftest er Udtryk for, at den paagældende er en nøgtern Bedømmer af politiske Problemer, overfor hvilke Stemningspolitikkerne i vanskelige Situationer altid kommer tilkort, fordi de skyder over Maalet. I den sønderjyske Politik har H. P. Hanssen altid regnet med Vanskelighederne baade i Udlændighedsperioden og — ikke mindst — under Genforeningspolitiken.

Under den voldsomste Modstand førte H. P. Hanssen Kampen for *Sindelagsgrænsen* til Sejr. Bag ham stod ingenlunde, som man senere har givet det Udseende af, de daværende Regeringspartier alene, *men betydelige Kræfter indenfor den daværende Opposition.*

Her vil jeg i første Række nævne som den mest aktive

Professor *Birck*. Det mest betydningsfulde Led i hans Motiver til at bryde med det konservative Folkeparti var som foran belyst hans ubetingede Modstand mod at tage Flensborg.

Disse Kræfter indenfor Det konservative Folkeparti var en Faktor i Kampen for at blive staaende ved den H. P. Hanssenske Grænsepolitik, som Eftertidens Historieskrivere bør mærke sig. Igen her vil jeg nævne Formanden for den konservative Folketingsgruppe *Johan Knudsen*.

Siden dengang og til H. P. Hanssens Død stod jeg i et nært Forhold til ham og hans Hjem i Aabenraa. Aar efter Aar var jeg ved Højsommertide en regelmæssig tilbagevendende Gæst. Skt. Hansfesterne paa H. P. Hanssens Villa „Højtoft“ ved den skønne Fjord hører til mine smukkeste Minder. Og Samværerne i det gæstfri Hjem med ham og hans karakterfaste, højt begavede Hustru, der utvivlsomt øvede sin store Indflydelse paa alle Omgivelserne, vil jeg aldrig glemme. Her bænkedes den store Børneflok og Repræsentanter for Sønderjyderne sammen med andre Gæster Nord og Syd fra. Sange og Taler vekslede. Man maa have oplevet det for at forstaa denne ejendommelige dansk-betonede Stemning, som blev baaret af den stille reflekterende Husmoder og af den ildfulde H. P. Hanssen. Der var over ham Skæret fra Baalet, som tændtes ude paa Skrænten, der var Varme i hans Stemme, naar han sang de danske Sange, af hvilke Sønderjyderne havde øst Kraft i Trængselsaarene. Og i hans lidenskabelige Udtalelser i de private Samtaler var der altid helstøbte Synspunkter. Fra Dagens Spørgsmaal, som han udredede for mig i daglange Samtaler, og *hvori han paapegede de kommende Tidens Vanskeligheder for Nordens Folk*, vendte han tilbage til Sønderjydernes Kamp, til Slægter, som var med i disse Kampe, herunder min Fa'rfader, den alsiske Bondesøn Provst *Kristen Karstensen*, hvis nationale Sange og Hjemstavnsdigting han værdsatte. Det rørte mig dybt af H. P. Hanssens Haand at modtage som Gave fra hans afdøde Hustru en Sangbog, min Fa'rfader havde udgivet omkring 1850 — det skete under den sidste Samtale

med ham mærkeligt nok 18. April i det Aar, hvor han døde om Sommeren. Dette Træk viser det trofaste og *stemningsbetonede* i det H.P. Hanssenske Hus. Og denne Mand blev altsaa i de voldsomme Kampaar før og efter 1920 fremstillet som *den kolde Beregner* . . .

Jeg anfører dette uden større Sentimentalitet. Saaledes er Vrangsidens i det offentlige Liv, hvor man rask væk forskærer Billedet af Mændene paa Arenaen.

Under vor sidste Samtale spurgte jeg H. P. Hanssen, der kunde sige saa meget *forklarende* om sine Modstandere, om han virkelig saaledes kunde tilgive.

— „Aa ja,“ svarede han med en af sine livfulde Haandbevægelser, „det er jo dog saa smaat i Forhold til det store, som samler os alle.“

Jeg spurgte ham videre: „Kan De ogsaa tilgive, at de udelukkede Dem fra at modtage Kong Christian, da han red over Grænsen?“

„Ja, hermed har jeg gjort op.“

„Kan De ogsaa tilgive, at man udelukkede Dem fra en af Festerne ved Genforeningshøjtideligheden 1920, og at man ogsaa vilde formene Dem at tale ved selve Dybbølstævnet?“

Her tav han, og det forekom mig, at der gik en Skygge over hans Ansigt.

— Første Gang, jeg hørte ham, var ved en Pressesammenkomst i København kort efter Krigens Afslutning. Han forfægtede her sit Grænsestandpunkt. *Dengang var alle de tilstedeværende enige med ham.* Anden Gang, jeg traf ham, var den Dag, da hans Udnævnelse til sønderjysk Minister i det daværende Ministerium *Zahle* forelaa. Jeg hilste paa ham, da han lige havde taget Sæde paa Ministerpladsen i Folketingssalen.

„Jeg tror ikke, De havde modtaget denne Ministerportefølge, hvis De havde haft Kendskab til dansk Politik,“ sagde jeg. Det gjorde et vist Indtryk paa ham. Han ønskede at tale med mig efter Mødet for at faa en nærmere Forklaring.

Vi førte saa en længere Samtale, hvori jeg udførligt begrundede mit Synspunkt. Han sagde, at var denne min Op-

fattelse rigtig — og mit Sindelag overfor ham kendte han —, saa beklagede han det skete. „Helst var jeg ogsaa blevet staaende ved at blive udnævnt til Leder af de sønderjyske Forvaltningsanliggender. Men naar jeg alligevel sagde Ja til at indtræde i Ministeriet, var det, fordi jeg gik ud fra, at man vilde forstaa, at Meningen var den samme, nemlig kun denne, at jeg overtog denne Forvaltning, hvortil jeg dog har de saglige Betingelser.“

„Saaledes vil det ikke blive udlagt,“ svarede jeg, og dermed skiltes vi.

Ofte er H. P. Hanssen senere vendt tilbage til hin Begivenhed, som hvirvlede ham ind i dansk Partikamp, som skabte Modsætningsforhold, han ikke kunde tænke sig vilde fremkomme, og som han visselig mindst af alt havde tilstræbt eller fortjent.

Naar man med vor Tids Erfaringer og Forudsætninger for Øje ser tilbage paa den Miskendelse, H. P. Hanssen omkring 1920 mødte fra saa mange Hold indenfor det danske Folk, vil den sikkert *nu* for de fleste være ganske uforstaaelig. Folket *i sin Helhed* er klar over den fremsynede og patriotiske Gerning, som *just* H. P. Hanssen udførte uden at vakle.

Han var sit Folk og sit Land en god Søn, og Efterslægten i Danmark vil vide at takke ham derfor.

Paaskekampene 1920 om Ministeriet Zahle.

Her skal ikke tegnes et Billede af hele denne Episode, der begyndte med Kongens og Zahles Brud, og de Storme, dette fremkaldte indenfor dansk Offentlighed. Disse Begivenheder er velkendte og alsidigt belyste.

Jeg vil blot nævne visse Tildragelser *indenfor* det daværende konservative Folkeparti og indenfor „den borgerlige Gruppe“ i Københavns Borgerrepræsentation, som knytter sig til de paagældende offentlige Tildragelser, og som jeg har udarbejdet efter Samtaler med Borgmester *Kaper*.

Jeg var dengang Medlem af Folketinget og sad i Borgerrepræsentationen.

Det altovervejende Flertal indenfor det konservative Rigsdagsparti var parat til at acceptere Ministeriet *Liebe* paa Programmet: Valg straks bl. a. uden noget Hensyn til, at vi stod midt i Forhandlingerne om den nye Valglov, hvor det konservative Parti *officielt* stod paa Kravet om Sikringen af en ligelig Repræsentation gennem Forholdstalsvalgets Gennemførelse. Partiet var mødt frem med sit eget Valglovsforslag, hvis Hovedpunkt: Valg i Amtskrese med Opstillingskrese var udarbejdet af mig. Ministeriet havde til Slut akcepteret dette Forslag.

Man fulgte trods dette slavisk Parolen om Nyvalg i Huj og Hast.

At søge denne Parole ændret indenfor Rigsdagens Konservative var for os, der tilhørte Mindretallet i Partiet, og som mente, at man ikke senere kunde naa til en Valglov som den, vi tilstræbte, og som altsaa nu var mulig, en haabløs Tanke. Dels forstod Piper og hans Folk, som nævnt, bogstavelig talt ikke Valglovsforslaget, dels var man et Bytte for den alt bortskyllende Stemning indenfor Oppositionen mod Generalstrejke-Partierne og det af disse fastholdte Ministerium Zahle.

Jeg valgte da at gaa en Omvej. Jeg henvendte mig til Overretssagfører *Becker* — en fremtrædende Kommunalpolitiker med megen borgerlig *bon sens* og med den socialdemokratiske Flertalsgruppes Øren, altsaa just en borgerlig Ombudsmand, som Hr. Anders Vigen med sin aldrig svigtende Sans for at slaa i Blinde i „Berl. Tid.“ *maatte* lægge for Had. *Becker* havde ved en Henvendelse, hvori ogsaa Borgmester *Kaper* deltog, søgt at ændre Kursen indenfor den Piperske Kres. Henvendelsen afslørede et Sindelag, der stod paa Linie med de Hensigter, vi andre havde.

Jeg forelagde da *Becker* og andre af mine Kolleger indenfor den borgerlige Fællesgruppe følgende Plan for en Henvendelse fra den borgerlige Gruppe i Borgerrepræsentationen til Kongen — Borgerrepræsentationens øvrige Grupper

havde lige forinden besluttet at gaa i Procession til Amalienborg og forlange Ministeriet Zahle genindsat. Jeg mente altsaa, at den borgerlige Gruppe selvstændigt skulde henvende sig til Majestæten og forelægge ham en Udtalelse, der gik ud paa, at Rigsdagen *hurtigt* skulde fuldende sit Arbejde med Valgloven, og *derefter* skulde Valg til Folketinget straks udskrives.

Denne Plan blev realiseret. Medens de øvrige Grupper ad Strøget drog til Amalienborg, begav vi os ad Sidegaderne op til Borgergruppens ypperlige Formand, Professor *Fischers* Bolig i Bredgade, hvor Redaktionen af vor Henvendelse til Kongen blev endelig formet. Den var udarbejdet af Borgmester *Kaper*, den borgerlige Fællesgruppes skarpeste Hoved, levende kommunalt interesseret men ogsaa en temperamentsfuld Deltager i det videregaaende politiske Arbejde, derfor ogsaa stærkt optaget af *Paaskepolitikken* 1920. Vi begav os fra Professor *Fischers* Hjem til Amalienborg. Her kneb det for flere af os at trænge gennem de store Folkemasser, som havde taget Slotspladsen i Besiddelse under et Væld af røde Faner. Da mit Ansigt var velkendt, og jeg stod i et noget forsorent Forhold til de københavnske Arbejdere, blev jeg flere Gange omringet under forskellige gemytlige Tilraab. Sligt tager Tid, men ingen forulempede mig. Jeg kom paa Grund af alt dette sidst ind til Audiensen. Stærkt bevæget paahørte Kongen Professor *Fischers* Oplæsning af vor Henvendelse. Derpaa tog Kongen Ordet og udtalte, *at denne Plan just var, hvad han selv havde tænkt sig*. Vore Gruppemedlemmer, Overretssagfører *Holm* og Hotelejer *Poul Møller* henstillede, at Majestæten hurtig gennemførte sin Beslutning. „Det maa ske i Dag,“ føjede jeg til, og paa Majestæstens Bemærkning om, at Rigsdagen jo ikke var at faa i Tale i Løbet af Dagen, henstillede jeg, at det skete umiddelbart efter vor Audiens paa den Maade, at der blev telefoneret til Partiformændene.

Dette skete. Paa denne Maade blev det historiske Møde mellem Kongen og Rigsdagens Partiformænd Paaskelørdag Aften og Nat gennemført. *Det skete altsaa paa den borgerlige*

Fællesgruppens Initiativ og i Følge Kongens udtrykkelige Udtalelse om, at den af Gruppen foreslaaede Vej just var Udtryk for det, han selv havde tænkt sig.

Romanskriveringen i en Række Blade om, at vi var mødt med Krav om, at „Zahle skulde indsættes“ (Hr. Vigen i „Berl. Tid.“), at vi støttede Borgerrepræsentationsflertallets Krav til Majestæten o. s. v. er formentlig hermed tilstrækkelig belyst.

For den konservative Rigsdagsgruppe mødte d'Hrr. *Johan Knudsen* og *Piper* til Mødet paa Amalienborg Paaskelørdag Aften og Nat.

Den første af disse to havde af mig straks faaet Besked om det passerede. Johan Knudsen foreslog, at de to Herrer og jeg før Sammenkomsten paa Amalienborg skulde mødes, for at Piper ogsaa kunde blive informeret om Eftermiddagens Begivenheder. Vi mødtes paa Kafé Grandjean i Bredgade. Piper forstod ikke et Ord af det hele og sad en Tid fuldkommen tavs. Han vendte sig saa til Slut mod mig og spurgte, hvorledes jeg kunde være med til noget saadant „som Medlem af Rigsdagsgruppen“? Jeg svarede, at da der jo ikke kunde laves Politik med Flertallet indenfor denne Gruppe, havde jeg optraadt som Borgerrepræsentant, og det var altsaa gaaet meget godt. Johan Knudsen forsvarede mig og fastslog, at dette dog var en Vej ud af Uføret. Det hjalp ikke, Piper fulgte hovedrystende sin Rigsdagskollega ned ad Bredgade til Amalienborg.

Sluttelig vil jeg som et Afsnit for sig give *en samlet Fremstilling* af mit Initiativ til Dannelsen af det konservative Folkeparti og min Overgang til Venstre.

Hvorledes det konservative Folkeparti blev dannet.

Da jeg 1901 var opstillet i Ærøkresen betegnede jeg mig som „national Fremskridtsmand“. Dette var en naturlig Betegnelse, fordi jeg 1898—99 havde taget Initiativet

til Dannelsen af et nyt Parti: „Det nationale Fremskridtsparti“. Forhandlingerne herom spændte i Hovedstaden ret vidt. De førtes mellem Konferensraad *Falbe-Hansen*, den senere Højesteretsjustitiarius *Nyholm*, Læge *Petrus Beyer*, Højesteretsjustitiarius *Niels Lassen*, Apoteker *Kongsted* og flere — de fleste Gammel-Liberale eller Repræsentanter for den isolerede Scavenianske Gruppe inden for Højre, der en Tid arbejdede som en Stat i Staten i skarp Front til det gamle (Estrupske) Højre. Gruppen blev organiseret 1896 som „Højres Fremskridtsgruppe“. Det var lykkedes denne Gruppe at faa vedtaget et nyt Program — som jeg vil kalde anti-estrupsk — i 1896, men dette blev som saa mange tilsvarende Begivenheder i de kommende Aar kun til Slag i Luften — det embedsmandsmæssige Højre brød sig Pokker om slige Programmer, det fremturede ad det gamle Kamp-provisoriums Veje. Dannelsen af en moderat Gruppe indenfor Partiet 1905 (den saakaldte „Roskilde Politik“ — stærkt angrebet af det „rene“ Højreblad „Vort Land“, Professor *Matzen* m. fl.) fik forsaavidt samme Skæbne, men den blev alligevel Kimen til Skabelsen af „Det konservative Folkeparti“. Gruppen bestod af jævne Vælgere paa Land og i By. Dens Udgangspunkt var mine Valgkampagner i 1903—04 og 05 i Roskildekresen — deraf Øgenavnet. Efterhaanden fik Bevægelsen et stærkt Fodfæste i københavnske Smaaborgerkrese.

Gennem talløse Brydninger, Opgør af politisk og personlig Art indenfor Partiet holdt Retningen sig lige indtil Grundlovsforliget af 1915.

Paa denne Baggrund maa man se det, der skete i Aarene 1915—16, og som førte til „Det konservative Folkepartis“ Dannelse efter Grundlovsforliget 1915. Der stod store Vælgerkrese bag mig. Men det havde næppe været nok, hvis Højreledelsens totale Forlis i Forfatningssagen ikke var kommen mig til Hjælp. Det blev ikke — tror jeg at turde sige — fra nogen Side i Partiet bestridt, at jeg havde faaet Ret i min Forfatningspolitik, der i sin Kærne var et Brud med Højres Politik i den foregaaende Menneskealder.

Efter at Grundloven af 1915 var vedtaget, mente jeg, at Tidspunktet for mig var inde til at gøre et definitivt Skridt bort fra Højre. Briste eller bære.

Jeg skrev da et Brev til Partiets Formand — Piper, — hvis Disposition jeg har, og som havde følgende Indhold:

„Efter at der i dansk Politik er gjort endelig op med 66-Forfatningen og med den Provisoriepolitik, der har ødelagt sunde og sande Partidannelser i Folket navnlig indenfor de saakaldte borgerlige Retninger, og efter at det er konstateret, at Tiden er løbet fra det Højre, som stadig, alle Forklædninger til Trods, har klæbet sig til Fortiden, er Tiden inde til at bryde Broerne til denne Fortid af. Den borgerlige Politik, som nu deler forfatningsmæssige Vilkaar med alle andre Retninger i vort Folk, rykker fra sin privilegerede Drivhus-tilværelse ud paa Friland. Vilkaaret er dermed givet for alle, som vil fremme politisk Vækst, og ikke nøjes med en henvisnende og gold Tilværelse. Der gives ingen Vej tilbage. Dette gælder Politiken som saadan og Personerne. Højrebe-grebet, som det er knyttet til Fortiden, er forsvundet — det eneste, der staar tilbage, er at rydde alle Efterladenskaberne til Side.

Dette sker ved at slette Partiet som saadant og dets Navn, som alene peger tilbage paa en Fortid, i hvilket det kun har formaaet at isolere sig fra Folket først og fremmest fra den danske Bondestand.

Dette maa manifestere sig paa afgørende Maade: enten Indmarsch i Venstre eller Skabelsen af et nyt, paa den alm. Valgret hvilende Parti med nyt Program, nyt Navn og nye Mænd. Jeg foreslaar Dem at gaa med hertil resolut og uden Frygt for at slaa i Stykker. Dette mit Forslag vil i Løbet af kort Tid blive sendt videre til Politikere i Højre, til de Frikonservative og til en Kres indenfor de Gammel-Moderate, efter at jeg har modtaget Deres Svar.

Selv er min Situation givet. Sker dette ikke, træder jeg ud af Partiet og handler sammen med mine politiske Venner paa egen Haand. Jeg har grundet Formodning om, at „Nationaltidende“ vil gaa samme Vej ud af Partiet, lige-

som De maa regne med, at en betydende Del af vor Provinspresse vil følge samme Kurs.“

— Paa dette Brev modtog jeg et Svar, der gik ud paa, at Piper fandt mit Forslag „vidtgaende“, men han ønskede dog Forhandling om det.

Under disse Forhandlinger, hvori deltog Redaktørerne *Wiggers* og *Carl Carstensen*, „Nationaltidende“, bøjede Piper sig. Jeg erindrer tydeligt, at Carl Carstensen, der alle Dage har været en elegant Forhandler og Polemiker, ganske satte Piper i Knæ.

Ogsaa Redaktør *Wiggers*, der ellers var mere tør og forbeholden i sin Form, var meget skarp og kategorisk.

Derefter forelagde jeg mine Planer for to af de betydeligste Frikonservative, Godsejer *Rottbøll* og Forpagter *Theilmann*, Hvidkilde; de drøftede det derefter med Grev Frijs, der tog køligt paa det. Jeg henvendte mig endelig til en Kres af de Gammel-Moderate: Amdtsraadsmedlem *H. P. Nielsen*, Oure (Sydfyn), Redaktør *Egebjerg* „Folkebladet for Svendborg Amt“, Overretssagfører *Just Lund* m. fl.

Vi „Sammensvorne“ (der havde dannet en eksklusiv Forening ved Navn „Juniforeningen“) havde i længere Tid holdt Møder i Hjørneværelset paa 1. Sal i „Hotel Cosmopolite“. Det var Kresen fra „Roskilde-Politiken“s Dage, som her samledes. Den utrættelige Leder af denne Organisation var Overretssagfører *Schoustrup*, København, en Mand, som afbrød en oplagt politisk Karriere — sikkert Valg i Randers osv. — for at følge sin Overbevisning — altsaa en af de Politikere, hvis Navn bør nævnes med Ære. Ogsaa den temperamentsfulde Dr. phil. *Arnold Fraenkel* (en af de mest mishandlede Skikkelser indenfor det gamle Højre) indlagde sig store Fortjenester, skønt han nu og da ved sine drastiske Indhug særlig paa Piper („det Piperske Thevand“) var ved at sprænge Rammerne for Forhandlingerne. De, der husker ham fra hans forfriskende Deltagelse i Folketingets Forhandlinger, kan let sætte sig ind i hans Optrædeform ved saadanne Lejligheder. Mærkelig nok var *Johan Knudsen* og Professor *Birck* ikke med fra Begyndelsen. Det maa imid-

lertid skyldes Tilfældigheder. Senere under selve Dannelsen af „Det konservative Folkeparti“ var de virksomme nok.

Der var naturligtvis visse Chancepolitikere, som meldte sig og vilde være med for at „vejre“ og for at gaa med (om det gik) eller for at gaa imod (hvis Forsøget bristede) eller for at intrigere (med begge Muligheder for Øje). — Aldeles enstemmigt afviste vi saaledes den konservative „Ungdomsfører“ *Aage Kiddes* Belejring af os for at slippe ind i Kresen sammen med hans senere saa politisk berømmelige Studenterforeningskammerater. Hele denne Studentergruppe, der senere er kommen til at spille en Rolle efter 1920, havde indenfor Partiet modarbejdet den almindelige Valgret under Grundlovskampene, medens den udadtil koketterede med *vore* Standpunkter.

Efter sin Død blev Aage Kidde af sine politiske Efterladte kanoniseret som en Slags Horst Wessel — Tilfældet bekræfter den danske Reklamekonge Monterossis kendte Motto: „Reklamens Magt er underfuld —“.

I sin Tilblivelse var Det konservative Folkeparti bygget op paa faste Principper, og politisk tvetydige og andre Parasitter, som vel altid er ved Haanden, hvor Mennesker virker, var som foran beskrevet med en skrap Haand holdt tilbage. Forsaavidt var det nye Partis Start og dets politiske Grundvold tilsyneladende i Orden.

Men ak, — hvor længe var Adam i Paradis?

Blandt de Vanskeligheder, vi havde haft at kæmpe med, var der særlig to, som jeg vil fremhæve.

Fra de Frikonservative og de Gammel-Moderates Side ønskede man at blive af med *Piper* og *Ellinger* som Forgrundsfigurer i det nye Parti: Skønt dette Ønske særlig for den førstes Vedkommende i Sandhed ikke stod mig fjernt, mente jeg ikke, det var politisk muligt at realisere det. Det kom under Forhandlingerne i „Hotel Cosmopolite“s Hjørneværelse til ligefrem ubehagelige Scener m. H. t. Spørgsmaalet *Piper*. Han var selv til Stede og paahørte altsaa det meste. Tilslidst maatte jeg insistere paa, at dette Krav om hans Fjernelse skulde falde. *Piper* var trods alt et Samlings-

navn for mange moderat-konservative Landboere, der i hans uforstyrrelige Ro og Fremtrædeform aflæste sindig Overvejelse. Jeg turde ikke se bort herfra.

En anden Vanskelighed var Forholdet til *Landbrugsinteresserne*, hvor de Frikonservative, de Gammel-Moderate og jeg krævede den yderste Hensyntagen. Betegnende er det, at man altsaa ogsaa i fordomsfrie konservative Krese som dem, der samledes til disse Møder, skulde træffe Mangel paa Forstaaelse af vort Lands bærende Erhverv. Men saaledes var det altsaa. Til sidst maatte jeg sammenkalde den københavnske Gruppe af Forhandlere til et særligt Møde og dør ligefrem sætte min Person ind paa, at Landbrugsinteresserne blev et væsentligt Punkt indenfor det nye Partis Program og i dets fremtidige Arbejde.

Jeg kunde maaske af disse erhvervs-politiske Vanskeligheder allerede ved Starten have draget visse videregaaende Slutninger om de Vanskeligheder, som senere skulde melde sig og ødelægge Arbejdet for mig og mine nærmeste.

Redaktør *Koppel* har engang i „Politiken“, hvor han anmeldte min Bog „Et Opgør“, i hvilken jeg redegjorde for Sprængningen af „Det konservative Folkeparti“ 1920, skrevet, at jeg trods de politiske Egenskaber, han tillagde mig, havde været „en Fantast“ eller „en Naiv“.

Heroverfor maa jeg forsvare mig med, at jeg stod omgivet af en Kres af Frikonservative, Gammel-Moderate og *alt*, hvad der var af moderat-konservativ Støbning indenfor det gamle Partis Landboere, naar lige undtages den ganske lille *L. Dinesenske* Klike af Intriganter, der i Sammenhængen ikke havde og heller ikke senere fik nogen Betydning.

Gaa ud fra, at alle disse Faktorer vilde svigte og ende i en Omarmning af den industrielle Fløj og blive et Revir for politiserende Studenterforeningspolitikere kunde jeg dog ikke. Ligeledes maatte det ligge fjernt at tænke sig, at den gammel-moderate Gruppe endda efter kort Tids Forløb skulde melde sig som allieret med det yderliggaaende „Vort Land“ske Hold, hvad som nævnt alligevel blev Tilfældet.

Endelig kunde jeg vel heller ikke forudsætte, at Godsejer *Rottbøll* vilde træde i Modsætningsforhold til det nye Parti 1917 ved at blive som Kontrolminister i skarp Front mod Partiets Beslutning og derved (som jeg andet Sted har beskrevet) bogstavelig *sprængte* den landbovenlige Fløjs Indflydelse og Position.

Men jeg erkender, at jeg, som alt senere formede sig, kunde have vist større Skepsis. Begivenhedernes Gang gav mig ikke Ret. Men jeg mener den Dag i Dag, at jeg havde mine gode Grunde til at handle, som jeg gjorde, og at jeg har taget alle Konsekvenser af den Skæbne, der blev min Politik og min Persons indenfor det Parti, jeg skabte, men som svigtede sine Ideer.

Partier har altid staaet for mig som Redskaber til at føre frem de Krav, som man slutter sig til, og som skal formes i de vekslende Tider. For saa vidt geraadede jeg ikke udi nogen større Forvirring, fordi Vejen ved Folkepartiets Transformation blev mig spærret indenfor dette Parti. Der vil altid være andre Parti-Redskaber at bruge — denne Læresætning er sikkert den eneste rigtige for Politikere, som har noget paa Hjerte, og som ikke — af forskellige Grunde — forstikker sig i det politiske Livs ydre Former. Selv dette: ved Lejlighed at komme til at staa alene bør efter min Erfaring ikke afskrække.

Skønt jeg med Sandhed og uden paa nogen Maade at ville prale kan sige, at jeg aldrig har brudt mit Livs politiske Grundlinie, har jeg maattet høre fra forskellige Hold adskilligt for at have „skiftet“. Ogsaa sligt bør man tage med Humør, bl. a. fordi der vel egenlig ikke er noget attraaværdig ved at tilhøre de *partipolitiske Pølemuslingers* Kres, der ikke ved noget bedre end at „tilhøre Partiet“ uden Hensyn til, *hvad* samme Parti i Udviklingen kommer til at repræsentere.

Endelig er der vel ikke nogen aandelig eller moralsk Forpligtelse til ikke at skifte Mening. Snarere kan det siges, at de fleste af dem, som er bleven staaende, næppe har besiddet nogen Evne til Aandsudfoldelse, selv om man ikke vil gaa saa langt, som Valbykresens tidligere radikale Folketingsmand Dr. phil. *Oscar Hansen*, der i en Samtale med mig

engang sagde: „Man maa jo være Idiot, om man har en eneste af de Meninger tilbage, som man havde, da man var 18 Aar.“

Og saa maa man trøste sig med, at det sidste Ord aldrig bliver sagt i Politik.

To selvstændige og betydelige Mænd indenfor dansk konservativ Taktik i 90erne og Begyndelsen af dette Aarhundrede, fortjener at nævnes i Forbindelse med det *forberedende* Arbejde for det konservative Folkepartis Dannelse. Det er Redaktørerne *Chr. Jensen*, „Slagelse-Posten“ (den senere Direktør for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse), og *Chr. Reventlow*, der en Tid var Folketingsmand for Maribokresen. Paa det forfatningsmæssige Omraade øvede *Chr. Jensen* en betydelig Indflydelse ved sit Krav om, at Venstre skulde til i Aarene efter det storpolitiske Forlig af 1894. Paa bredere Front kæmpede *Chr. Reventlow* for Opløsningen af de gamle Partier og for en Midtsamling ud fra Forstaaelse af de moderate Venstreelementer.

Heller ikke dette Arbejde blev kronet med Held, saaledes gik det jo alle Bestræbelser for at komme bort fra det Estrupske Højre.

Men nogen Tilbøjelighed til at midtsamle de konservative Kræfter, som fra forskellig Side virkede mod samme Maal havde disse to stærkt formede Enspændernaturer ikke. De og vi andre kom aldrig til at trække for lige Hammel. De var forlængst traadt ud af aktiv Politik, da vi andre satte ind med de her omtalte *Forberedelser* til Folkepartiets Dannelse.

Men de øvede i samme Formaals Tjeneste en ikke ubetydelig Indsats til Skabelsen af en Modstand mod det gamle System — i fjern Afstand fra den *Lars Dinesenske* Korridorpolitik efter visse kværulerende Rigsdags-Linier, der var saa golde, at jeg ofte har gjort mig det Spørgsmaal, om han overhovedet efter Forliget 94 havde noget egentlig Maal.

I hans hensigtsløse Modstand mod Bestræbelserne for at skabe 1915-Forfatningen ser jeg en Bekræftelse paa denne min Opfattelses Rigtighed.

Bonde og Borger.

Til Forstaaelse af min Indsats for Skabelsen af det konservative Folkeparti — og min senere Overgang til Venstredemokratiet — vil jeg her fremsætte en Redegørelse for den *politiske Tanke*, der mit Liv igennem har været den røde Traad i alt, hvad jeg har foretaget mig i dansk Politik.

Ved min Landsbyoprindelse og ifølge et politisk Instinkt har det centrale i min offentlige Gerning været Bestræbelser for at hævde *Middelstandselementet* i dansk Folkeliv socialt, økonomisk og politisk. Jeg har i hele min politiske Gerning krævet Respekt for den danske Bondes Indsats og folkelige Kultur. Jeg har alle Dage vendt mig mod dem, som agtede Bonden ringe. Paa det skarpeste har jeg, saalænge jeg tilhørte Partiet, angrebet Bondens Fjender indenfor dansk Konservatisme. Men samtidig har jeg krævet Samarbejde mellem Bonde og Borger. Trækkende til hver sin Side vil ingen af dem faa Indflydelse eller Magt.

Jeg tilstaar for mit eget Vedkommende, at jeg tillige har arbejdet for Forstaaelse videre ud mellem Bonde og Borger paa den ene Side og Haandens Arbejdere paa den anden — det, jeg sammenlagt vil kalde *Jævnfolket* i Danmark.

Jeg vilde lyve, hvis jeg paastod, at dette blev mig en let, endsige en succesbetonet Bestræbelse! Men jeg har dog kunnet leve et Liv paa denne min politiske Lidenskab — hvilket altid er noget.

Jeg talte ved Lejlighed med Professor *Birck* om det mærkeligt vanskelige ved at faa Midtsamling skabt her i Landet gennem Mellemlagenes Selvhævdelse.

Han svarede: „Det er, fordi Mellestanden ikke kan staa paa egne Ben. Gaar en Købstads-Middelstandsmand med Trækvogn, vil han helde sig til Stauning. Har han saa meget Forretning, at han kender til at gaa med Smoking, vil han støtte sig til Overklassen. Gaa sammen lige ud kan de ikke! Naar jeg traf Middelstandens Repræsentanter i Krigens Dage *udenfor* „Den overordentlige Kommission“ og talte med dem,

var vi næsten altid enige. Men kom de *indenfor* Døren, gav de altid Industrihøvdingen Alexander Foss Ret og mig Uret.“

Videre sagde Birck:

„De skal ikke tro paa det rationelle i Folks Afstemning. Da jeg havde en Ejendom i Ryesgade (i København), tog jeg rimelig Leje, og da Ejendommen gav mig et pænt Overskud, fritog jeg Lejerne for at betale Leje hver Marts Maaned. Senere købte Socialdemokraten, Ingeniør *Rump*, Ejendommen, og saa fik Piben unægtelig en anden Lyd for Lejerne. En Dag, jeg kom ud og saa' til mine gamle Lejere og hørte deres Klager, spurgte jeg dem, hvilken politisk Slutning de drog af denne deres ændrede sociale Situation — hvor stemmer I? „Paa Socialdemokratiet,“ lød Svaret.

Saaledes slutter Vælgere ofte omvendt, og det bør en erfaren Politiker regne med.“

Disse beske Bemærkninger har et videre Sigte langt ind over de *Personligheder*, man har truffet indenfor det offentlige Liv.

I den danske Bondestand var der *Politik* under dens Op-march mod Magtovertagelsen ved Systemskiftet 1901. Men siden Perioden 1901 til omkring 1909—10 — i hvilken der ogsaa viste sig Svagheds- og Splittelsestegn, gik det for Bondestanden politisk nedad — bortset fra den korte Op-blussen omkring 1920-Tallet. I det seneste Decennium har heller ikke den danske Bondestand vist Evne til politisk Sammenhold. Denne Svaghed er med haard og skaanselsløs Haand blevet udnyttet af Magthaverne og de industrielle Erhvervsgrupper, som gennem Socialdemokratiet og de Konservative har samlet sig paa en økonomisk Fællesfront.

Indenfor Byernes Middelstand har der *aldrig* været *Politik*. Det er i saa Henseende for den store Erhvervsgruppe gaaet paa bedste Beskub. Den har ikke alene savnet politisk Sans — uden hvilken intet gaar i et parlamentarisk styret Land —, men den har paa ethvert Hold savnet samlende Personligheder. Forsøget med Erhvervspartiet (1917—23) mislykkedes. Jeg vil her oplyse, at de væsentligste Dele af Erhvervs-partiets Program var en Afskrift af en erhvervspolitisk Af-

handling om Middelstanden, som jeg — stærkt udnyttende Dr. Arnold Fraenkels Viden — udarbejdede omkring 1916—17, og som jeg bl. a. forelagde min daværende Partifælle, den senere Erhvervspolitiker Lauritz Jensen. Betegnende blev dette Program væsentlig vendt mod dets Ophavsmand(!) og mod den smaaborgerlige og landbovenlige Gruppe indenfor Det konservative Folkeparti(!). Forsøget efter 1920 paa at forene de Udtraadte af Folkepartiet, Erhvervspartiets Rester og Dr. Bircks „Centrum“ bristede paa Grund af Personernes indbyrdes Rivaliseringer. Det var den rene Ynk.

Efter det Indblik, jeg ved denne Lejlighed fik i dansk Middelstandsmentalitet, naar det gælder det offentlige Liv, har det staaet mig klart, at Mellemlagene ikke egnede sig som Stødtropper. Senere Erfaringer har vist mig, at der heri ikke er sket nogen Ændring til det bedre.

Der er mange gode og velmenende Kræfter indenfor den danske Middelstand, med hvilke jeg har haft Glæde af at samarbejde paa rent økonomiske og sociale Omraader. Her vil jeg nævne min mangeaarige Virksomhed indenfor Købmændsbanken, som det lykkedes mig ved et skarpt Indhug 1934 at frigøre for en Højfinansgruppes Indflydelse. Mange gode og forstaaende Kræfter skyldes Tak for, at det dengang lykkedes den lille David at fælde den store Goliath. Denne Frigørelses-Kamp for en smaaborgerlig Bank-Interesse blev forøvrigt dengang fulgt med stor Interesse indenfor Finansverdenen, fra hvilken flere prominente Personligheder, der forstod det berettigede i, at Middelstandsbanken kom til at staa paa egne Ben, overfor mig ytrede deres Tilfredshed med Resultatet af denne Kamp i det stille — saa helt udenfor det offentlige Apparat.

Iøvrigt bør nævnes og med Ære fremhæves den Kamp, Urtekræmmer *Aubeck* gennemførte i 90'ernes Midte for at rejse Datidens københavnske Middelstand — han solgte sin Forretning (paa Hjørnet af Bredgade og Toldbodvej) og kastede sig med sin Ildhu ind for sine Standsfællers sociale og økonomiske Interesse, ladende haant om sin egen Økonomi. Han rejste Dagbladet „Tiden“ under *Johannes Dams* talent-

fulde Redaktion og var Medkæmper i Bestræbelserne for at underbygge Datidens Middelstandsbank: „Detailhandlerbanken“, der imidlertid blev draget med ned af det Bankkrak, som i Begyndelsen af Aarhundredet udslættede en Række mindre københavnske Banker. Bortset fra en Række utvivlsomme Letsindigheder fra disse Bankers egen Side var Højfinansens bankmæssige Organisatorer heller ikke uvirksomme m. H. t. at gøre Bankkrakket saa grundigt og omfattende som muligt.

Ogsaa disse for den københavnske Middelstand saa alvorlige Begivenheder viser denne Samfundsklasses Mangel paa Evne til at huske, hvor den havde sine Fjender og Venner — i stort Tal slutter den sig til dem for oven, som førte Slaget mod den.

Urtekræmmer *Aubeck* var iøvrigt den senere kendte Provsredaktør og Landstingsmand.

Med en saa vigende Middelstandsgruppe indenfor Købstadserhvervet er det selvfølgelig umuligt at danne en Land og By omfattende Middelstandsblok. Elasticitet og Forstaaelse af erhvervsmæssige Hensyn baade overfor Landbrugets og Bynæringens Interesser har forøvrigt været savnet paa *begge* Hold. Min politiske Kongstanke: en Samling af Borger og Bonde — taget i *videste* Forstand — paa demokratisk Grund maatte under saadanne Omstændigheder lide Skibbrud.

Mit Haab er, at det alligevel engang i Fremtiden maa lykkes at samle disse betydende Erhvervsgrupper — ikke alene for deres egen Skyld, men ogsaa for Folkets og Landets Skyld, saasandt et demokratisk styret Land ikke er tjent med, at Middelstanden trampes ned, og saasandt Historien viser, at de Perioder, hvor Mellemlagene trænges tilbage eller udslættes, er onde for hele Samfundslivet.

Her har *den danske Bonde* og *den danske Borger* en Fremtidspgave af fundamental Betydning at løse.

Min Overgang til Venstre.

Det var ud fra det politiske Grundsyn, som jeg i sidste Afsnit har fremstillet, jeg efter Vedtagelsen af 1915-Forfatningen foreslog Dannelsen af „Det konservative Folkeparti“. Jeg ønskede, at det nye Parti skulde hedde „Folkepartiet“. Ved et Kompromis fik Partiet i sit Navn indflettet Ordet „konservativ“. Der ligger ingen Vægt paa senere „Betretninger“ om, at der var flere eller andre Fædre til Navnet.

Partiets politiske Program skrev jeg efter forudgaaende Forhandlinger med Dr. *Arnold Fraenkel* og Professor *Birck*. Ogsaa deri fik den „stærkere“ Retning indføjet nogle Ændringer, særlig var den iøvrigt retsindige Landstingsmand *Godskesen* ivrig i saa Henseende. Hovedkampen stod om det Krav, vi fra vor Side stillede om, at Partiet meldte sig til Tjeneste fuldt og helt paa den almindelige Valgrets Grund, et Krav, som sejrede.

Fra Partiets Oprindelse og til 1918 fulgte det denne Retningslinie, *stærkt hævde Middelstandsinteresserne i Land- og Bynæringen.*

Først i 1918 satte *Alexander Foss* ind med sin Industri-kurs, som hurtigt fik Tilslutning i større og større Krese af Partiet. Disse Krese var for de mere værdifuldes vedkommende Gammel-Konservative, som fornam, at her sang den gamle Skræp paany mod Bønder, Spækhøkere og andre mindre Butiksfolk. Til denne Retning sluttede sig saa de mindre værdifulde: Snobberne og de, der elsker at optræde i Læ af de Store.

Hvad konservative Landmænd i de Aar maatte finde sig i af anti-agrariske Udfald i Partimøderne trodser enhver Beskrivelse. For mig, der hævdede Landbrugets Interesser, var dette en ligefrem Forsmædelse.

Men det gik altsaa for *Alexander Foss*, og snart var den Gruppe, jeg tilhørte, reduceret til et ugleset Mindretal.

Saa kom Begivenhederne 1920, der ganske slog Benene bort under os, som stod paa Folkepartiets Grundprincipper.

Til Ubegribelighederne hørte, at de Gammel-Moderate indenfor Venstre, som havde sluttet sig til vort Parti, hurtigt bevægede sig over paa den yderliggaaende, stærkt nationalistiske Fløj — Flensborgbevægelsen og alt det andet. En af disse moderate Venstremænd, den ellers velmenende Overretssagfører *Just-Lund*, blev paa et af det nye Partis første Landsraadmøder Ordfører for at bevare det yderliggaaende Højreblad „Vort Land“ indenfor Partiet!

Under saadanne Omstændigheder var Slaget hurtigt tabt.

Efter at have modtaget mit Genvalg paa Lolland-Falster ved Julivalget 1920 traadte jeg ud af Partiet, skønt mit Partis Organisationer i de Valgkrese, jeg repræsenterede, saa godt som enstemmigt opfordrede mig til at blive og se Tiden an.

Efter dette indtog jeg i alt væsenligt en afventende Holdning overfor dansk *Partipolitik*. I 1926 opfordrede Redaktør *Schiøtz Christensen*, „Aalborg Stiftstidende“, mig til at skrive i Bladet som fast og uafhængig politisk Medarbejder. Det gjorde jeg, indtil Bladets og mine politiske Veje skiltes. Jeg kunde ikke fravige min Opfattelse af, at *Venstrevejen* maatte følges.

1930—31 modtog jeg Opfordring fra Venstre om, „at efterprøve, hvorvidt Partiets Hovedstadsblad „Morgenbladet“ kunde holdes gaaende“. Redaktørstillingen og Administrationen overtog jeg, forøvrigt verderlagsfrit, men paa tre politiske Betingelser.

Jeg forbeholdt mig Ret til at arbejde paa Gennemførelsen af „den lille Militærordning“. Jeg vilde søge at gennemføre en Trustlov (Regulering af Truster og Monopoler). Og jeg vilde arbejde for en københavnsk Huslejelov, der under lige- ligt Hensyn til berettigede Ejer- og Lejerinteresser skabte Betingelser for en Afvikling af denne Lovgivning, forsaavidt normale Tider indtraadte.

Partiet bandt sig ikke til at følge mig paa disse Omraader, men jeg fik i saa Henseende Handlefrihed, ligesom jeg traadte i Forhandling med Rigsdagspartiet om disse Lovgivningsanliggender. Venstre optraadte her yderst loyalt overfor mig. Under et infernalsk Spektakel fra fanatiske

Grundejerkrese og under idelige Angreb fra politiske Sider gik Partiet med til at vedtage den af mig foreslaaede og paa et Hovedpunkt redigerede Huslejelov, ligesom det stemte for en Trustlov og en vis Reduktion i Militærudgifterne.

Her vil jeg fremhæve den Loyalitet, med hvilken tidligere Trafikminister *Slebsager* samarbejdede med mig — i en ingenlunde let Situation — for Skabelsen af Huslejeloven.

Jeg mente paa Grund af min Frygt for nedadgaende Konjunkturer i Forretningslivet ikke at turde tilraade en Fortsættelse af „Morgenbladet“. Oktober Kvartal havde i en normal Drift givet Balance, og udelukket var det ikke, at Bladet kunde være holdt i Live med smaa Tab. Men svigtede, som jeg frygtede, Annoncemarkedet, vilde Tabene let blive store. Jeg maa her anføre den Offervilje og Forstaaelse, som Landstingsmand Konsul *Villemoes*, Esbjerg, viste.

Blandt Bladets Medarbejdere taltes i min Tid *Louis Levy* og *P. A. Rosenberg*. Da jeg offentliggjorde Viceadmiral *Rechnitzers* Forsvarsplan, der i længere Tid havde staaet som et Mysterium for den politiske Offentlighed, var det ikke til Behag for alle Venstrekrese, men Artikelserien vakte Opsigt og Diskussion — dansk Politik blev „et Mysterium“ mindre!

Efter dette kom saa Opfordringen fra Langeland og flere Sider i Venstres Ledelse til mig om at blive Venstres Kandidat paa Øen mod Dr. Munch.

Motiveringen var ordret denne: Vi lægger Vægt paa, at en politisk Debattør som De tager denne udsatte Kampstilling. Det maa dog kildre Deres Forfængelighed, at vi vil have netop Dem til at løse denne Opgave. Den skal De jo endda løse ovre paa Deres elskede Langeland. Og endelig indestaar vi Dem for, at De ikke løber den af Dem frygtede Risiko at blive valgt.

Saa slog jeg til, og siden da har jeg været Dr. Munchs Modkandidat under til Tider bevægede, men altid interessante Valgkampaner, hvor jeg mod mig har haft foruden Dr. M. hele det radikale Hovedorkester ved de Vælgermøder, hvor

min Modkandidat paa Grund af Optagethed andre Steder ikke kunde traktere sit Instrument.

Til dette er saa kommen min Overtagelse af det politiske og administrative ved Øens gamle Venstreblad „Langelands Avis“, der til min Glæde i disse Aar har haft en meget smuk Fremgang.

Jeg betragter min Tilslutning til Venstre som en naturlig Konsekvens af hele min Politik, der i sit økonomiske og erhvervsmæssige Væsen har været *paa Linie* med, hvad jeg vil benævne: *Venstredemokratiet*. Jeg hævder, som jeg altid har hævdet, min egen Opfattelse af mange Spørgsmaal. Men jeg har stadig erkendt, at den politiske Gerning øves i og gennem *Partier*, til hvilke man slutter sig efter de store Linier og paa Grundlag af Tidens Spørgsmaal. Skifter det politiske Sceneri, og ændres de politiske Spørgsmaal, der staar paa Dagsordenen, saa har *en selvstændig Politiker* efter min Mening Pligt til i Respekt for sin Overbevisning at tage Konsekvenserne. Politiske Vanedyr — Pælemuslingerne — og Partiklæbere er mig en Vederstyggelighed, hvor de saa findes, og de findes alle Vegne.

I de nu mere end 14 Aar, jeg har udført mit Arbejde i Venstre, har man mødt mig med Forstaaelse og Loyalitet, ogsaa hvor jeg satte ind med Meninger, der ikke altid har været kanoniserede paa Bjærget. Jeg nævner her *Brugsforeningsbeskatningen* og i det hele taget Forholdet til de næringsdrivende Mellemklasser.

Det har ikke gjort noget Skaar, at jeg har taget Sæde ved Siden af Folk, med hvem jeg i Fortiden har krydset skarpe Klinger. En enkelt af dem, tidligere Redaktør af „Aalborg Amtstidende“ *Jordan*, ivrede offentligt mod, at Venstre akcepterede mig. I en forøvrigt fortræffelig polemisk Artikel i sit Blad beskrev han mig i lange Spalter som „*Baglerbispen*“ — nu er *han* ude af Partiet, medens *jeg* stadig sidder i Partiets Bispegaard!

Saaledes leger ogsaa det politiske Liv ofte Kispus med Menneskenes Børn.

Blandt de Fører-Skikkelser, jeg har mødt i Venstre, vil jeg sluttelig nævne to, som jeg i en Aarrække har haft nærmere Berøring med under min Virksomhed indenfor Partiet.

M a d s e n - M y g d a l .

Det siges om ham, at han i sin Politik har været ensidig og stejl. For mig er disse Egenskaber hos en Politiker i en tilspidset Brydningstid slet ikke daarlige Egenskaber. Der er heri Linie og Karakter.

Som Madsen-Mygdals Skikkelse paa een Gang er hærdebred og gran-høj, er hans Forhold til Mennesker retlinet, ærlig og trofast — Egenskaber, jeg har haft Lejlighed til at vurdere ogsaa i personlige Forhold. En Mand uden Krogveje — *forsaavidt* af samme Støbning som *Stauning*.

Helt ved Siden af har Skæbnen altsaa ikke ført disse to Skikkelser op mod hinanden, parate til at tage Basketag uden Pardon. Ogsaa Staunings sonore Stemme og Madsen-Mygdals jysk-betonede Malmrøst ligger paa samme Bølgelængde.

Det egentlige parlamentariske Apparat er næppe Madsen-Mygdal til Behag. Han er sine Meningers og sine Beslutningers Mand uden Omsvøbsdepartementer — grumme hurtig baade i Meninger og Beslutninger. Dette giver noget impulsivt, som forklarer, hvad man har sagt baade om det ensidige og det stejle hos ham. Maaske disse Egenskaber gør ham stærkest i de store Rum, hvor hans Skikkelse fylder, og hvor hans Væsen og Stemningsbetoning forener sig i en Paavirkning af Sindene. Her er hans Egenskaber, skabt fra Naturens Haand, saa langt ud over det almindelige — ikke alene i vore Dage, men ogsaa, naar vi lader Blikket gaa tilbage til de foregaaende Generationer. Han besidder ikke *C. Bergs* eller sin Fader Statsrevisor *Madsen-Mygdals* Fordybelsesevne i rigsdagspolitiske Materier. Men i Folkemødets Kunst og frugtbare Skaberevne hæver han sig højere end disse. Hans „eneste Tale“ om den økonomiske Tilpasning — Udgifternes Tilpasning efter Indtægterne — har

han hamret ind i vide Krese. Det er sket paa *gammel-liberal* Grund, derved fjernt fra det Ordnings-, Organisations- og Kontingenteringssystem, som er bleven vor Tids Alfa og Omega, men ogsaa dens *Mareridt*. Derfor er han bleven et Kampsignal mod en Tidsaad.

Han ønsker ikke at deltage i Vælgermøde-Diskussionerne, Englænderen som han er i dansk Venstrepolitik. Han slaar sin Talerstol op og lader Folket fylke sig om den. Og naar han saa overfor dette lyttende Folk hæver sin Skikkelse og forkynder sin Lære, den eneste Lære — den, Cato i sit FormaaIs Tjeneste forkyndte —, saa er det, som en Fane folder sig ud.

Dr. Krag.

Et Modstykke til Madsen-Mygdal er Dr. Krag som Politiker og Lovgiver. Ingen lyrisk Streng toner i *hans* offentlige Færd. Han har Akademikerens Evne til at tage Tingen, som den nu skal tages — det lovgivningstekniske har hans Hovedinteresse. Her er han Mesteren fremfor nogen i de sidste 20 Aars Rigsdagspolitik. Blandt de mange Lovgivere, jeg har mødt paa min Vej, er der paa dette Omraade ingen, som naar ham til Knæene. I dansk Lovgivning en Ener.

Giv ham en Opgave; lad den være et større Lovgivningskompleks, som har bragt Sveden frem paa Panden af ministerielle Embedsmænd, der har skullet tumle med det; bed ham i Løbet af et *Par Nætter* gøre dette Stykke Arbejde færdigt, pille det fra hinanden og give en ny Løsning: man vil da den 3. Dag derpaa lidt op ad Dagen (Morgenmand er han ikke) se ham med en beskreven Papirmasse lidt tungt træde ind i Partiværelset paa Christiansborg og i lange Sætningsperioder, hvis Udstrækning ingenlunde hindrer ham i at holde Traaden, udrede Problemerne for de forsamlede Partifæller ved en Række Forslag, afpassede efter Behovet.

En saadan Politiker bevæger sig i Afstand fra den folkelige Side ved det politiske Arbejde. Han vil med et køligt Smil iagttage den højt svungne Ideologi og ligesom afvær-

gende anbringe den i et Hjørne. Han staar ogsaa i den Henseende en politisk Type som Madsen-Mygdal fjern. Men begge har de Egenskaber, som den politiske Gerning ikke kan undvære, men som det paa den anden Side ikke i noget Parti er let at bringe til gnidningsløst Samarbejde.

Dr. Krags Triumfer træffer man derfor fortrinsvis paa Rigsdagen. I Debatten der slaar han en proper Næve. Ingen Sentimentaliteter! Vel forberedt og godt trænet tager han det ene Forhindringsløb efter det andet. Skifter i Synspunkter tages kun som en ændret Opgave-Opstilling. Og i Udvalgene fejrer hans Viden og opfindsomme Opgave-Løsning ligefrem Orgier af Triumfer.

Han staar for mig som *den politiske Ingeniør*. I dennes Gerning kan der jo, som vi i vore Dage har god Lejlighed til at iagttage, være en god Del *Broarbejde*, der heller ikke ligger Krag fjernt. Bag det utilnærmelige i hans Væsen og Polemik ligger der maaske endda et Overmaal af Elasticitet og Opportunisme.

Men Vælgerne ser ikke dette Arbejde, og de staar det vel i Virkeligheden fjernt. Derved er Dr. Krag i Modsætning til Madsen-Mygdal bleven i Forhold til Folket en Afstandskikkelse — en Sfinks.

Andre Skikkelser.

Gennem disse Aar har jeg haft Samarbejde med en Række Rigsdagspolitikere af Venstre.

Min gamle Ven, *Jens Vanggaard*, har jeg haft den nøjeste Føling med siden hans sejrige Indtog i Rigsdagen 1910, hvor han slog den gamle forstokkede Bjørnbakker *Jungersen* paa Torvet i Hjørring.

Han besidder en grundig historisk Viden og en *rodfastet* national Indstilling, paa hvilken han aldrig har lagt Skjul. Hvor ofte har han ikke grædt over min Uforbederlighed, naar det gjaldt Militærsagen og Grænsedragningen mellem Tyskland og Danmark!

Paa alle andre Punkter har vi haft samme Syn — saaledes i Forberedelserne til Gennemførelsen af 1915-Forfatningen.

Nær har jeg gennem mange Aar staaet den kundskabsrige, i sit Væsen og sin Optrædeform tilknappe og usnobbede Folketingsmand *Duborg* — vel nok den bedste landbrugsøkonomiske Ordfører i den danske Rigsdag, vederkvægende fri for overflødig Snak og Dikkedarer.

Under Udarbejdelsen af disse Erindringer indtraf det for mig saa sørgelige Budskab, at *Duborg* er gaaet bort. Han var for mig et Skoleeksempel paa, hvorledes det offentlige forsømmer at give Personer af Format baade i Viden og i Karakter de Pladser, som de havde Krav paa at faa, altsaa et af de ikke faa Eksempler paa Aarsagerne til det politiske Livs Forfald.

Folketingsmand *Brorsen* er en af dansk Politiks rene Skikkelser, i hvis Selskab man er tryk, og som tager en kompliceret Tidsperiode som vor med megen Bekymring for, at noget for Land og Rige betydningsfuldt skal bortødes i Partikampen. Han har et heftigt Temperament, der kan sprudle Projektiler ud til alle Sider ved en hurtig Igangsætning af Maskingeværet.

Derefter vil jeg nævne blandt dem, jeg har haft Udbytte af at drøfte Politik med, den oprindelige Bondeskikkelse og uforstyrrelige Iagttager af politiske Foreteelser, Folketingsmand *Knud Kristensen*. Han er en selvstændig filosoferende Natur, der ikke gaar i nogen andens Sko. Ogsaa i ham er der Slagkraft, naar Aanden kommer over ham. At *baase* ham — for at tale et agrarisk Sprog, jeg véd, han vil forstaa — er ingen nidkær og disciplineret Partiledelse givet.

Foruden disse har jeg særlig haft Forbindelse med den unge politisk og taktisk interesserede *Erik Eriksen* — min gode Ven den talentfulde, altfor tidligt bortdragne Redaktør *I. A. Hansens* Svigersøn.

Han har den Slagkraft i sin Polemik, der er ved at gaa ud af dansk Politik, som i det Kapitel og paa anden Maade synes mig at blive mere og mere *nivellerende*.

Jeg kunde nævne andre i Partiets Rigsdagsgruppe; men her har jeg kun villet fremhæve dem, jeg har haft og har særlig Forbindelse med, og med hvem jeg har haft Udbytte af at drøfte politiske Emner gennem en længere Aarrække.

Repræsentative Gevækster.

Jeg er og har alle Dage været en *uforbederlig* Tilhænger af Parlamentarismen. Denne hviler paa Rigsdag, Kommunalraad, Presse og Organisation. Det er nødvendigt at forudskikke dette, naar jeg i det efterfølgende omtaler min paa talrige Erfaringer et langt Liv igennem erhvervede Skepsis overfor Opløbet til de repræsentative Pladser.

Jeg har i Følge min politiske Virksomhed været Medlem af, Bestyrelsesmedlem i og ikke sjældent Formand for Organisationer. Jeg har til mine politiske Formaal ogsaa brugt Organisationer og maattet tage Kampen op indenfor disse. Men Foreningslivet har været mig imod. Jeg indvilligede — trods megen Modstand — ogsaa i at indtræde i Københavns Borgerrepræsentation (1917) og i Folketinget (1918).

Men jeg kan sige, at jeg længe vægrede mig ved at modtage de to sidste Stillinger. Aarsagen til, at jeg sluttelig sagde Ja, var den, at mine politiske Venner bestemt forlangte, at jeg gik ind paa det som Følge af mit Initiativ til det konservative Folkepartis Dannelse og min ledende Stilling indenfor Partiet i Aarene 1915 til 1918.

Jeg indvendte, at jeg vilde blive svækket ved at modtage Folketingsmandatet. Derved vilde jeg blive afhængig af et tilfældigt Flertal indenfor det højst uensartede Parti; jeg vilde miste min Slagkraft som uafhængig Bladmand og Politiker.

I dette mit Syn fik jeg *bittert Ret*. I Løbet af kort Tid blev, gennem Modsætningen indenfor Rigsdagsgruppen, alt det ødelagt, som jeg politisk havde rejst, og jeg fik tillige Bekræftelse paa, at en Bladmand ikke er velset mellem

Ombudsmænd, ligesom han ved sin „Ophøjelse“ ikke faar nogen „god Presseloge“ i Rigsdagen.

Til alt Held lykkedes det mig dog at hindre, at jeg blev valgt til den konservative Folketingsgruppes Formand, hvad en Række betydelige Gruppefæller arbejdede paa, at jeg skulde være.

Men først og fremmest har jeg hele mit Liv staaet daarligt til det repræsentative og dette til mig. Jeg hadede hele dette Opløb af Ærgerrigheder og Intrigemagere, som med spidse Albuer og bredlabbede Fødder ustandselig tog Opstilling ved de Trapper, som fører opad. Og hvad er det saa for Folk, som i Trængselen omkring disse Trapper faar sig skubbet frem? Se blot over Hærskaren — Undtagelser er der naturligvis og heldigvis, men taget i al Almindelighed! Smaa Hoveder og nævenyttige Sammenløbere marscherer frem i en Kamarilla, som fordeler, gennem et gensidigt Forsikringssystem, Tillidshvervene og holder de generende Talenter ude. Gennem sindrige Omgrupperinger og ved en i Korridorerne udpønsket Tilrettelæggelse af Kup og Manøvrer udfolder der sig et „Liv“, som meget ofte savner enhver Tilknytning til Sag og Idé.

Jeg forvarer mig imod, at dette Intrigeværk er særlig fremherskende indenfor den politiske Verden. Det er det samme overalt, hvor Begæret efter repræsentative Pladser flourer og giver Raaderum for Mellemhovedernes omsigtsfulde Fordelingsbestræbelser — den ene lille Gruppe i Forhold til den anden efter Formlen: til Gentjeneste parat.

Men det parlamentariske Liv skal være agtpaagivende overfor dette af mig her fremdragne Sammenløbssystem, der undergraver og til sidst ormæder selve Parlamentarismen. Det har vi Parlamentarikere i de senere Aar haft meget alvorlige og skæbnsvangre Eksempler paa. —

Paa den anden Side erkender jeg, at dette mit Forhold til det repræsentative ogsaa har en Side, som peger paa en Brist hos mig selv, netop fordi jeg er parlamentarisk indstillet og derfor maa anerkende og bygge paa Repræsentationerne. Men saa trøster jeg mig med, at det maaske ikke er

til nogen Skade, at de enkelte, som kritisk sender deres prøvende Søgelys ind over Sammenklumpningerne, eksisterer og kan bremse i hvert Fald de værste Udvækster.

Denne Plads i den parlamentariske Urtegaard udfylder til de forskellige Tider de, der staar udenfor og derfor kan sige et selvstændigt, undertiden et forargeligt, kan hænde ogsaa et uartig Ord, netop fordi de ønsker at gøre det parlamentariske Liv *sundt*.

Men egentlig velsete bliver den Slags Folk ikke. En Trøst for dem maa det være, at man i det offentlige Liv ikke betyder stort, hvis man kun tilstræber at være velset, anerkendt eller det, man kalder anset. Og en Trøst for de parlamentariske Kreses repræsentative maa det være, at Kritiken rejses indenfor Parlamentarismens Tilhængere. — Værre er de uparlamentariske Retningers Udnyttelse af Skævhederne, som knytter sig til Kammerateriet.

Til disse sidste Krese vil jeg blot sige, at ganske de samme repræsentative Gevækster har man baade i Forgemakket til Diktaturet og indenfor dettes Tempelherrer. Forskellen er blot den, at under Diktaturet har Kritiken ikke Lov til at møde frem. Dør arbejder Gnaverne i Løndom. Det gør de ikke under Parlamentarismen.

Muntre Episoder.

Indenfor mine Oplevelser er der en Række Episoder, ved hvilke Offentligheden oftere har dvælet, og som i mere eller mindre Grad er bleven „omklædt“.

Ikke for Korrektivets Skyld, men fordi jeg mener, at de i sig selv kan have Værdi for det danske *Smil*, som i hvert Fald for Aar tilbage var en Ingrediens i det offentlige Liv, og som nu og da satte Tingene — og Personerne — paa Plads.

Jeg har været og er den Dag i Dag varm Tilhænger af de offentlige Møder, hvor Klinger krydses, og hvor Modstandere mødes med Ret til Forsvar og Angreb for Folkets Aasyn. Megen Fordærv opstaar ved partipolitisk Mærkelægning i luk-

kede Møder, først og fremmest afføder dette Fordummelse og Fanatisme indenfor de troendes Kres. Da jeg som politisk Journalist i første Linie har været *Polemikens* Mand, vil jeg selvfølgelig ikke bestride Værdien af det skrevne Ord. Men glemmes bør det ikke, at ligervis som Præsten har Ordet alene i Kirken, saaledes har Bladpolemikereren alene Ordet i det Blad, der er hans, eller i hvilket han skriver. Griber jeg i min egen Barm, vil jeg ikke med Sandhed kunne bestride, at jeg lejlighedsvis har benyttet mig af denne Magtstilling — dog vil jeg sige, at jeg mit Liv igennem altid har givet Modparten Adgang til under „Ordet er frit“ at gaa løs paa Redaktionen. Saa er der dog altid noget af en offentlig Talerstol i Spalterne.

Jeg begynder Episoderne med en Bemærkning just herom.

Da Socialdemokraterne skrev i
„Frederiksborg Amtstidende“.

For at muliggøre Skabelsen og Udbygningen af „Det konservative Folkeparti“ sikrede jeg mig — efter Udtrædelsen af „Nationaltidende“s Redaktion 1915 — „Frederiksborg Amtstidende“, der blev finansieret dels fra Amtet, dels af mine politiske Venner Landet over, bl. a. flere Gammel-Moderate indenfor det Bojsenske Venstre.

Formand for Bladets Aktieselskab blev Godsejer *Johs. Hage*, den mangleaarige konservative Repræsentant for Fredensborgkresen.

Nogen Tid efter min Overtagelse af Bladets Redaktion blev der holdt Bestyrelsesmøde.

Hage purrede med en energisk Haandbevægelse op i sit hvide Haar. Jeg forstod, at han havde noget mindre behageligt paa Hjerte. Og saa kom det:

„Sig mig, Hr. Karstensen, er De egentlig konservativ?“ spurgte han.

„Jeg havde ønsket, at Ordet var udgaaet af vort Partis Navn,“ svarede jeg.

„Jeg synes, at De fortrinsvis tager Artikler fra Socialdemokrater. Jeg havde ikke tænkt mig at være Formand for et Blad, der giver Socialdemokraterne Ordet!“ kom det skarpt.

Jeg bestred, at jeg fortrinsvis optog socialdemokratiske Indlæg. Men fastholdt, at Modstandere — uden Redaktionens Pegefinger — vilde faa Ordet i Bladets Spalter, saalænge jeg var Redaktør.

Hage gik videre: „Saa siger man mig, at der blandt Bladets Medarbejdere og Meddelere i Amtet er flere Radikale, Venstremænd og saagar i hvert Fald een Socialdemokrat. Dette kan vel ikke være rigtigt?“

„Jo, det er rigtigt!“

„Vor Herre bevares!“ svarede Hage. „Og det Blad er jeg bleven Formand for!“

„Jeg skal sige Godsejeren,“ gensvarede jeg, „at de mig anbefalede konservative Meddelere i de fleste Tilfælde ikke kan levere Nyheder. Dette gælder bl. a. Meddeleren i den nordsjællandske Kommune Græsted. Da Møllen brændte dør, stod det i Venstres og de Radikales Blade, men den brændte ikke i mit Blad. Jeg kasserede derfor den slumrende konservative Græstedmeddeler og engagerede Formanden for den lokale socialdemokratiske Forening Agent *Larsen* i Græsted (nu godt kendt fra Radioen som Oplæser i sjællandsk Dialekt). Han kan baade meddele og skrive!“

Hage rystede paa sit Hovede, og det holdt haardt at formaa ham til at fortsætte som Formand.

Men den socialdemokratiske Agent fortsatte sin Virksomhed i Bladet.

Da jeg blev baaren ud af Salen i Guldstol efter et Møde i Vordingborg 1920.

Jeg var i Foraaret 1920 af mit Parti bleven opfordret til at deltage i et offentligt Møde i Vordingborg, hvortil Erhvervspartiet havde indbudt med den umulige *Laur. Jensen* og den sympatiske *Schjær* som Talere. Fra Venstres Side var *Vagn Bro* mødt. Der var fuldt Hus i „Hotel Valdemar“s

Teatersal. De tre Herrer talte først, og saa skulde jeg tale. Men Dirigenten, en trind og kraftig Erhvervsmand ved Navn *Agerbo* nægtede mig Ordet. Dette fremkaldte stor Opstandelse i Forsamlingen. Fra alle Sider forlangte man, at jeg skulde have Lov til at tale. Uanset politiske Retninger tog Taler efter Taler Ordet for at kræve Ordets Frihed respekteret. Men nej! Erhvervspartiets Laur. Jensen havde modsat sig, at jeg fik Ordet, da jeg vilde „afsløre“ ham og angribe ham personlig — det rene Vrøvl. Men Laur. Jensen vidste, at jeg kendte ham og hans Manøvre-Kunst, og for denne min Viden vilde han ikke udsætte sig. Schjær var fortvivlet og søgte at mægle. Forgæves! Nu maatte Dirigenten under stor Tumult afbryde Mødet, hvorpaa min Partifælle Red. *Olsen*, „Vordingborg Avis“, sprang op paa den brede Forhøjning og aabnede et nyt Møde med mig som første Taler. Talerstolen, der stod paa Forhøjningen, besteg jeg og begyndte under store Ovationer: „Mine Herrer!“ Men længere kom jeg ikke. Saa tog den digre Dirigent mig bagfra og bogstavelig talt kyldede mig bort fra Talerstolen. Derpaa puffede han mig foran sig ved Hjælp af sin Mave af Sted hen mod Kanten af Forhøjningen, der vel var godt en Alen høj, saa jeg med et Spring måtte sætte ned paa Gulvet.

Dette blev Signalet til, at man stormede Forhøjningen. Man vilde smide Dirigenten ud. Og havde jeg ikke lagt mig imellem, kunde der sikkert være hændet Dirigenten det værste.

Jeg meddelte, at jeg om nogle Dage vilde indbyde til nyt offentligt Møde. Men Ophidselsen vedblev.

Forsamlingen var et bølgende Hav. Laur. Jensen og Schjær var flygtet ud.

Saa mærkede jeg pludselig, at jeg mistede Fodfæstet; 8—10 Personer havde omringet mig og løftede mig op paa deres stærke Skuldre og bar mig under Hurraraab ud af Lokalet.

Det blev en af mine mest dramatiske Vælgermøde-Oplevelser. Episoden udryddede forøvrigt paa det nærmeste Erhvervspartiet i Vordingborg.

Valgkampagne paa Ærø 1899—1901.
 („De pelagiske Æg“. — Voldtægt og Voldgift).

Nedenstaaende Beretninger omfatter nogle af mine mest politiske Ungdomserindringer, der lejlighedsvis har været omtalt bl.a. i en Kronik af *C. C. Clausen* i „Politiken“.

De formede sig saaledes:

Min Modkandidat paa Ærø (hvor jeg var opstillet ved Valget 1901) Folketingsmand *Jørg. Frederiksen*, havde sin Hyre med at behandle mig unge Menneske, der dengang var midt i 20'erne og ingenlunde nænsom i min Kampagne.

Til at drive Vælgere sammen om sig ved Hjælp af lokale Interessespørgsmaal var Frederiksen ferm. Bl. a. dyrkede han ogsaa i sine Taler Fiskernes Erhvervsinteresser.

Øens Fiskere var delt i to Grupper — den ene vilde ved Fiskeriet skaane Fiskenes Yngel, den anden ønskede ikke at tage dette Hensyn. Dette resulterede i, at Frederiksen paa den ene Ende af Øen vilde skærme Fiskeynglen, „de pelagiske Æg“ (Æggene af Havets Fisk), paa den anden Ende af Øen blæste han Hensynet til „de pelagiske Æg“ et Stykke. Dette Vælger-Fiskeri maatte jeg stoppe. Jeg gjorde det paa et Møde, hvor jeg, da Forhandlingen var ved at ebbe ud, pludselig vendte mig mod Frederiksen med disse Ord: „Der er Grænser for, hvad Jørgen Frederiksen kan byde sin Modstander ved Anvendelsen af underfundige Udtryk. Forsamlingen har hørt, at han gentagende har brugt Udtrykket „pelagisk“. Jeg opfordrer ham til paa Stedet at oversætte dette Udtryk for Forsamlingen.“ Forsamlingen blev meget opskræmt ved dette mit Spørgsmaal, der vel maatte betyde, at Frederiksen havde benyttet et uartigt Ord. Frederiksen var helt perpleks; han anede ikke, hvad „pelagisk“ betød. Da han fik Ordet, sagde han: „Selvfølgelig betyder pelagisk pelagisk. Mere er der ikke at sige om den Ting. Tror De ikke, Karstensen godt véd, hvad pelagisk betyder?“

Dette Svar beroligede naturligvis ikke de oprørte Gemytter. Jeg tog under dyb Stilhed paany Ordet: „Selvfølgelig

véd jeg, hvad pelagisk betyder, men jeg vil ikke indlade mig paa at oversætte det. Nu spørger jeg Ærøkesens Folketingsmand i Forsamlingens Paahør: hvad betyder pelagisk paa Dansk? *Tør* han ikke oversætte det eller *kan* han ikke?“

Frederiksen maatte opgive Ævred, og Forsamlingen var klar over, at jeg havde grebet ham i et grimt Udtryk.

Siden det Møde talte han ikke mere om de pelagiske Æg, og jeg turde ikke drive Spøgen videre. Men saa efter nogle Dages Forløb mødte jeg paa Marstals Gade Frederiksen, som glædestraalende skraaede over til mig, idet han sagde: „Nu véd jeg, hvad „pelagisk“ betyder.“ (Han havde i Mellemtiden spurgt Fiskerieksperten Overretsprokurator *Leth* om Ordets Betydning). Jeg maatte afværge, at han tog Sagen op paa nye Møder og derved viste, at jeg havde drevet Gæk baade med ham og med Forsamlingen. Jeg saa' da Frederiksen stift ind i Øjnene, idet jeg svarede: „Javel, Jørgen Frederiksen, men hvad kan „pelagisk“ *ogsaa* betyde?“

Det gav et Rædselens Sæt i min Modkandidat, og dermed var der for stedse lukket for hans „pelagiske“ Agitation.

Ved et andet Vælgermøde, i Vindeballe midt paa Ærø, drøftede Frederiksen og jeg Militærspørgsmaalet. Frederiksen holdt en lang Tale om, at jeg vilde have Tvistighederne mellem Nationerne afgjort ved Krigens Rædsler, hvorunder danske Kvinder vilde gaa de sønderlemmede Rester af Hæren i Møde. Dette vilde til sidst føre til, at Natuglens hæse Skrig vilde lyde over en Plet Jord, der engang havde været Danmark. I Modsætning til dette mit Standpunkt vilde han i Overensstemmelse med Demokratiets Grundsætninger og alt, hvad der var af Kultur i Menneskeheden, have Tvistighederne mellem Nationerne *afgjort ved Voldtægt*.

Det gav et Ryk i Forsamlingen, og Munterheden bredte sig. Jeg tog straks Ordet og svarede: „Det er saa sjældent, min ærede Modkandidat udtrykker et Standpunkt klart og præcist. Dette kræver naturligvis et uforbeholdent Svar fra mig. Jeg vil derfor sige, at jeg er en afgjort og principiel

Modstander af den Metode, han bragte i Forslag m. H. t. Afgørelsen af Tvistighederne mellem Nationerne.“

Muntherheden voksede nu videre i Forsamlingen, og Frederiksen opfattede dette som Udtryk for, at jeg var kommen for Skade ved min Udtalelse at tage blank Afstand fra Voldgiftstanken. Han tog Ordet paany, idet han med Tordenrøst raabte ud over Salen: „Dette er meget opsigtvækkende! Karstensen har i Dag uden Forbehold taget Afstand fra *den store Voldtægtstanke*.“ Jubelen i Forsamlingen var ubeskrivelig, og Frederiksen optog stadig dette som en Hyldest til ham. Senere under Mødet oplyste en af hans Vælgere ham om, hvad han havde sagt, hvorpaa Frederiksen igen tog Ordet.

Han sagde: „Jeg er af en af mine Vælgere gjort opmærksom paa, at jeg før sagde noget om min Stilling til Afgørelsen af Tvistigheder mellem Nationerne, som jeg naturligvis *ikke mente helt bogstaveligt*.“

Jeg sluttede Debatten med at sige: „Ja, hvad enten min ærede Modkandidat nu mener det helt bogstaveligt eller kun delvis, saa er jeg dog en Modstander af Metoden.“

Mødet druknede nu i en endeløs Latter.

— — — Naa, disse og andre Skærmydsler mellem Jørgen Frederiksen og mig skilte os ikke i Uvenskab fra hinanden. I min lollandske Rigsdagsperiode støttede han mig offentlig, og i hans gæstfrie Hjem kunde vi godt tage os en forfriskende Latter over vore fælles Minder fra Valgkampagnen paa det smilende Ærø.

Valgkampagnerne i Roskilde 1903—06.
(Det franske Veto. — En sælsom Afbrydelse
i Sengeløse. — Hvad Slengerik glemte).

Jeg har hele min Tid staaet i venstre Fløj af de Partier, jeg har sluttet mig til. Og med Regelmæssighed citerede mine Modstandere, saaledes ogsaa da jeg var opstillet i Roskildekresen ved Valgene 1903—06, hvad Partifæller af yderste

Højre havde sagt mod mine Standpunkter og mod min Person. Det var ofte for mig en besværlig, til Tider en nederdrægtig Situation. Saa var det ved et af Vælgermøderne, at min sympatiske socialdemokratiske Modkandidat Tobakshandler *Henrik Nielsen* havde arrangeret en Spøg ved Hjælp af en Børstenbinder i Taastrup, der lejlighedsvis som Nielsens Partifælle havde angrebet mig. Børstenbinderen kom ind i Forsamlingslokalet med en stor Pakke, der formelig svulmede. „Hvad har De dør?“ spurgte jeg uden at ane Uraad. „Det er Citater, Hr. Karstensen, som viser, at De slet ikke har Ret til at udtale Dem, som De gør her i Valgkresen.“ Jeg tænkte fy for Pokker, at jeg nu paany skal have dokumenteret mit Partis indre Splid og Spektakler.

Under Mødet tog saa Børstenbinderen Ordet og pegede truende mod Pakken, idet han fremholdt til en Indledning Spørgsmaalet om, hvad jeg sagde om det franske Veto? Om jeg erindrede det yderliggaaende Højreblad „Vort Land“s Omtale af dette Veto just i Forbindelse med mig?

Jeg valgte at gaa udenom Spørgsmaalet for ikke at faa flere Ting frem om mit Partis indre Skrøbeligheder. Men under Mødet stiklede man mig bravt paa Grund af min ikke helt sædvanemæssige Tavshed. Men jeg vedblev at holde Tand for Tunge for ikke at gyde Olie paa Ilden.

Da Mødet saa var færdigt, spurgte jeg Børstenbinderen: „Hvad er det, De har medbragt i Deres Pakke om mit Partis indre Forhold?“ Saa opslog han og hans nærmeststaaende Partifæller en Skoggerlatter, idet han aabnede for sit af mig frygtede Arsenal. Pakken indeholdt kun Papirkugler! „Hvorfor aabnede dit Dosmerhovede for Pakken, vi skulde have meget mere Fornøjelse af den!“ sagde Henrik Nielsen til sin Børstenbinder. — Samme Henrik Nielsen var en spøgefuld og gemytlig Herre, der fortalte ypperligt — bl. a. om, hvorledes Roskilde Byraad, hvoraf han var Medlem, havde glemt Adgangskortene til Banegaarden, hvor det skulde paradere ved Christian d. 9.s Bisættelse under Sagfører *Jacob P. Nielsens* Førerskab, og derfor blev forment Adgang, da de Vagthavende ikke kendte de høje Raadherrer. Kortene maatte

nu fremskaffes, men imidlertid var Kongetoget ankommet og Processionen begyndt. Dette medførte, at d'Hrr. ogsaa kom for sent til at indtage deres Plads i Ligtoget, hvorefter de heller ikke naaede at indtage deres Pladser i Kirken. „Og saa havde jeg endda for første Gang i mit Liv anskaffet mig en Kjole, som jeg havde ventet mig stor Glæde af,“ føjede Henrik Nielsen til.

Under en af Roskildekampagnerne talte jeg ved et offentligt Vælgermøde i Sengeløse. Vi drøftede, som dengang var Skik (salig Ihukommelse!) Militærspørgsmaalet. Midt i min Udredning af mit Syn paa dette undslap der uforvarende en af Tilhørerne i Forsamlingen en vis Lyd af usædvanlig Styrke. Det lød som et Pistolskud. Dette opløste Forsamlingen i en Lattersalve, som ingen Ende syntes at skulle tage. Jeg be- tragtede til at begynde med denne Situation som haabløs for mig. Da Latteren omsider blev noget mindre højroset, forsøgte jeg mig frem. „Min første Tanke,“ sagde jeg, „var den, at Pistolen heldigvis ikke var ladt.“ Dette vendte Lat- teren noget fra mig og over paa Delinkventen. Jeg fortsatte nu med at sige: „Skal vi saa, mine Tilhørere, efter dette let militaristiske Mellemspil gaa videre med Militærsagen.“ Saa havde jeg Latteren paa min Side, og jeg havde reddet den for mig noget prekære Situation.

Jeg havde et meget venskabeligt Forhold til afdøde Lands- tingsmand, Justitsraad *Niels Hansen*, Gundsølille, Venstres betydeligste Mand i Roskildekresen. Han værdsatte mig som Polemiker paa Vælgermøderne og udbredte sig gerne herover til Rigdagskolleger. Han anførte da altid denne Sengeløse- Tildragelse og føjede til: „Jeg var saa ganske overbevist om, at Karstensen ikke kunde klare *den* Situation, hvilket god- tede mig. Men saagu' om han ikke fik drejet Pistolskud- det!“

Da Roskildekresens mangeaarige ansete Rigdagsmand, Mejeriejer *Rosleff* døde i 1904, og Suppleringsvalget der- efter blev afholdt, havde Justitsraad *Niels Hansen* infor- meret Venstres nye Kandidat *Grd. A. O. Rasmussen*, der ikke

var en Ordets Mester, om at holde, ved det første Vælgermøde, til Indledning en Mindetale over Forgængeren og derefter gøre en Pavsse, saaledes at Forsamlingen kunde rejse sig, før han gik i Lag med det politiske.

Men det gik helt galt for A. O. Rasmussen. Han blandede alt muligt politisk Stof ind i Mindetalen og glemte derved ganske Pavsens. „Det slaar rent Sludder for ham,“ sagde Justitsraaden til mig, der sad ved hans Side. Pludselig rejste han sig fra sin Plads, saa' strengt paa den ulykkelige Rasmussen og sagde saa vendt mod Forsamlingen med megen Salvelse: „Lader os alle opstaa!“ Hvilket vi alle gjorde.

Ved et meget livligt Møde i Roskildekredsen mellem *Slengerik* (der kunde blive meget hidsig, nærmest helt ude af sig selv) og mig brugte han de voldsomste Skældsord. I mit Svar sagde jeg, at det jo næppe kunde kaldes Argumenter, naar *Slengerik* fremstillede mig som Slubbet, Gadedreng og Idiot. I en Replik, hvor han igen var faldet i Ro, sagde han med ægte *Slengerisk* Humør: „Karstensen sagde, at jeg havde kaldt ham Slubbet, Gadedreng og Idiot. Dette er ikke rigtigt. Jeg sagde ikke Idiot — det glemte jeg!“

L. V. Birck og Poul Rasmusen.

I et Partimøde indenfor de Konservative paa Rigsdagen sagde *Alex. Foss* til Professor Birck: „Ulykken er disse Professorer, som har saa mange Teorier.“

Birck svarede rapt: „Hr. Foss dvælede ved de akademiske Grader. Nuvel! Cand. polyt. Foss maa medgives, at han ikke har Begreb om Teorier.“ —

Paa et Vælgermøde sagde Birck i Aalborgkresen til sin Modkandidat Fru *Marie Lassen*, som han til Stadighed benævnedes Geheimeraadinden:

„Jeg ser i Geheimeraadindens Blad „Aalborg Amtstidende“, at jeg skal være „et Fænomen“. Det er jeg ikke. Men hvis Geheimeraadinden steg op i et Pæretræ og med sit ene

Ben rystede Æbler ned, saa stod vi overfor et virkeligt Fænomen.“

Det er hasarderet. Hvem andre end Birck kunde slippe levende fra en saadan Replik? —

Den konservative Landstingsmand *Poul Rasmusen* var engang Borgbjergs Modkandidat i 5. Kres. Ved et offentligt Møde raabte en Afbryder op til Rasmusen: „Idiot“.

Rasmusen vendte sig øjeblikkelig mod den socialdemokratiske Dirigent, idet han sagde: „Hr. Dirigent! Der er en Tilhører, som ønsker Ordet. Han sagde kun, hvad han var, men glemte at sige sit Navn!“

Venstres første Krigsminister
General Madsen til Vælgermøde i Kæden
1910.

Københavns 7. Kres var en af de mest udprægede Kampkrese. Det lykkedes mig at faa Krigsministeren i det første Venstreministerium General *Madsen* opstillet som Fælleskandidat for Venstre og de Konservative, hvis Organisationsformand jeg var. Det var altsaa flere Aar efter hans Udrædelse af Ministeriet. Egentlig Vælgermødetaler var Generalen ikke. Men stærkt provokeret af Borgbjerg i „Social-Demokraten“ mente jeg, at Generalen burde deltage i et afsluttende offentligt Kampmøde, hvortil Socialdemokratiet havde indbudt. Udfordringen var ægte Borgbjergsk, den fremtraadte med Kæmpebogstaver og lød saaledes: „Tør Asger ikke fremvise Generalen offentlig?“ Det blev et af de vildeste Møder, jeg har deltaget i. Kædesalen var stuvende fuld, og det var næppe muligt for Talerne fra vor Side at faa Ørenlyd. Generalen, der forstaaeligt nok var meget betænkelig ved at skulle tage Ordet under saadanne Forhold, traadte nu frem for den bølgende Forsamling.

„Mine Damer og Herrer!“ begyndte General Madsen. Øredøvende Spektakel. Dirigenten ringer. Endelig bliver der

lidt Ro. Hvorpaa man hører en Basstemme fra Salens Baggrund: „Er du Rekylmadsen?“ „Ja, jeg har opfundet Rekylgeværet,“ svarede Generalen. Ny Uro. Atter lyder Røsten fra Baggrunden: „Har du selv været i Krig, Madsen?“ „Ja, i 64,“ svarede Generalen. Atter Spektakel. Generalen vil begynde. Saa lyder Røsten paany: „Har du nogensinde skudt en Tysker, Madsen?“ „Det ved jeg sandelig ikke,“ svarer den stadig imødekommende General. Efter et nyt Intermezzo kommer det sidste Spørgsmaal: „Har du nogensinde balberet en Kanin bag ved Ørene, Madsen?“

Da vendte Generalen sig mod Dirigenten, idet han sagde, at dette vel ikke kunde siges at være et politisk Spørgsmaal!

General Madsen fik næppe sagt nogetsomhelst om sin Politik paa dette Møde, hvortil Social-Demokratiet udtrykkeligt havde indbudt ham til en Ordveksling. Selvfølgelig forlod han Mødet, og Spektakelscenerne fortsattes.

Selv om der, som refereret, var Københavnerhumør i Tilraabene, var det et af de Møder, som næppe klæder den almindelige Valgret. Men saaledes kunde et Vælgermøde alt-saa forløbe i Aaret 1910.

Iøvrigt skrabede begge Partier Bunden ved Kampvalgene i 7. Kres 1909—10 og 13 — ved det sidste Valg sejrede Dr. *Arnold Fraenkel* med 9 Stemmers Majoritet.

Paa disse Valgdage havde jeg ved hvert Valg udset mig fra 60—70 „tvivlsomme“ Vælgere, som jeg personlig besøgte — op og ned ad Trapperne særlig i Borger- og Adelgade. Ved et af Valgene mødte jeg paa Valgstedet med en ca. 80aarige Aoplektiker, som jeg med stort Besvær fik ind i Vognen, men som jeg ikke med min bedste Vilje, ved egne Kræfter, kunde faa ud igen. Vognen blev hurtigt omringet af gemytlige Socialdemokrater, der raabte til mig: „Nu møder Asger med en ung Højremand!“ Men saa hjalp de mig for Resten særdeles tjenstvilligt med at føre den gamle Herre ind til Stemmebordene og ud igen. Desværre kunde samme Vælger ikke sige „General Madsen“, og døv var han. Efter nogen Parlamentering accepterede man dog hans Afstemning for Generalen.

Tivolis Carstensen gav mig en Stemme i
Nysted.

Ved Valget 1918, hvor jeg var opstillet i Maribo, Saks-købing og Stubbekøbing, mødte en gammel Kvinde ved Valg-urnen i Nysted, der hører til Saks-købingkresen.

Hun maatte hjælpes af Valgledelsen.

„Hvem vil De stemme paa?“ spurgte den daværende Borg-mester i Nysted hende.

„Jeg vil stemme paa ham Carstensen,“ svarede hun. „Han har da gjort noget godt,“ fortsatte hun, „det var jo ham, der i sin Tid lavede Tivoli!“

Jeg har Beretningen fra bedste Kilde, nemlig Borgmeste-ren personlig.

Et Replikskifte med Alberti 1906.

Under Valgkampagnen 1906 havde *Alberti* paa sine Væl-germøder fortalt, at jeg havde sendt en Agent til ham for at faa en Ordning mellem Roskildekresen, hvor jeg var opstil-let, og Køgekresen, hvor Alberti som bekendt havde sin Slag-mark. I Køge ønskede jeg, paastod Alberti, at han skulde faa de konservative Stemmer, imod at jeg i Roskilde fik Venstres. Jeg anmodede Alberti om at drøfte denne hans Hi-storie med ham ved et af Vælgermøderne i Køgekresen. Jeg modtog følgende knappe Svar:

„Hr. Asg. Karstensen!

De er velkommen til Mødet i Køge Teatersal.

Ærb.

Alberti.“

Jeg meddelte nu i Bladene i Køge, Ringsted og Roskilde, at jeg gav Møde. Forventningerne til denne Holmgang var store; der mødte flere Tusinde Mennesker — i Salen kunde kun en Brøkdel faa Plads. Resten stod udenfor de aabne Vinduer.

Jeg holdt en Tale, hvori jeg stadig varierede Vendingen:

„Her staar man ikke overfor Justitsministeren eller Politike-
ren Alberti, men overfor Prokuratoren.“ Og saa kom tilsidst
mit Spørgsmaal: „Hvad er det for en Agent, jeg har sendt
til Deres Ekscellence?“

Alberti rejste sig og overrakte mig under Dødsstilhed i
Salen en Erklæring, og andre Eksemplarer af den tilkastede
han Referenterne. I Erklæringen stod, at jeg havde anmodet
dennes Underskriver om at bringe Alberti det foran refere-
rede Forslag for de to Valgkreses Vedkommende. Under-
skriveren var Folketingsmand Jørgen Frederiksen.

I denne Situation var der for mig kun eet at gøre. Jeg
maatte skære igennem uden noget Hensyn. Det gjorde jeg
ved at sige: „Jeg har kun to Bemærkninger at gøre til det,
Prokurator Alberti oplæste. For det første: alt, hvad der staar
i denne Erklæring, er Løgn fra Ende til anden. Og for det
andet: hvorledes kan Danmarks Justitsminister i et Spørgs-
maal om Vederhæftighed benytte Rigsdagens notorisk stør-
ste Sladderhank og mest upaalidelige Medlem?“

Alberti replicerede: „Hr. Karstensen har insulteret en
dansk Rigsdagsmand paa det groveste, hvilket vil blive mødt
med Proces. Og desuden er Karstensen selv det mest upaa-
lidelige Mandfolk, der kan gaa i et Par Sko.“

Jeg bad om Ordet for en kort Bemærkning, der lød saa-
ledes: „Justitsministeren siger, at jeg er det mest upaalide-
lige Mandfolk, *der kan gaa i et Par Sko*. Jeg drager deraf
den logiske Slutning, *at Justitsministeren kun kan gaa med
Støvler*.“

Lige med det samme forstod Forsamlingen ikke denne min
Snært. Men et Øjeblik efter forstodes den og vakte en Ju-
bel, Alberti ikke kunde lide.

Da Højrelæreren blev hængt op i et Træ i
Holmeskoven ved Saks København.

En Møde-Erindring har jeg fra mit 11. Aar, da Fader var
Præst i Taars ved Saks København.

Efter en Sammenkomst i Holmeskoven udenfor Saks-

købing inviterede nogle Venstremænd en lidt anløben Højrelærer paa Spadseretur i Skumringen for at drøfte Politik — naturligvis særlig Provisoriet.

Allerbedst som de gik, mærkede Læreren, at et Tov blev slynget om hans fyldige Mave og vupti var Tovet med tilhørende Talje bragt i Orden op over en tyk Gren. Nu højste Venstremændene den noget altererede Lærer op. Da han mærkede, at hans Fødder slap Jorden, gav han sig til at bede for sit Liv. Men der gaves ingen Pardon. Han maatte overhovedet ikke komme tilbage til Jorden, svarede Venstremændene, før han havde afsvoret Estrup, Scavenius og Ravn og alle deres Gerninger.

Til sidst maatte Læreren i Lag med Afsværgelsen. Først da han efter Diktat havde fuldført, hvad de i saa Henseende krævede af ham, blev han hejst ned, og nu gik Turen tilbage til Skovteltet, hvor den arme Lærer ikke kom til at dø i Synden.

Da Hofjægermester Wenzel Neergaards Vælgermøde paa Strynø maatte udsættes.

Omkring 1906, da Hofjægermester *Wenzel Neergaard* stillede sig i Svendborgkresen, som han erobrede, indbød han til Vælgermøde paa Strynø. Øen, der ligger mellem Langeland og Ærø, hørte dengang til Svendborgkresen. Presseforholdene var saadanne, at han mente det rigtigt at avertere Mødet i Bladene paa Langeland, Ærø og i Svendborg.

Averteringen fandt Sted, og man sikrede sig et Lokale.

Da Dagen for Mødets Afholdelse oprandt, steg Wenzel Neergaard i Land paa Strynøs Havnemole. „Hvor er det, Vælgermødet skal holdes?“ spurgte han en af de tilstedeværende. — „Her skal ikke være Vælgermøde,“ lød Svaret. — „Jo vist skal her være Vælgermøde.“ — Men ogsaa andre bekræftede, at man ikke vidste noget om, at der skulde være Møde paa Øen. Derpaa gik den noget desorienterede Hofjægermester videre og kom op i Landsbyen, hvor han paany

rettede Spørgsmaalet. Men stadig samme Svar: der skulde ikke være noget Møde!

Da han endelig kom til det Sted, hvor Mødet skulde holdes, modtog han samme Besked: der var ganske vist for nogen Tid siden blevet ringet om et Vælgermøde, som skulde afholdes, men derefter havde man ikke hørt noget.

Nu var Wenzel Neergaard ved at tabe Taalmodigheden. „Jeg har averteret Mødet i alle lokale Blade i Svendborg, paa Langeland og Ærø, og saa paastaar man, at man ikke ved det!“ — „Det har sin Forklaring i, at vi her paa Øen kun læser „Aftenposten“!“ lød den forbavsende Forklaring („Aftenposten“ var den billige Udgave af Datidens mægtige *Ferslewske Presse*).

Der var ikke andet at gøre for den arme Folketingskandidat end at sejle tilbage fra Øen med uforrettet Sag.

Hans Organisation i Svendborgkresen maatte saa gaa i Gang med at ansætte nyt Møde paa Strynø. Men Annoncen herom kom denne Gang ikke til at staa i de lokale Dagblade. Den blev indrykket i den københavnske „Aftenposten“. Det virkede. Der kom mange Folk til Stede.

Jeg har Beretningen om denne spøgefulde Tildragelse fra Wenzel Neergaard selv. Den giver et godt Indblik i Datidens Avisforhold og belyser den Kæmpeudbredelse, som Etatsraad Ferslew havde forstaaet at give sin Presse, indenfor hvilken „Aftenposten“ var hans særlige Kælebarn.

Hertil kan jeg føje, at et andet folkeligt Blad „Ugens Nyheder“ i min Barndom i 80'erne i Tryggelev paa Langeland havde flere Holdere i Landsbyen end alle de tre langelandske Lokalblade tilsammen. Mere forbavsende er det dog, at „Aftenposten“ saa sent som omkring 1906 var Organet for den sydfynske Ø Strynø!

Hvorledes jeg maatte sætte min Hals i Pant.

Efter Etatsraad Ferslews Død forlod Redaktør Wiggers „Nationaltidende“, og tidligere Overretssagfører Oscar Kalko

blev hans Efterfølger. Han var en elskværdig Mand uden det svageste Begreb om Bladvæsen og Politik.

Aftenen før de konservative Landstingsmænd ved Udvandring af Landstingssalen gjorde Tinget ubeslutningsdygtigt under Afstemningen om den nye Grundlov og derved hindrede dennes Vedtagelse, havde jeg gennem en Samtale med Landstingsmand *Hey* faaet Kendskab til, at denne politiske Begivenhed vilde finde Sted.

Jeg gik straks op paa „Nationaltidende“s Redaktion og skrev Meddelelsen om den planlagte Demonstration, som man til det yderste havde hemmeligholdt.

Da Redaktør Kalko fik min Notits, saa' han strengt paa mig og sagde: „Ja, De forstaar nok, at *er* en saadan Efterretning urigtig, koster det den paagældende Medarbejders Hals.“

„Meget vel,“ svarede jeg. „Selv om det maa siges at være noget usædvanligt, at en Medarbejder skal sætte sin Hals i Pant paa en Efterretning, saa vover jeg Halsen.“

Da „Nationaltidende“ den følgende Dag, ene af alle Blade, bragte Nyheden, vakte det den største Opsigt og meget Raseri blandt de Konservative i Landstinget.

Der blev et formeligt run paa Landstingets Tilhørerloge, fremkaldt ved „Nationaltidende“s Meddelelse, hvis Rigtighed konstateredes under Landstingets paafølgende Møde.

Da jeg modtog min Gage den følgende Maanedes 1ste af Frk. Hoppe, bad jeg om at se min Honorarliste. Ud for den Dato, hvor min Efterretning havde staaet i Bladet, læste jeg:

An Nyhed 1 Kr.

Jeg gik straks ind til Kalko, idet jeg bemærkede, at det naturligtvis var af Betydning, at en Chefredaktør sørger for, at Medarbejderne ikke bliver svimle af Selvfølelse. — „Hvorledes skal det forstaas?“ spurgte han lidt usikkert. — „Jo,“ svarede jeg. „De husker nok, at De, da jeg bragte Meddelelsen om de konservatives Udvandring i Landstinget, bemærkede, at jeg vel forstod, at det vilde koste min Hals, hvis min Oplysning var urigtig.“ — „Javel.“ — „Jeg har nu været nede hos Frk. Hoppe for i Honorarlisten for Nyhe-

der at se, til hvilken Pris De havde takseret min Hals. Det var lige 1 Kr.“

Jeg skylder Sandheden at oplyse, at Honoraret blev sat op til 20 Kr.

Men det forekom mig alligevel at være en beskedent Værd-sættelse af min Pantsætning.

Paa Vej til „Sydhavsøerne“.

Professor *Birck* skulde i den Periode, jeg i Folketinget repræsenterede Sakskebøbing-, Maribo- og Stubbekøbingkretsene, tale sammen med mig ved to Møder i Sakskebøbing og Maribo.

Da vi sad overfor hinanden i Kupeen, sagde *Birck* til mig, der undertiden kan have et noget langt Haar: „Jeg kan se, De gør Regning paa, at vi skal tale i *Sakskebøbing*.“ — „Og jeg kan paa Deres Skægstubbe se,“ svarede jeg, „at De er i den Vildfarelse, at vi ogsaa skal tale i *Stubbekøbing*.“

Birck var som sædvanlig ubarberet.

Selv kan jeg ikke huske disse Repliker, men en tilfældig Medrejsende, Proprietær *Lund*, Kaltetredgaard, har refereret mig Tildragelsen.

Hvorledes Chefen for Udenrigsministeriets Pressebureau cand. theol. A. J. Poulsen blev udnævnt til Præst i Jylland.

Under et langtrukket Aftenmøde engang, da der var Finanslovdebat i Folketinget, morede *Marinus Kristensen* fra „Social-Demokraten“ (den senere Redaktør af Bladet) sig med at skrive et opdigtet Referat og lade det cirkulere mellem Kollegerne i Presseløgen. Folketingsmand *Thorhauge* havde spurgt Kirkeminister *Povlsen*, hvornaar et ledigt Præsteembede i Vendsyssel kunde ventes besat, og *Marinus Kristensen* lod nu Kirkeministeren svare: „Jeg kan glæde det ærede Medlem med at oplyse, at det paagældende Embede

i den nærmeste Fremtid kan ventes besat med Chefen for Udenrigsministeriets Pressebureau, cand. theol. *A. J. Poulsen*, der alt for længe har spildt sine rige Evner paa verdslige Opgaver.“

Spøgen blev gouteret, for *A. J. Poulsen* var gammel Kollega i Presselogen, og selv om han ganske rigtig var teologisk Kandidat, var Præst vistnok det sidste, han kunde tænke sig at blive.

Nu skete der imidlertid det, at Professor *L. V. Birck* pludselig tog Ordet og holdt en ret opsigtsvækkende storpolitisk Tale. Alle Penne i Referentlogen kom i febrilsk Bevægelse, og i Skyndingen glemte *Marinus* at stryge det opdigtede Indskud i sit Referat, som derefter blev afhentet af „Social-Demokraten“s Bud og gik i Bladet.

Næste Formiddag, da Kontorchef *A. J. Poulsen* gaar ned ad Købmagergade, møder han en Bekendt, som lidt forbauset ønsker ham til Lykke med, at han er blevet udnævnt til Præst.

„Hvad er jeg?“ siger *Poulsen* forbløffet.

„Ja, det staar da i „Social-Demokraten“ nu til Morgen.“

„Det var Pokkers!“

Resten af Dagen havde Pressebureauets Chef ikke Ro. Telefoniske Forespørgsler og Lykønskninger strømmede ind.

Men hvorledes *Marinus Kristensen* klarede Situationen overfor Redaktør *Borgbjerg* melder Historien ikke noget om.

Mit eneste Møde med C. Berg.

Det var i 1890 paa Langeland, jeg som 15-16aarig fik mit første og eneste Møde med denne Venstres bredtskaarne Fører — den personificerede Modsætning til *Hørups* dolkespidse Polemik og *Edv. Brandes'* altomfattende Skepsis. Forunderligt at det blev *C. Berg*, som introducerede *Edv. Brandes* i dansk Politik; men Livet er mangehaande.

Længe gik dette Samarbejde da heller ikke. *Brandes* og *Hørup* skilte sig fra *C. Berg* i Slutningen af 80'erne. *Berg*

kaldte dem „Luskepetere“ og de ham „en ordinær Rumlepote“. Kampen mellem dem naaede til Langeland, hvor Bergs Venner indbød til Møde mod Brandes i „Fredeskoven“ ved Rudkøbing, Sommeren 1890. Sammen med Berg talte Landstingsmand *Madsen-Mygdal* og Redaktør *Korsgaard*.

Jeg kom kørende til Mødet i en topfyldt Char-à-banc, der tilhørte den ivrige Bergianer, Grd. *Jørgen Madsen*, Hesselbjerg, og jeg skulde med Vognen tilbage. Men det trak ud. *Jørgen Madsen* vilde ikke hjem. Vi unge var begyndt at blive utaalmodige, men *Jørg. Madsen* forblev sammen med de øvrige ledende Folk oppe hos C. Berg i et Værelse paa „Hotel Langeland“ i Rudkøbing. Klokkeren rykkede efterhaanden frem til de smaa Timer.

Til sidst bad man mig om at vove mig ind i Værelset, hvor „de Sammensvorne“ sad, for at faa *Jørgen Madsen* bevæget til at forbarme sig over os. En Rudkøbingkøbmand, der var charmeret i én af vore Damer, forsinkede Planens Realisation. Før jeg — endelig — skulde vove mig ind i Løvens Hule, bestilte denne Købmand en Flaske Champagne. Dette fyldte mig med stor Forventning. Jeg havde nok hørt om Champagne, men aldrig smagt denne sagnrige Drik.

Men alligevel! Trods Champagnen maatte jeg begive mig op i det Bergske Selskab og søge at forebringé mine Kørekammeraters Ønske.

Jeg bankede forsigtigt paa Døren og hørte C. Bergs Stemme: „Kom ind.“ Lidt benovet traadte jeg ind. Berg sad omgivet af en Snes Langelændere af det „rene“ Venstre. Da jeg viste mig, opstod der en forsoren Munterhed af den ægte langelandske. „Her har vi Provisoristen fra Tryggelev,“ sagde de i Munden paa hinanden. Berg rejste sig fra Sofaen og gik mig venligt i Møde. „Naa, unge Mand, er du Provisor-r-rist!“ sagde han med de snurrende R'er. Jeg tænkte: ske, hvad der vil, jeg ønsker ikke at bøje Nakken for Overmagten. Jeg svarede: „Jeg er Højre.“ Der indtraadte et Øjeblikks Tavshed. Saa rakte C. Berg mig sin bløde Haand og saa' paa mig med sine milde Øjne, idet han sagde: „Naa, det kan jeg lide, at du frejdigt siger din Mening. Kom og sæt dig ned!“

Jeg har aldrig glemt dette Haandtryk og disse Øjne, som virkede saa forsonende.

Jeg satte mig og paahørte interesseret Samtalen, hvor Berg stadig førte Ordet. Hans *Personalkendskab* ligefrem forbløffede mig. Han *kunde* ved Navn de langelandske Slægter, herunder Jørgen Madsens — dennes Børn nævnte han med helt rigtige Navne: Mathilde, Hans „og saa de yngre“.

Korsgaard vilde have, at Berg skulde i Seng. Svag var Berg allerede den Gang. Men det hjalp ikke. Under dampende Toddyers Skyer fortsatte Berg sine Informationer m. H. t. det fremtidige Arbejde paa Langeland mod Brandes.

Der gik vel en Time eller mere. Jeg var lutter Øren og tænkte ikke paa dem der udenfor, som havde sendt mig og nu ventede.

Omsider brød vi op. Berg tog hjerteligt Afsked ogsaa med mig, idet han sagde: „Nu har du da været til et *rigtigt* Venstremøde.“

Hvad der var sket udenfor ved jeg ikke. Sandsynligvis var det ikke gaaet helt efter den forelskede Rudkøbingkøbmands Ønsker. Thi Champagnen stod stadig urørt opskænket i Glasene. Men jeg *vilde* smage paa denne Gudedrik og tømte et Glas.

Da jeg havde drukket det, spurgte Jørgen Madsens Datter *Mathilde*, som har fulgt mig trofast gennem Livet: „Naa, hvad synes du saa om den Drik?“

Jeg var skuffet, da Champagnen paa Grund af Ventetiden var bleven noget fløv, og svarede: „Jeg foretrækker en Citron-sodavand fra Købmd. *Wandel*“ (Købmanden i Tryggelev, hvor min Fader var Præst).

— Dette Barndomsminde stod tydeligt for mig, da C. Bergs Død indtraadte et kort Tidsspand derefter. Jeg husker den Bevægelse, det fremkaldte i Præstegaarden *ogsaa* hos min højresindede Moder.

Det var en god og betydelig dansk Mand, som var gaaet bort.

Langelændernes Passion for de Lærde og for Repliken.

Hjemme i den gæstemilde sydlangelandske Præstegaard, vi havde i Tryggelev, kom hver Sommer daværende Kriminalretsassessor *Niels Lassen*, min Mo'rbroder, den senere Højesteretsjustitiarius.

Han talte gerne med Landsbyens Folk. Ganske særligt med den ivrige Brandesianer, Præstegaardsforpagteren *Anthon Larsen*. Denne satte megen Pris paa min Mo'rbroder til Trods for Holstebro-Dømmen i Januar 1886, der kostede *C. Berg* 6 Maaneders Fængsel. Siden *Edv. Brandes* Entré paa Langeland har Langelænderne i høj Grad beundret de *Lærde*, — de om-disputerede blandt disse i Særdeleshed.

Præstegaardsforpagterens Mundheld var: „Aa, Gu'.“

Et halvt Aar efter, at Holstebro-Dømmen var falden (min Mo'rbroder var den ene af Dommerne), talte de en Sommerdag sammen.

Anthon Larsen sagde da til min Mo'rbroder: „Aa Gu', hvor alt er uligeligt fordelt! Her staar Assessoren, jævn og bramfri og lige til, og saa kan De dømme saa rav ruskende forkert som i Holstebro-Sagen!“

„Ja, saaledes kan, min gode Forpagter, *de Lærde* dømme forkert baade i Jura og i Politik,“ svarede min Mo'rbroder med en tydelig Ironi og med Hentydning til den langelandske Politik.

En saadan *Replik* kan den sydlangelandske Bonde goutere, selv om den har „Bud“ til ham selv. — Sydlangelænderne er et festligt Folkefærd, der tager Livet i stiv Arm.

Samme Anthon Larsen kunde Aaret igennem efter et Møde hvor Brandes havde talt i det sydlangelandske Forsamlingshus i Humble, huske og med Fryd dvæle ved Replik efter Replik af dem, som Brandes havde fremsat.

For Langelænderne, som de er flest, staar *Repliken* som Udtryk for Aandssnilde.

Man skal paa de langelandske Møder heroverfor være agtpaa-givende i højere Grad end paa Møder *andre* Steder i Landet.

Ved et Vælgermøde sagde jeg saaledes engang overfor Dr. Munch: „Jeg vover at paastaa —,“ hvorpaa der snart fra Forsamlingen lød: „Ja, du har ogsaa altid været en *Vovehals*, Asger!“

Den Slags langlandske Repliker er der mange af. Vé den, som ikke kan „give igen“ paa dem!

Edv. Brandes har oplært Langelænderen i Systemet.

Dr. Munch forstaar ikke rigtig disse Replikers Vælgermøde-Musik. Men han *tager dem med* paa sin langlandske, noget bekvemme Vælgermøde-Vej.

Fra Marinus Kristensens og min Valgkampagne i Maribokresen 1920.

(Marinus Kristensen i national Drapering. — Professor Vinding Kruses Rejse til Paris som Repræsentant for Venstres Ministerium).

Da jeg blev opstillet i Maribo, Saksøbing og Stubbekøbing lovede *Borgbjerg* mig den bedste socialdemokratiske Modkandidat, han kunde fremskaffe.

Han holdt Ord: han fik *Marinus Kristensen* opstillet i Maribokredsen — dengang var M. K. Journalist ved, senere Redaktør af „Social-Demokraten“ — et af de meget faa politisk-journalistiske Talenter, der er vokset frem indenfor den socialdemokratiske Presse. Lige frodig som Taler og Skribent, et forslagent Hovede, som gav sine Modkandidater, ikke mindst mig, nok at bestille. Det blev under vore Valgkampagner i 1920 saaledes, at dér, hvor han og jeg mødtes i Maribokresen, strømmede Vælgerne til, ikke alene fra selve Valgkresen, men ogsaa fra Nabokresene. Dette var ingenlunde velset af de Kandidater, som de samme Aftener optraadte ved Møder, der fandt Sted omkring Maribokresen.

Marinus Kristensen havde enestaaende Betingelser til at forme sine Indlæg efter Forsamlingernes Art og Emnernes Aktualitet.

Ved et Eftermiddagsmøde i Rødby, om det sønderjyske Spørgsmaal, benyttede han sig af Modsætningen mellem de

saakaldte Flensborgfolk og mig, der jo ikke ønskede Flensborg med. Han stod frem for den store Forsamling paa „Hotel Rødby“ lig et flagsmykket Juletræ og tog i en følelsesbetonet national Tale alle Flensborgfolkene til sit bankende patriotiske Hjerter. Min køligere Tale stod kun daarligt til den højt stemte Lyrik, som M. K. havde sat i Sving. — Den samme Aften var der et tilsvarende Møde paa „Olsens Hotel“ i Maribo med fuldt Hus. Ogsaa her sad Flensborgfolkene i Forsamlingen betagne over M. K.s Tale. For at gøre en Ende paa denne Historie spurgte jeg min socialdemokratiske Modkandidat i en kort, men skarpt formet Replik: „Betyder Deres Tale, som det maa formodes, at De er en Tilhænger af Flensborgpolitikken og en Modstander af H. P. Hanssens Grænsedragning?“

Saa maatte Marinus Kristensen op paany. Situationen var ikke helt gunstig for ham i Forhold til hans egne Folk. Nu gjaldt Lyriken ikke længere, og han kastede sig — afværgende — ud i en Nedsabling af Flensborgpolitikken og i den mest levende Tilslutning til H. P. Hanssen! Jeg havde afparet Stødet.

Bagefter sagde M. K. til mig: „Hvorfor Pokker tog De den Glæde fra de forsamlede Flensborgfolk?“

Venstre opstillede i Maribo ved Julivalget 1920 den meget sympatiske, men ikke just vælgermøde-indstillede Pastor *Bruun-Rasmussen* (den senere Biskop i Aarhus). Han var ikke til Stede ved Valgkampagnens Begyndelse; han mødte første Gang ved et Møde i Brandstrup.

Marinus Kristensen bød dør sin „gejstlige Modstander“ et hjerteligt „Vær velkommen“ som Deltager i Valgkampagnens „mere verdslige Sysler“.

Han fortsatte: „De afbøder, Hr. Pastor, ved Deres Nærværelse tillige et dybtfølt Savn. Overalt i Valgkresen har man savnet en Lejlighed til at faa af en Venstreautoritet Oplysning om Spørgsmaalet: Hvor er Professor Vinding Kruse? Vi véd, at han af Pastorens Ministerium er sendt til Paris for at ordne det sønderjyske Spørgsmaal. Vi véd endvidere, at Professoren er afrejst med Paris som Maal fra Københavns

Afgangsstation, hvor han af vederhæftige Folk er set en aarle Morgenstund stigende ind i Eksprestoget, iført lys Sommerfrakke, lys blød Sommerhat, gule Sko og medbringende en Paraply med Kvast og en graa-meleret Haandtaske. Men siden har man ikke hørt noget til Professoren. Derfor har man i denne Tid overalt i Danmark — ogsaa her i Maribokresen — spurgt med levende Deltagelse og den største menneskelige Bekymring: hvor opholder Professor Vinding Kruse sig? Er han naaet til Paris, eller taler Rygtet sandt, som beretter, at han i Amsterdam har mistet Bevidstheden og flakker forvildet omkring i denne ingenlunde ufarlige By?“

Jubelen i Forsamlingen over dette ægte Marinus Kristensen'ske Indfald var ubeskrivelig. Fra Møde til Møde gentog han Forespørgslen under voksende Humør i Forsamlingerne. Pastor Bruun-Rasmussen var ikke forberedt paa den Slags Polemik og veg uden om Spørgsmaalet. Til sidst, ved et Møde i Rødby, havde Pastor B.-R. skaffet sig Oplysning om, at Vinding Kruse *var* kommen tilbage til København, og tillige oplyste han, at Marinus Kristensen dør personlig havde set ham.

„Naa,“ svarede M. K. flot og frejdigt, „saa er altsaa dette pinefulde Spørgsmaal, der har redet os alle som en Mare, lykkeligt bragt ud af Verden!“

Marinus Kristensen og jeg boede under Valgkampagnen begge paa „Olsens Hotel“ i Maribo. Dør udspilledes der mellem os en spøgefuld „Valgkamp“ om, hvem af os der skulde have den iøvrigt fortræffelige Stuepige *Thereses* Stemme. Hun var stærkt optaget af, at hun nu skulde til at stemme for *første* Gang.

Da jeg efter Valget kom tilbage til Rigsdagen, sagde Borgbjerg til mig: „Naa, Marinus fik altsaa *Thereses* Stemme!“ — „Jeg véd, at Marinus *ikke* fik hendes Stemme,“ svarede jeg. „Skal vi vædde 3 Kopper Kaffe paa, at denne min Paa-stand er rigtig?“ fortsatte jeg. — „Det kan vi godt.“

Borgbjerg, M. K. og jeg mødtes saa en af de følgende Dage i Snapstinget, og nu skulde Væddemaalet afgøres. Jeg oplyste da, at Therese til sin ubeskrivelige Ærgrelse „*søren-*

me“ (som hun plejede at sige paa sit jyske Maal), manglede 3 Maaneder i at have Valgret, hvorfor jeg vidste, hun ikke havde stemt paa M. K. Det blev et meget fornøjeligt Kaffeselskab. Og Borgbjerg betalte!

Valget af Dr. Ernst Kaper til Københavns Borgmester.

Da jeg 1917 indtraadte i Københavns Borgerrepræsentation som Medlem af „Den borgerlige Fællesgruppe“, forelaa for os Spørgsmaalet om Valget af den Borgmester, vi kunde vælge, nemlig Borgmesteren for Magistratens første Afdeling, hvorunder det københavnske Skolevæsen sorterer.

Da Sagen kom frem i Gruppen, forespurgte dennes Formand, Professor *Fischer*, om nogen havde et Forslag at stille i saa Henseende.

Jeg rejste mig straks og foreslog den kendte og allerede den Gang ansete Skolemand, Rektor ved Ordrup Gymnasium, Dr. *Ernst Kaper*.

Jeg motiverede mit Forslag *dels* ved en Henvisning hertil, *dels* til mit Kendskab til Dr. Kapers levende kommunalpolitiske Interesse, der forøvrigt havde indviklet ham i heftige og (fra hans Side) livfulde Kampe med *Piper*, hvis saglige Stivhed og aandelige Ubevægelighed ogsaa havde givet sig Udslag paa det kommunale Omraade indenfor Københavns Amt. Det sidste sagde jeg dog ikke i min Tale af Hensyn til den mere konservative Del af mine Gruppéfæller, som det maaske kunde forskrække, men jeg havde unægtelig min Tanke henvendt ogsaa herpaa, da jeg foreslog Dr. Kaper.

Som med een Mund lød der fra alle Sider indenfor Gruppen lydelig Tilslutning til mit Forslag. Ingen anden blev foreslaaet; i en Haandevending var den Kaperske Kandidatur fastslaet. — „Blot *han* nu vil,“ bemærkede Overretssagfører *Becker* paa sin fornøjelige Maade, „det er det eneste, der staaar tilbage, men det er ganske vist ogsaa det vigtigste.“

Uden lang Betænkningstid slog Kaper til.

Sjældent er vist et Valg til en højt betroet Stilling foregaaet hurtigere og mere smertefrit.

— Til mit Forslag knyttede der sig en lille pikant Forhistorie, som jeg senere betroede Dr. Kaper, der morede sig hjerteligt over den.

Mens jeg redigerede Folkepartiets Blad i Frederiksborg Amt, „Frederiksborg Amtstidende“, var jeg optaget af at faa Kandidaterne udpeget til Folketingsvalget April 1918.

Godsejer *Johannes Hage* og jeg havde et forskelligt Syn paa, hvem der skulde opstilles i Fredensborgkresen, der var Godsejerens Yndlingskres, dels fordi han i mange Aar havde repræsenteret denne Kres i Folketinget, dels fordi han stadig boede i den.

En Dag i 1916—17 telefonerede Hage til mig og bad mig indfinde mig til Frokost hos ham paa Nivaagaard. „Den meget ansete Dr. Kaper fra Ordrup Gymnasium kommer.“ Jeg forstod nok, hvad denne Tilføjelse til Invitationen betød i Retning af Kandidaturen i Fredensborgkresen.

Efter Frokosten sprang Bomben. „Jeg har indbudt D’Hrr. for at anmode Dem, Dr. Kaper, om at være vor Kandidat her i Kresen ved det forestaaende Folketingsvalg.“

Dr. Kaper havde nogle Betænkeligheder, som jeg flittigt understregede. Jeg kendte ham ikke, og hans Udtalelser tydede paa, at han for mine politiske Hensigter kunde blive en noget besværlig Kandidat. Hage faldt ind: „Vi kan da ikke have lutter Bønder og Smaaborgere som Kandidater, min gode Hr. Karstensen.“ Naar Hage sagde „min gode Hr. Karstensen“, vidste jeg, at det var Indledningen til et af de Opjør mellem ham — den gamle Estrup’er — og mig, hvoraf der allerede havde været nogle og senere kom flere. Dette slog ogsaa den Eftermiddag til. Dr. Kaper drog af Ordskiftet den Slutning, at han i hvert Fald maatte udbede sig en Betænkningstid. Men Spørgsmaalet stod stadig aabent, og Godsejeren var, som sagt, en mægtig Mand i sin Valgkres.

Da jeg havde faaet mit Forslag om Kapers Overtagelse af Borgmesterembedet vedtaget, og Kaper havde sagt Ja, vidste jeg, at dette betød, at han ikke vilde blive Kandidat i Fredens-

borg. Jeg sagde derfor i mit stille Sind til mig selv: „Her slog du to Fluer med eet Smæk.“

Jeg „slap“ altsaa Dr. Kaper som Folketingskandidat, og København fik sin bedste Borgmester gennem en lang Tidsperiode. Kunde det være lyksaligere? —

Senere i Perioden 1918—20 fortrød jeg forøvrigt, at jeg ikke havde sluttet mig til Godsejer Hages Forslag. Mellem Dr. Kaper og mig kom der hurtigt et politisk Samarbejde. Vore Synspunkter paa næsten alle Omraader faldt sammen. Ikke mindst højagter jeg hans Minde i Erindringen om det Mod, *han* viste, ved sammen med os andre at gaa mod „Flensborgpolitiken“. Hans Slægtsbaand var netop nøje knyttede til Flensborg, hvor hans Fader før 1864 var Adjunkt ved den danske Latinskole.

Ogsaa i de seneste Aar var vore Meninger overfor Tidens Stridsspørgsmaal i alt væsentligt de samme.

NAVNEREGISTER

A

Aakjær, Jeppe 72.
 Ahlefeldt-Laurvigen, Chr. 45, 46,
 49.
 Alberti, Peter Adler 5, 26, 27,
 36, 55, 75—79, 81—82, 95,
 136—137.
 Andersen, H. N. 95, 96.
 Aubeck 112, 113.

B

Becker, Carl 100, 149.
 Begtrup, Holger 21.
 Berg, C. 79, 118, 142—144, 145.
 Berg, Sigurd 78, 84.
 Berntsen, Klaus 9, 11, 57, 58, 67,
 75.
 Beyer, Petrus 29, 103.
 Bingesbøll, Thorvald 60.
 Birck, Laurits V. 27, 37, 92, 93,
 94—96, 97, 105, 110, 111, 114,
 133—134, 141, 142.
 Bismarck 44.
 Bjerre, J. J. 32.
 Bloch, Oscar 82.
 Bojsen, Frede 79.
 Borgbjerg, F. J. 29, 30, 31, 32,
 59, 63, 72, 75, 134, 142, 146,
 148, 149.
 Brandes, Edv. 16, 17, 26, 54—59,
 61, 62, 75, 142, 145, 146.
 Brandes, Georg 59.

Breinholt, N. 49.
 Bro, Vagn 126.
 Brorsen, S. 121.
 Bruun-Rasmussen, F. C. 147, 148.
 Busk, Jens 74, 81.

C

Carstensen, Carl 26, 27, 39, 66,
 70, 71, 105.
 Carstensen, Georg 136.
 Cavling, Henrik 61.
 Christensen, A. E. 29.
 Christensen, J. C. 55, 59, 63, 67,
 68, 78, 83, 84, 94.
 Christian IX 14, 41, 42, 44, 69,
 81—82.
 Christian X 98, 99, 101.
 Christiansen, Valdemar 75.
 Clasen, Regina 22.
 Clausen, C. C. 128.
 Clausen, H. V. 91.
 Claussen, Rs. 15, 16.
 la Cour-Collinske Kres 92.

D

Dam, Johs. 30, 112.
 Damkier, Axel 18, 68, 71, 74.
 Deuntzer, J. H. 63, 79, 81.
 Dinesen, Lars 24, 25, 33, 34, 38,
 74, 80.
 Dreyer, Morten 78.
 Duborg, A. C. 121.

E

- Ellinger, H. O. G. 50, 106.
 Eriksen, Erik 121.
 Estrup, Jakob B. S. 13, 14, 22,
 35, 38—44, 47.
 Ewald, Carl 60.

F

- Faber, Pèr 74.
 Falbe-Hansen, A. 103.
 Ferslew, C. 63—70, 139.
 Ferslew, Chr. 70.
 Ferslew, Fru 70.
 Fischer, Joh. Fr. 101, 149.
 Foss, Alexander 37, 53, 90—92,
 111, 114, 133.
 Fraenkel, Arnold 27, 34—38, 39,
 105, 114, 135.
 Frederiksen, Jørgen 128—130, 137.
 Frijs, Chr. Emil 53.
 Frijs, Mogens 40, 45, 46, 47, 49,
 53, 54, 57, 80, 81, 105.

G

- Glückstadt, Emil 95.
 Godskesen, M. 51, 114.
 Goos, Carl 22.
 Grove, P. V. 71.
 Gulmann, Chr. 90.

H

- Hage, Alfred 76.
 Hage, Chr. 43.
 Hage, Johs. 125—126, 150, 151.
 Halvorsen, Axel 13.
 Hammerich, H. A. 24, 53, 54.
 Hansen, Fr. 22, 24, 25, 26, 27,
 28, 32, 33, 65, 71.
 Hansen, H. N. 49.
 Hansen, H. P. 33.

- Hansen, I. A. 121.
 Hansen, K. 71.
 Hansen, Niels 132.
 Hansen, Oscar 27, 108.
 Hanssen, H. P. 20, 91, 96—99,
 147.
 Harboe, Emil 92.
 Haugner, C. C. 71.
 Hey, Frederik 46, 49, 140.
 Holm, Overretssagfører 101.
 Holm, Harald 58.
 Holm, P. 29, 43.
 Holstein, Bent 42, 43, 75.
 Holstein-Holsteinborg, Ludv. Henr.
 44.
 Holstein-Ledreborg 71.
 Hørdum, P. 43.
 Hørup, V. 26, 34, 58, 72.

J

- Jacobsen, Poul 51.
 Jacobsen, Vagn 92.
 Jensen, Anders 29.
 Jensen, Chr. 109.
 Jensen, Hans 69, 77.
 Jensen, Henning 67.
 Jensen, Laurits 112, 126, 127.
 Jensen, N. P. 73.
 Jensen, P. A. 28.
 Jessen, Franz v. 65, 72.
 Jessen, J. 25.
 Jordan, Aage 15, 117.
 Jordan, Henrik 52.
 Jungersen, Chr. 120.
 Just-Lund 105, 115.

K

- Kalko, Oscar 139.
 Kaper, Ernst 99, 100, 101, 149—
 151.
 Karstensen, Jens 7 ff., 55.

Karstensen, Kristen 7 ff., 97.
 Karstensen, Poulina 8.
 Keilgaard, Juliane 19.
 Kidde, Aage 92, 106.
 Kjeldskov, Seyr 73.
 Knudsen, Johan 5, 37, 40, 41, 56,
 60, 83, 88—90, 92, 93, 94, 97,
 102, 105.
 Knudsen, Poul 89.
 Knuth, Christopher 76, 77.
 Kofoed, L. 20.
 Kongsted, Aug. 103.
 Korsgaard, Red. 143.
 Koppel, Vald. 61, 107.
 Krag, Oluf 119—120.
 Kreuger 95.
 Kristensen, Knud 121.
 Kristensen, Marinus 72, 141—142,
 146—149.
 Kruse, Fr. Vinding 147—148.

L

Larsen, J. 126.
 Larsen, Anthon 69, 145.
 Larsen, N. J. 58.
 Lassen, Hans Chr. 7 ff.
 Lassen, Marie 83, 84, 133.
 Lassen, Niels 7, 8, 14, 45, 79,
 103, 145.
 Lassen, Vilhelm 59, 62.
 Lauridsen, J. K. 58.
 Lawaetz, Carl 68.
 Levin, Carl 70.
 Levy, Louis 116.
 Liebe, Otto 100.
 Louise, Dronning 41, 42.
 Louise Augusta, Hertuginde 7.
 Lund, Niels 31, 32.
 Lunn, Villars 24.
 Lyngsie, M. C. 33.
 Løth-Jensen 28, 29, 70, 71, 92.

M

Madsen, Jul. 14.
 Madsen, V. H. O. 134—135.
 Madsen-Halsted 66, 76.
 Madsen-Mygdal, N. P. 118.
 Madsen-Mygdal, Th. 118—119,
 120.
 Mantzius, Johan 20.
 Mantzius, Kristian 20.
 Marie, (Prinsesse) 81, 82.
 Marott, C. E. 93.
 Matzen, Henning 33, 34, 45, 103.
 Melbye, Anton 72.
 Meyer, A. C. 32.
 Michaëlis, Karin 28, 67.
 Michaëlis, Sophus 27.
 Moesgaard-Kjeldsen 93.
 Moltke, Fr. Chr. 41.
 Moltke-Lystrup 81.
 Mourier-Petersen, Ferdinand 21.
 Munch, Elna 61.
 Munch, P. 59, 61—62, 75, 93,
 116, 146.
 Müllertz, Adam 33, 73.
 Møller, H. L. 39.
 Møller, Poul 101.

N

Neergaard, Niels 43, 56, 58, 59,
 71, 84.
 Neergaard, Wenzel, 40, 41, 49,
 138, 139.
 Nellesmann, J. M. V. 37.
 Nielsen, Anders 59, 62.
 Nielsen, Henrik 131—132.
 Nielsen, H. P. 105.
 Nielsen, Jacob P. 131.
 Nygaard, P. H. 69.
 Nyholm, C. C. V. 103.

O

Olsen, Frejlif 72, 74.

P

Petersen, Ingeman 26.
 Petersen, P. 13.
 Pinstrup, P. 83.
 Piper, E. G. 51, 52, 86—88, 93,
 94, 100, 102, 104, 105, 106, 149.
 Plesner, Johs. 21.
 Ploug, Carl 15.
 Poulsen, A. J. 73, 141, 142.
 Povlsen, Th. 141.

R

Rasmusen, Poul 133, 134.
 Rasmussen, A. O. 132, 133.
 Rechnitzer, Hjalmar 116.
 Rée, G. M. 78.
 Reedtz-Thott, Tage 49, 80.
 Reventlow, Chr. 44, 109.
 Richelieu, A. 52.
 Riis-Knudsen 89.
 Ring, L. A. 60.
 Ringberg 96.
 Rode, Ove 34, 59—61, 88, 90.
 Rosenberg, P. A. 116.
 Rosenstand, Axel 18, 28, 57.
 Rosenstand, Julius 57.
 Rottbøll, Chr. M. 44—54, 57, 76,
 80, 105, 108.
 Rump, Johs. 111.
 Rytter, Svenning 22.

S

Sabroe, Peter 32, 75.
 Scavenius, Erik 93.
 Scavenius, Fr. 29, 80.
 Scavenius, Harald 27.
 Scavenius, Jacob 25, 27, 29, 32,
 34—38, 47, 76, 80.
 Schiøtz-Christensen, Redaktør
 115.

Schjær, I. G. 126, 127.
 Schoustrup 105.
 Schovelin, Jul. 27.
 Schrøder, J. C. 13.
 Schyberg, Robert 55.
 Sehested, Hannibal 45, 47, 79.
 Skeel, Christian 29.
 Slebsager, Marius 116.
 Slengerik, C. A. 15, 62, 133.
 Sonne, Chr. 47.
 Sporon-Fiedler 89.
 Stauning, Th. 118.
 Steenstrup, Overretsprokurator 74.
 Steffensen, J. F. 24, 45, 49.
 Strøm, Nikolaj 18, 19.
 Svedstrup, Alexander 23.
 Svendsen, Albert 23.
 Sørensen, Th. 23, 28.

T

Thaulow, Th. 41.
 Theilmann, Jens 49, 105.
 Thorhauge 141.
 Topsøe, Vilh. 71.
 Trier, Herm. 43.

V

Vanggaard, Jens 120.
 Vesten, L. 25.
 Vigen, Anders 67, 72, 100, 102.
 Wiggers, L. 39, 66, 68, 69, 105,
 139.
 Wiinblad, Emil 30.
 Villemoes, Landstingsmand, Kon-
 sul 116.
 Witzansky, Harald 26, 67, 92.
 Wulff, H. 55.

Z

Zahle, C. Th. 62, 99—102.

ET LIV I POLITIK

Redaktør Asger Karstensen har lige fra sin Barndom vidst, at han vilde være Politiker. 7—8 Aar gammel holdt han sit første „Folkemøde“ i sin Fars Præstegaardshave, og hans politiske Debut fandt Sted ved en Barnedaab paa Langeland, hvor den da 12aarige Præstesøn kastede sig ud i en vild Diskussion med hele den tilstedeværende Menighed. Efter at være blevet Student lagde han da ogsaa snart Brødstudiet paa Hylden og kastede sig ud i praktisk Politik som Journalist og Agitator for nye, frisindede Ideer indenfor 90'ernes Konservatisme.

Under sin lange politiske Virksomhed har Asger Karstensen været i nær Berøring med alle Danmarks offentlige Personligheder af Betydning fra Estrup til Stauning, og han meddeler i sine Erindringer interessante Træk til Belysning af Mænd som J. C. Christensen, Edv. Brandes, Borgbjerg, Prof. Birck, Ove Rode, Dr. Munch o. m. andre. Skildringen er ofte meget skarp, ikke mindst i de helt nye Oplysninger om Albertis Transaktioner. Forfatteren siger sin Mening lige ud uden dog at sige mere, end hvad han har turdet sige og skrive, mens vedkommende endnu levede. Men der er Kamp-toner i Bogen, som bidrager til at give den Liv og Farve, og ogsaa gennem de mange selvoplevede politiske Anekdoter kaster disse Erindringer et interessant Lys over en stormfyldt Periode i dansk Politik.

Gyldendal